

โครงการวิจัย

“การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย”

รายงานผลการวิจัย

เล่มที่ 8

รายงานการประชุมเสนอผลการวิจัย

วันที่ 1-2 ธันวาคม 2544

ผ. อาจารย์เรียนรวม มหาวิทยาลัยศิลปากร
วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์

ได้รับทุนอุดหนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

โครงการวิจัย
“การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย”

รายงานผลการวิจัย

เล่มที่ 8

รายงานการประชุมเสนอผลการวิจัย

อรพินท์ คำสอน
บรรณาธิการ

สารบัญ

	หน้า
รายงานการประชุมเสนอผลการวิจัย	1
ภาคผนวก	
รายงานการประเมินบทวิเคราะห์และสรุพนิพนธ์ สาขาวรรณศิลป์	20
รายงานการประเมินบทวิเคราะห์และสรุพนิพนธ์ สาขาทัศนศิลป์	26
รายงานการประเมินบทวิเคราะห์และสรุพนิพนธ์ สาขาศิลปะการละคร	32
รายงานการประเมินบทวิเคราะห์และสรุพนิพนธ์ สาขาสังคมศิลป์	36
รายงานการประชุมกลุ่มย่อย สาขาวรรณศิลป์	41
รายงานการประชุมกลุ่มย่อย สาขาทัศนศิลป์	46
รายงานการประชุมกลุ่มย่อย สาขาศิลปะการละคร	50
รายงานการประชุมกลุ่มย่อย สาขาสังคมศิลป์	54
บทวิเคราะห์แบบประเมินผล	56
รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมเสนอผลการวิจัย	68

รายงานการประชุมเสนอผลการวิจัย

โครงการวิจัย "การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย"

1. รายงานการประชุมวันที่ 1 ธันวาคม 2544 การเสนอรายงานความเป็นมาของโครงการโดยหัวหน้าโครงการ

การกล่าวแนะนำโครงการของหัวหน้าโครงการสามารถสรุปเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

- 1.1. หัวหน้าโครงการได้ชี้แจงถึงที่มาของโครงการว่าเป็นหนึ่งในบรรดาโครงการจำนวนนับพันๆ โครงการซึ่งสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยให้การสนับสนุน สำหรับผู้เข้าร่วมประชุมที่ยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการมาก่อน หัวหน้าโครงการแนะนำให้ศึกษาข้อมูลต่างๆ อาทิ ประวัติความเป็นมา วัตถุประสงค์ และผลที่คาดว่าจะได้รับจากแผนพับของโครงการ อีกทั้ง ยังได้ชี้แจงเรื่องการเปลี่ยนแปลงสถานที่ในการประชุมในครั้งนี้ ซึ่งเปลี่ยนจากห้องประชุมชั้น 7 เป็นอาคารเรียนรวม เนื่องจากมีการก่อสร้างและมีการดอกเสาเข็มทุกวันเสาร์-อาทิตย์ นอกจากนี้ หัวหน้าโครงการยังได้กล่าวขอบคุณสกว. ที่ให้ทุนโครงการนี้ในการทำวิจัย และขอบคุณสถาบันวิจัยและพัฒนาที่ช่วยในการจัดการประชุมครั้งนี้
- 1.2. หัวหน้าโครงการได้ประชาสัมพันธ์เรื่องทุนวิจัยในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ของสกว. เนื่องจากมีนักวิชาการจำนวนไม่น้อยคิดว่าการวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์เป็นไปได้ยาก เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะทุนวิจัยในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์บางสาขาไม่ได้รับความสนใจจากนักวิชาการเท่าใด ทั้งทุนปริญญาเอกและทุนหลังปริญญาเอก ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะนักวิจัยขาดกับเกณฑ์ที่สกว.ตั้งไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดให้ส่งรายงานความก้าวหน้าทุกๆ 6 เดือน ซึ่งหากสกว. ไม่พอใจรายงานความก้าวหน้าก็เสนอไป สกว. ก็จะระงับไม่จ่ายเงินทุนงวดนั้นๆ
- 1.3. หัวหน้าโครงการอธิบายถึงความแตกต่างระหว่างวิธีการวิจัยทางมนุษยศาสตร์กับวิทยาศาสตร์ว่า เนื่องจากการวิจัยในทางวิทยาศาสตร์จะให้ความสำคัญในเรื่อง Citation ซึ่ง Citation Index เป็นสิ่งที่สามารถค้นหาเพื่อนำไปอ้างอิงได้จาก Website ทั้งนี้เนื่องจากผลการวิจัยในทางวิทยาศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์ประยุกต์นั้น นับเป็นผลที่ชัดเจนและมีผู้นำไปอ้างอิงหรือใช้ซ้ำกันที่ และหากถามว่า Citation Index ทางสาขามนุษยศาสตร์มีไหม คำตอบก็คือมี แต่วารสารจำนวนไม่น้อยที่เป็นที่เชื่อถือในทางมนุษยศาสตร์กลับไม่ปรากฏว่ามีอยู่ใน Citation Index เลย อีกทั้ง ผลการวิจัยในทางมนุษยศาสตร์ส่วนใหญ่เป็นผลระยะยาว และไม่ได้มีผลเฉพาะในทางกว้างเท่านั้น หากมีผลในทางลึกด้วย การมีโครงการนี้ก็เช่นกัน คือไม่สามารถส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสังคมในเรื่องการวิจารณ์โดยทันที หากแต่สิ่งที่ทำได้คือการให้ข้อเสนอแนะและคาดหวังความว่าเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นในระยะยาวต่อไป ซึ่งหากผู้เข้าร่วม

ประชุมนำผลการวิจัยไปศึกษา คิดต่อ หรือคิดแย้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคิดแย้งด้วยเหตุผล เนื่องจากการกระทำเช่นนี้นับเป็นการกระทำที่ช่วยสร้างความก้าวหน้าให้แก่วงวิชาการได้

- 1.4. หัวหน้าโครงการอธิบายถึงวิธีการทำการวิจัยว่า จำเป็นต้องเริ่มสำรวจจากสถานะที่เป็นอยู่ ค้นหาสาเหตุที่มา วิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่อธิบายว่าเหตุใดสถานะการณ์จึงเป็นเช่นนี้ สำหรับในประเด็นเรื่องการวิจารณ์นั้น หากอ่านบทสังเคราะห์ของหัวหน้าโครงการจะพบความพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่า การวิจารณ์ในสังคมเป็นเช่นนี้มีสาเหตุอะไร มีจุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร และลักษณะใดที่ควรรักษาและควรสืบทอดให้ดำรงอยู่ต่อไป รวมทั้ง ลักษณะเช่นใดที่ควรเปลี่ยนแปลง
- 1.5. ในประเด็นเรื่องความเปลี่ยนแปลงนั้น ในบทสังเคราะห์ของหัวหน้าโครงการได้มีการกล่าวถึงบ่อยครั้ง แต่อาจยังไม่ชัดเจนนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกล่าวถึงสังคมไทยปัจจุบันว่ายังไม่เป็นวัฒนธรรมลายลักษณ์อย่างเต็มรูป เนื่องจากสังคมไทยให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมมุขปาฐะอยู่มาก ซึ่งคำถามสืบเนื่องในประเด็นนี้น่าสนใจคือ การวิจารณ์ในสังคมไทยจำเป็นต้องปรับให้เป็นแบบตะวันตกกระนั้นหรือ ซึ่งในประเด็นนี้เราอาจจะต้องถกเถียงและอภิปรายกันต่อไป แต่อย่างไรก็ดี ผลการวิจารณ์ของโครงการก็ได้ชี้ทางไปข้างหน้าไว้ด้วยว่า หากต้องการจะปรับทิศทางการวิจารณ์ของไทยไปในทิศทางดังกล่าว เรามีขั้นตอนที่ต้องดำเนินการอย่างไรบ้าง
- 1.6. ประเด็นเรื่องขอบเขตในการวิจัยนั้น หัวหน้าโครงการชี้แจงว่า การวิจัยครั้งนี้จำเป็นต้องกำหนดขอบเขตวิจัยอย่างชัดเจน เพราะหากไม่กำหนดการวิจัยอาจขยายวงไปกว้างมากจนเป็นการวิจัยชีวิตและสังคมก็ได้ หัวหน้าโครงการยังกล่าวต่อไปว่า ในการวิจัยครั้งนี้ โครงการได้จำกัดวงการศึกษาเฉพาะวิจารณ์ศิลปะใน 4 สาขา ทั้งนี้ ผู้วิจัยพยายามที่จะชี้ให้เห็นจุดร่วมและจุดต่างที่ปรากฏในศิลปะ 4 สาขา พร้อมทั้งชี้ให้เห็นเรื่องศิลปะสองทางให้แก่นัก นอกจากนี้ ผู้วิจัยพยายามที่จะเสนอแนวคิดหรือทฤษฎีบางอย่างเพื่อใช้เป็นฐานในการคิดค้น ศึกษาและวิจัยต่อไป
- 1.7. หัวหน้าโครงการยังได้รายงานต่อที่ประชุมว่า ได้ทดลองนำบทสังเคราะห์ไปให้ผู้รู้ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศหลายท่านพิจารณา ซึ่งทุกท่านเห็นพ้องกันหมดว่า หากวิจัยเรื่องวิจารณ์จะหยุดอยู่เพียงแค่การพิจารณาศิลปะทั้ง 4 สาขาไม่ได้ หากต้องนำมาอภิปรายเชื่อมโยงไปสู่ชีวิตและสังคมด้วย ซึ่งนับเรื่องที่ยากหากจะแสวงหาคำตอบที่ชัดเจนในประเด็นนี้ ยกตัวอย่างเช่น หากถามว่า ถ้าการวิจารณ์ศิลปะเข้มแข็งแล้ว จะช่วยให้การวิจารณ์ชีวิตและสังคมเข้มแข็งด้วยหรือไม่ หรือในทางกลับกัน ถ้าวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ในวงกว้างเข้มแข็งแล้ว การวิจารณ์ศิลปะไม่ว่าในสาขาใดหรือในระดับใดจะเข้มแข็งตามไปด้วยหรือไม่ ซึ่งเราก็อาจจะตอบปัญหานี้ได้เพียงเลาๆ เท่านั้น โดยไม่สามารถให้คำตอบที่ชัดเจนได้

- 1.8. หัวหน้าโครงการยอมรับว่า ผลงานวิจัยในบางลักษณะที่นำเสนอ นั้น ผู้ที่นำไปใช้ต่อจำเป็นต้องนำป้ศึกษาต่อ ซึ่งอาจต้องอาศัยเวลานานในการศึกษา อาทิ สรรนิพนธ์ ที่ต้องใช้เวลาในการอ่าน ศึกษา ทำความเข้าใจหรือทดลองสอน เพื่อให้มองเห็นและเข้าใจภาพรวมของสรรนิพนธ์ทั้งหมด และนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมในการเรียนการสอนต่อไป ยิ่งไปกว่านั้น ข้อมูลที่คัดมาทำสรรนิพนธ์นับเป็นข้อมูลจำนวนน้อย เมื่อเทียบกับข้อมูลทั้งหมดที่โครงการค้นคว้าและรวบรวมไว้ตลอด 3 ปีที่ท้าวิจัย ด้วยเหตุนี้ ข้อมูลดิบอีกเป็นจำนวนมากที่เป็นเอกสารในรูปต่างๆ อาทิ บทวิจารณ์บทความในหนังสือพิมพ์หายาก บทสัมภาษณ์ที่ถอดเทปและบันทึกเอาไว้ หลังจากจบโครงการข้อมูลเหล่านี้จะถูกรวบรวมเอาไว้ ณ หอสมุด มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์ ซึ่งหากท่านได้ศึกษาข้อมูลเหล่านั้น อาจพบบทวิจารณ์ที่มีคุณค่า นอกเหนือจากบทวิจารณ์ 50 บทที่คณะผู้วิจัยคัดสรรไว้ในสรรนิพนธ์ของแต่ละสาขาแล้วก็ได้
- 1.9. หัวหน้าโครงการกล่าวถึงความสำคัญของโครงการในครั้งนี้ขึ้นอยู่กับงานของแต่ละสาขา สำหรับบทสังเคราะห์ของหัวหน้าโครงการนั้นเป็นเพียงการชี้และเชื่อมโยงให้เห็นว่าแต่ละสาขามีความสัมพันธ์และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างไร หรือมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างไร
- 1.10. หัวหน้าโครงการชี้แจงว่า เอกสารที่โครงการแจกในการประชุมครั้งนี้เป็นเพียงร่างเท่านั้น ขออย่าเพิ่งนำไปอ้างอิง เนื่องจากมีข้อมูลบางอย่างที่ยังต้องปรับปรุงแก้ไข ด้วยเหตุนี้ โครงการฯจึงได้จัดประชุมในหลายๆ ครั้ง ทั้งที่เป็นการประชุมใหญ่และการประชุมย่อยต่างๆ เพื่อให้วิทยากรทั้ง 4 สาขาได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องของผลการวิจัยในการประชุมใหญ่ครั้งนี้วิทยากร 4 ท่านจะมาทำหน้าที่เสนอความเห็นในฐานะผู้ประเมินผลการวิจัยในสาขาทั้ง 4 โดยชี้ให้เห็นทั้งข้อเด่นและข้อด้อยของงานวิจัย
- 1.11. หัวหน้าโครงการยังขอภัยต่อความผิดพลาดบางประการที่เกิดขึ้น ทั้งในเรื่องการมิได้กล่าวถึงชื่อบุคคลหรือสถาบันบางแห่งที่ให้ความร่วมมือกับโครงการได้อย่างครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นการให้ข้อมูลในการทำวิจัยหรือเอื้อเฟื้อในเรื่องสถานที่ในการจัดกิจกรรมบางอย่างของโครงการ และรวมไปถึงการเอ่ยชื่อบุคคลบางคนที่ไม่ควรอ้างถึง อาทิ การอ้างถึงบุคคลที่ขอทุนของโครงการฯ และไม่ได้รับทุน ซึ่งข้อผิดพลาดเหล่านี้ทางโครงการจะปรับแก้ในโอกาสต่อไป

2. รายงานเสนอผลการวิจัยของคณะผู้วิจัย

การประชุมในครั้งนี้เป็นการเสนอผลการวิจัยของผู้วิจัยทั้ง 4 สาขา คือ สาขาวรรณศิลป์ โดย รศ. ดร. รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ สาขาทัศนศิลป์ โดย อาจารย์จักรพันธ์ วิลาสินีกุล สาขาศิลปะการละคร โดย อาจารย์ปาริชาติ จึงวิวัฒนาภรณ์ และสาขาสังคีตศิลป์ โดย อาจารย์รังสิพันธุ์ แข็งขัน ทั้งนี้แต่ละสาขาได้เสนอผลการวิจัย ทั้งที่เป็นร่างบทวิเคราะห์กิจกรรมการวิจัยต่างๆใน

ช่วง 3 ปีและการเสนอร่างสรณิพนธ์บทวิจารณ์พร้อมบทวิเคราะห์ จำนวน 50 บทของแต่ละสาขา (ดูเอกสารหมายเลข ว2, ว3, ท2, ท3, ล2, ล3, ส2 และ ส3)

3. รายงานการวิจารณ์การเสนอผลการวิจัยของวิทยาการรับเชิญ

หลังจากที่มีการเสนอผลการวิจัยของผู้วิจัยทั้ง 4 สาขาแล้ว ในการประชุมครั้งนี้ทางโครงการฯ ได้เชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ มาเสนอข้อวิจารณ์หลังจากที่ได้อ่านร่างบทวิเคราะห์และร่างสรณิพนธ์ของผู้วิจัยทั้ง 4 สาขาแล้ว สาขาวรรณศิลป์ โดย ผศ. สุวรรณเกรียงไกรเพ็ชร สาขาทัศนศิลป์ อาจารย์ธเนศ อ้าวสินธุ์ศิริ สาขาศิลปะการละคร อาจารย์ปวีตร มหาสารินันท์ และสาขาสังคมศาสตร์ ผศ. เอกศักดิ์ ยุกตะนันท์ (ดูเอกสารแนบ)

4. รายงานการเสนอรายงานสังเคราะห์ของหัวหน้าโครงการ

หลังจากการเสนอรายงานผลการวิจัยของผู้วิจัยและการเสนอข้อวิจารณ์ของวิทยาการทั้ง 4 สาขาแล้ว หัวหน้าโครงการ ศ. ดร. เจตนา นาควัชระ ได้เสนอบทสังเคราะห์ซึ่งเป็นการเสนอผลการวิจัยในเชิงสังเคราะห์การวิจัยทั้ง 4 สาขา โดยอภิปรายถึงนัยสำคัญต่างๆ ทั้งในส่วนของภูมิหลัง วัตถุประสงค์ วิธีการวิจัย ผลที่คาดว่าจะได้รับ รายชื่อผู้วิจัย พื้นฐานทางวัฒนธรรม เอกลักษณ์ของการวิจัย 4 สาขา แนวทางในการคัดเลือกบทวิจารณ์สำหรับสรณิพนธ์ ผลการวิจัยและสรณิพนธ์ 4 สาขา สื่อ อุดมศึกษา การประชุมประจำปีและการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การสร้างเครือข่าย งานวิจารณ์ของผู้วิจัยศิลปะส่งทางให้แก่กัน นัยเชิงทฤษฎี มิตินานาชาติ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกิจกรรมต่อเนื่อง รวมทั้งข้อสรุป ทั้งนี้ หัวหน้าโครงการได้ชี้แจงประเด็นที่สำคัญที่สังเคราะห์ได้จากผลการวิจัยของผู้วิจัยทั้ง 4 สาขา รวมถึงการตั้งข้อสังเกตที่ได้จากการดำเนินการวิจัยที่ผ่านมา (ดูเอกสารหมายเลข ก1)

5. รายงานการประชุมกลุ่มย่อย สาขาวรรณศิลป์

รายงานสรุปผลการประชุมกลุ่มย่อยสาขาวรรณศิลป์โดย ผศ. กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ เป็นการสรุปรายงานผลการประชุมกลุ่มย่อยทั้งในส่วนของการบทวิเคราะห์ของผู้วิจัยและร่างสรณิพนธ์ทั้ง 50 บทของสาขาวรรณศิลป์ รวมทั้งความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ (ดูเอกสารแนบ)

6. รายงานการประชุมกลุ่มย่อย สาขาทัศนศิลป์

รายงานสรุปผลการประชุมกลุ่มย่อยสาขาทัศนศิลป์โดยอาจารย์ธเนศ อ้าวสินธุ์ศิริ เป็นการสรุปรายงานผลการประชุมกลุ่มย่อยทั้งในส่วนของการบทวิเคราะห์ของผู้วิจัยและร่างสรณิพนธ์ทั้ง 50 บทของสาขาทัศนศิลป์ รวมทั้งความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ (ดูเอกสารแนบ)

7. รายงานการประชุมกลุ่มย่อย สาขาศิลปะการละคร

รายงานสรุปผลการประชุมกลุ่มย่อยสาขาศิลปะการละครโดยอาจารย์ปวีตร มหาสารินันท์ เป็นการสรุปรายงานผลการประชุมกลุ่มย่อยทั้งในส่วนของการวิเคราะห์ของผู้วิจัยและร่างสรณิพนธ์ทั้ง 50 บทของสาขาศิลปะการละคร รวมทั้งความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ (ดูเอกสารแนบ)

8. รายงานการประชุมกลุ่มย่อย สาขาสังคีตศิลป์

รายงานสรุปผลการประชุมกลุ่มย่อยสาขาสังคีตศิลป์โดย ผศ. เอกศักดิ์ ยุกตะนันท์ เป็นการสรุปรายงานผลการประชุมกลุ่มย่อยทั้งในส่วนของการวิเคราะห์ของผู้วิจัยและร่างสรณิพนธ์ทั้ง 50 บทของสาขาสังคีตศิลป์ รวมทั้งความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ (ดูเอกสารแนบ)

9. การอภิปรายทั่วไป

สำหรับการอภิปรายทั่วไปในการประชุมครั้งนี้ ทางโครงการได้แบ่งการอภิปรายเป็น 2 ช่วง คือ ในวันที่ 1 ธันวาคม และ วันที่ 2 ธันวาคม

ประเด็นการอภิปรายในวันที่ 1 ธันวาคม มีดังนี้

- วินัย ผู้นำพล :
- เห็นได้ว่า สังคมไทยขาดการบูรณาการระหว่างศาสตร์ต่างๆ เข้ากับมิติศิลปะ วัฒนธรรมและสังคมอย่างแท้จริง จึงเสนอว่า น่าจะมีการบูรณาการศาสตร์และศิลป์แขนงต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อเป็นแนวทางในการให้การศึกษาแก่เยาวชนต่อไป ทั้งนี้ เพราะในปัจจุบันการมองหรือมุมมองของคนส่วนมากต่อศิลปะ หรือศาสตร์แขนงต่างๆ เป็นไปอย่างแยกส่วน ไม่มีการมองทุกสิ่งในองค์รวม การสร้างงานศิลปะต่างๆ ในปัจจุบันจึงไม่ก่อให้เกิดความซาบซึ้งเท่าที่ควร
 - :
 - ขอตั้งข้อสังเกตว่าในปัจจุบันคุณภาพของงานทางด้านสถาปัตยกรรมของไทยตกต่ำลง สาเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก ขาดการวิจารณ์และขาดความคิดเชิงการบูรณาการในวงการสถาปัตยกรรมไทย
 - :
 - ขอเสนอความเห็นที่เห็นว่า วัฒนธรรมและขนบบางอย่างของไทยไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนในสังคมได้แสดงออก ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนในเรื่องการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลป์ นับว่าเป็นเหตุผลประการสำคัญที่ทำให้ศิลปะไทยขาดนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์

- จักรพันธ์ วิลาสินกุล : ขอชี้แจงว่าในส่วนที่เกี่ยวกับวงการสถาปนิกของไทยได้รายงานไปแล้วว่า วารสารของสมาคมสถาปนิกสยามมีบทบาทสำคัญต่อการวิจารณ์มาตั้งแต่เริ่มต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งวารสาร"อาษา" ได้ทำหน้าที่ในการวิจารณ์อย่างเข้มแข็งมาก แต่เมื่อเวลาผ่านไปก็มีข้อจำกัดและเงื่อนไขในเรื่องต่างๆเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจึงเสนอว่าเราควรที่จะค่อยๆพิจารณาดูปัจจัยเงื่อนไขต่างๆ ที่เกิดขึ้นในวงการสถาปนิกไทย ด้วยเหตุนี้จึงไม่อาจด่วนสรุปได้ว่าความตกต่ำของวงการสถาปนิกไทยเกิดเนื่องมาจากการขาดการวิจารณ์
- เจตนา นาควัชร : อาจารย์วินัยเสนอประเด็นที่น่าสนใจในหลายประเด็น ซึ่งประเด็นต่างๆเหล่านั้นไม่สามารถหาคำตอบที่ชัดเจนได้ในขณะนี้
- : โครงการฯได้ส่งรายงานสรุปผลการวิจัยฉบับภาษาอังกฤษไปให้อธิการผู้อำนวยการสถาบันเกอเธ่ คือ Mr Ernst Schürmann และได้รับข้อวิจารณ์รายงานฉบับนี้ผ่านทาง E-mail มาอย่างละเอียด ซึ่งคำถามสุดท้ายที่ส่งมาและยังไม่สามารถหาคำตอบได้ก็คือ งานวิจัยและข้อสรุปต่างๆ ที่ทำวิจัยมานั้น ท้ายที่สุดแล้วจะนำไปเสนอกับใคร (ที่มีใช้เพียงผู้ให้ทุน)
- ปิยลดา เทวกุลทวีปรั้งสีพร : ขอให้คำตอบต่อประเด็นคำถามเกี่ยวกับวงการสถาปนิกที่อาจารย์วินัยเปิดประเด็นไว้ว่า ในทางสถาปัตยกรรมมักถูกมองว่าอยู่ก้ำกึ่งว่าจะเป็นศิลปะหรือจะเป็นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีหากแต่ในกระบวนการเรียนการสอนในทางสถาปัตยกรรมนั้น การวิจารณ์นับว่าเป็นส่วนสำคัญยิ่ง
- : ขอตั้งข้อสังเกตว่า บทวิจารณ์ทางสถาปัตยกรรมที่ได้รับการคัดสรรให้บรรจุอยู่ในสรรนิพนธ์สาขาทัศนศิลป์มีเพียง 3 ชิ้น ซึ่งนับว่ายังมีปริมาณที่น้อยมาก จึงเสนอให้ผู้วิจัยสาขาทัศนศิลป์เพิ่มบทวิจารณ์ในส่วนนี้
- : ขอแสดงทัศนะเพิ่มเติมต่อประเด็นที่อาจารย์สายัณห์ (ผู้ประเมินสาขาทัศนศิลป์) กล่าวถึงไว้ในตอนเช้าว่า บทวิจารณ์ในสรรนิพนธ์ของสาขาทัศนศิลป์มีความสับสนปนเปกันสำหรับทัศนะของผู้ที่อยู่ในสาขาย่อยสาขาหนึ่งในสรรนิพนธ์ฉบับนี้เห็นว่า ความหลากหลายของบทวิจารณ์เหล่านั้นช่วยให้มองเห็นภาพรวมทางทัศนศิลป์ได้มากขึ้นและกว้างขวางขึ้น

- ดังนั้น หากทางสาขาทัศนศิลป์จะมีการแบ่งเนื้อหาหรือหัวข้อ
บทวิจารณ์เหมือนอย่างสาขาสังคีตศิลป์ ที่มีการแบ่งเป็นบท
วิจารณ์ดนตรีไทยและบทวิจารณ์ดนตรีคลาสสิกตะวันตก ก็จะเป็นวิธีที่จะช่วยให้มองเห็นว่าเนื้อหาในแต่ละสาขามีความมาก
น้อยหรือมีลักษณะเฉพาะตัวอย่างไรบ้าง
- เจตนา นาควัชระ : ประเด็นที่อาจารย์ปิยลดา กล่าวถึงนั้นนับเป็นการตอบประเด็น
ที่อาจารย์สายัณห์ตั้งไว้ในตอนเช้าว่า ทำอย่างไรที่จะให้การ
วิจารณ์เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันได้ เพียงแต่ไม่มีผู้สกัด
สิ่งเหล่านั้นออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น
- : สำหรับในประเด็นของข้อจำกัดในการทำวิจัยที่โครงการเลือก
ทำเพียง 4 สาขานั้น ได้กล่าวถึงเหตุผลและข้อจำกัดในการทำ
วิจัยไว้แล้วในบทสังเคราะห์ของหัวหน้าโครงการ
- จักรพันธ์ วิลาสสินกุล : ขอบธิบายถึงข้อจำกัดในการเลือกบทวิจารณ์ของสาขา
ทัศนศิลป์ว่า ในการสัมมนาจะดมสมองก่อนเริ่มโครงการวิจัย
นั้น ได้มีผู้เสนอให้ทำการวิจัยครอบคลุมสาขาที่กว้างที่สุดและ
ได้ประโยชน์ที่สุด จึงทำให้เลือกบทวิจารณ์ทางสาขา
สถาปัตยกรรมมาได้เพียง 3 ชิ้น ทั้งๆ ที่ในการศึกษาข้อมูลนั้น
ได้พบบทวิจารณ์ทางสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจหลายบท
- : ทั้งนี้ สำหรับประเด็นของอาจารย์วินัยเรื่องบทวิจารณ์ของทาง
สถาปัตยกรรมนั้น ขอยืนยันว่า บทวิจารณ์ทางสถาปัตยกรรมที่
ดีและลึกซึ้งของไทยมี แม้ว่าของต่างประเทศจะมีมากกว่า แต่
หากเราเปิดใจกว้างและให้กำลังใจต่อนักวิจารณ์และสถาปนิก
ของไทย ก็เชื่อแน่ว่าวงการสถาปัตยกรรมของไทยคงไปได้
ไกลกว่าที่เป็นอยู่เป็นแน่
- ดวงมน จิตรจำนงค์ : ขอตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับหัวข้อที่ 4 ในร่างบทวิเคราะห์ของสาขา
วรรณศิลป์ ที่ผู้วิจัยแบ่งลักษณะพลังทางปัญญาเป็นหัวข้อย่อย
กว่า 10 หัวข้อนั้น ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การจำแนกที่แตกต่างกันและ
หลากหลายมาก ซึ่งก่อให้เกิดคำถามว่าผู้วิจัยได้ตั้งเกณฑ์การ
แบ่งดังกล่าวไว้ก่อนคัดเลือกบทวิจารณ์ทั้ง 50 บท หรือว่าคัด
ได้ 50 บทแล้วถึงจะมาตั้งเกณฑ์ดังกล่าว เนื่องจากเกณฑ์ใน
บางข้อที่ตั้งไว้มีความเหลื่อมล้ำกันอยู่มาก นอกจากนี้ ยังมี
ความเห็นว่ นักวิจารณ์แต่ละคนมีความความคิดที่ซับซ้อนและ
หลากหลายในตัวเองสูงมาก ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะระบุให้
แน่ชัดลงไปว่านักวิจารณ์ท่านนี้มีแนววิจารณ์แบบศิลปะเพื่อ

- ชีวิต หรือนักวิจารณ์ท่านนั้นมีแนววิจารณ์แบบสุนทรียศาสตร์ การระบุหรือการแจกแจงดังที่ผู้วิจัยแสดงไว้ในเอกสารดังกล่าว อาจสร้างความสับสนหรือความเข้าใจผิดให้แก่ผู้อ่านได้ หากผู้วิจัยอธิบายอย่างรวบรัดเกินไป ด้วยเหตุนี้ จึงเสนอให้ผู้วิจัย พิจารณา ทบทวน หรืออธิบายขยายความในประเด็นดังกล่าว อีกครั้ง เพื่อให้ผลการวิจัยในครั้งนี้สมบูรณ์และเป็นประโยชน์ ต่อผู้อ่านสูงสุด
- เจตนา นาควัชระ : ข้อเสนอที่อาจารย์ดวงมนเสนอนั้นมีประโยชน์มาก เนื่องจาก ข้อเสนอเหล่านั้นต้องอาศัยความรู้เฉพาะสาขา ดังนั้นขอให้อาจารย์บันทึกข้อเสนอเหล่านั้นไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและ มอบให้อาจารย์รัตนฤทัย (ผู้วิจัยสาขาวรรณศิลป์) เพื่อใช้เป็น ฐานในการพิจารณาปรับแก้งาน เพื่อให้ได้ประโยชน์มากที่สุด
- รัตนฤทัย สัจจพันธุ์ : ขอชี้แจงว่าเกณฑ์ที่สาขาวรรณศิลป์จัดทำขึ้นนั้นเป็นการจัดทำ ขึ้นหลังจากคัดบทวิจารณ์ทั้ง 50 บทแล้ว นอกจากนี้บทวิจารณ์ แต่ละบทที่คัดสรรมานั้นมิได้มีความคิดหลักเพียงประเด็นเดียว หากแต่มีประเด็นย่อยที่โยงไปสู่ประเด็นอื่นด้วย ฉะนั้น เมื่อมีการวิเคราะห์เนื้อหา จึงอาจกล่าวอ้างอิงพาดพิงประเด็นย่อยที่ ปรากฏในบทวิจารณ์ต่างๆ ด้วย
- กรรณิกา จรรย์แสง : มีประเด็นคำถามต่อคณะผู้วิจัยใน 3 ประเด็นดังนี้
1. จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยเอกสารและข้อมูลต่างๆ ผู้ วิจัยพอจะทราบทิศทางหรือแนวโน้มของการวิจารณ์ใน สาขาต่างๆหรือไม่ว่าจะเป็นอย่างไรต่อไป
 2. สำหรับในเรื่อง "ศิลปะส่องทางให้แก่กันนั้น" พบว่า ผู้วิจัย ทุกท่านต่างก็มองเห็นประโยชน์และมองเห็นความสำคัญ ในประเด็นนี้อย่างชัดเจน เพราะเป็นผลมาจากการทำงาน ร่วมกันเป็นเวลานาน หากแต่บทวิเคราะห์ของผู้วิจัยแต่ละ สาขาต่างพูดถึงเรื่องนี้เฉพาะในมุมมองของตน จึงทำให้ผู้ ที่อยู่ในวงนอกไม่สามารถมองเห็นภาพรวมในเรื่องนี้ได้ อย่างชัดเจน ซึ่งในเรื่องนี้อาจจะให้คณะผู้วิจัยนำเสนอใน ประเด็นนี้ให้ชัดเจนขึ้นกว่านี้ จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจอย่างมาก
 3. ในส่วนสรณิพนธ์ของสาขาวรรณศิลป์นั้น เมื่อดูจากตาราง รายชื่อบทวิจารณ์แล้วพบว่า มีบทวิจารณ์ที่เขียนโดยนัก

เขียนเพียง 2 ท่านเท่านั้น คือ ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ และสุชาติ สวัสดิ์ศรี เพราะเมื่อเทียบกับสรณนิพนธ์ของสาขาทัศนศิลป์กลับพบว่าจะมีบทวิจารณ์ที่เขียนโดยศิลปินมากกว่า ด้วยเหตุนี้จึงอยากทราบเกณฑ์การคัดสรรของสาขาวรรณศิลป์ว่าใช้เกณฑ์อะไร หรือว่าเป็นเพราะข้อจำกัดทางสาขาวรรณศิลป์ที่นักเขียนไม่เขียนวิจารณ์ จึงอยากให้อาจารย์ยื่นอุทธรณ์ให้ความกระจ่างในเรื่องด้วย

- เจตนา นาควัชระ : ในประเด็นเรื่องศิลปะสองทางให้แก่นักเขียนและการวิจารณ์สองทางให้แก่นักเขียน จะพบว่าในบทวิเคราะห์ของผู้วิจัยทั้ง 4 สาขาต่างก็ได้เขียนอธิบายในประเด็นนี้ไว้อย่างชัดเจนแล้ว จึงอยากจะใคร่ขอให้อาจารย์กลับไปอ่านบทวิเคราะห์อีกครั้ง
- ปาริชาติ จิ่งวิวัฒนาภรณ์ : เนื่องจากเวลาในการประชุมมีจำกัด ด้วยเหตุนี้เรื่องของทิศทางหรือแนวโน้มการวิจารณ์ในอนาคตนั้น อาจจะขอตอบพอเป็นตัวอย่างได้โดยให้โอกาสแก่สาขาศิลปะการละครเป็นผู้ตอบ : สำหรับทิศทางหรือแนวโน้มเรื่องการวิจารณ์ในสาขาศิลปะการละครนั้น มีแนวโน้มที่ค่อนข้างดี เพราะจากการที่ได้มีโอกาสเข้าไปร่วมในการร่างหลักสูตรการศึกษาให้กับกรมวิชาการ ซึ่งในการร่างหลักสูตรของนักเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษา 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ครั้งนี้มีการเพิ่มการปลูกฝังในเรื่องการวิเคราะห์และกระบวนการแสดงความคิดเห็นของเด็กในห้องเรียนให้มากขึ้น นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาการวิจารณ์ในประเทศไทย สำหรับการเรียนการสอนศิลปะการแสดงระดับอุดมศึกษา ในทุกสถาบันการศึกษานั้น จะมีวิชาเกี่ยวกับการวิจารณ์อยู่แล้ว แต่ปัญหาที่เราควรพิจารณาต่อไปคือ วิธีการเรียนการสอนที่จะนำมาซึ่งพัฒนาการวิจารณ์ได้จริงหรือไม่ ในเรื่องนี้ต้องขึ้นอยู่กับคุณภาพในการสอนของอาจารย์ แต่อย่างไรก็ดี การวิจารณ์ในสาขาศิลปะการละครมีแนวโน้มที่ดีขึ้น ทั้งในเรื่องการเรียนการสอนและสถานภาพของการวิจารณ์ละครในสังคม แม้ว่าพื้นที่ในการวิจารณ์ละครจะน้อยกว่าการวิจารณ์ภาพยนตร์ หากแต่มุมมองของคนทั่วไปต่อละครเวทีก็ดีขึ้น ซึ่งในส่วนนี้อาจเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยกระตุ้นให้สื่อสิ่งพิมพ์บางฉบับเปิดพื้นที่ในการวิจารณ์ละครเวทีต่อไป

- รันทัย สัจพันธุ์ : ในเรื่องการคัดเลือกบทวิจารณ์ของสาขาวรรณศิลป์ไม่ได้มีการจัดสัดส่วนระหว่างบทวิจารณ์ที่เขียนโดยนักวิจารณ์และบทวิจารณ์ที่เขียนโดยนักเขียน นอกจากนี้ บทวิจารณ์ที่คัดสรรนั้นมีบทวิจารณ์เขียนโดยนักเขียนอีกหลายท่านนอกเหนือจาก 2 ท่านที่อาจารย์กรรณิภากล่าวถึงแล้ว อาทิ สกุล บุญยทัต, สุพรรณ ทองคล้าย และ“ดอกไม้ดำ” เป็นต้น ทั้งนี้ การคัดสรรบทวิจารณ์ในสาขาวรรณศิลป์นั้นจะให้ความสำคัญกับคุณภาพของตัวบทมากกว่าผู้วิจารณ์ สำหรับการวิจารณ์ในสาขาวรรณศิลป์ แม้ผู้วิจารณ์จะเริ่มมาจากนักเขียนหรือกวี หากในระยะหลังผู้ที่ทำหน้าที่เป็นนักวิจารณ์จะเป็นบุคคลที่ 3 มากขึ้น แต่ก็ยังมีนักวิจารณ์จำนวนไม่น้อยที่เป็นทั้งนักเขียนและนักวิจารณ์
- รังสิพันธุ์ แข็งขัน : ในส่วนการวิจารณ์สาขาสังคีตศิลป์มีการวิจารณ์ทั้งจากนักวิจารณ์ และทั้งจากศิลปินวิจารณ์ศิลปินด้วยตนเอง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นความเข้มแข็งของการวิจารณ์สาขาสังคีตศิลป์ขึ้นอยู่กับความต้องการเฉพาะบุคคลเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้การวิจารณ์ในสาขาสังคีตศิลป์จึงไม่ได้เป็นกระแสเช่นเดียวกับสาขาอื่นๆ ที่กระแสความเข้มข้นในการวิจารณ์มีความสัมพันธ์กับการสร้างสรรค์
- ธีระ นุชเปี่ยม : หลังจากที่ได้ฟังการนำเสนอผลการวิจัยของผู้วิจารณ์และการเสนอข้อวิจารณ์ของวิทยากรรับเชิญนั้นได้สะท้อนให้เห็นการแสดงถึงพลังปัญญา แต่สิ่งที่ยากจะเห็นต่อไปในการประชุมครั้งนี้คือ การระดมสมองของผู้เข้าร่วมประชุมที่จะเสนอทิศทางว่าเราจะนำผลการวิจัยไปใช้ต่อไปอย่างไร เพื่อขยายผลการวิจัยไปสู่สังคมในวงกว้างขึ้น วิธีการทางหนึ่งที่จะเผยแพร่ได้คือการตีพิมพ์เผยแพร่ผลการวิจัยครั้งนี้
- เอกศักดิ์ ยุกตะนันท์ : ขอดังข้อสังเกตในเรื่อง ทฤษฎีจากแผ่นดินแม่ ที่ยกเอากรณีของ“วัฒนธรรมขนาดหุ้ม” เป็นตัวอย่าง ซึ่งอยากเตือนให้ผู้วิจัยอย่าด่วนสรุปในเรื่องนี้ การที่เราจะตั้งทฤษฎีของเราเองขึ้นมาเอง โดยคิดว่าศาสตร์ทางดนตรีตะวันตกอธิบายปรากฏการณ์ทางดนตรีของไทยไม่ได้นั้น อาจจะโต้แย้งได้ ทั้งนี้ แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมขนาดหุ้มของไทยอาจเทียบได้กับการเล่นฮาร์ปซิคอร์ด ในยุคบาร์อคได้หรือไม่ ดังนั้น ในประเด็นนี้จึงอยากเสนอว่า ในการวิเคราะห์ในส่วนนี้ ผู้วิจัยอาจจะต้องนำ

- ดนตรีหลายประเภทที่สามารถนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์สไตล์หรือวิเคราะห์ส่วนอื่นในทางความรู้ทางดนตรีของไทยได้
- เจตนา นาควัชร : ในประเด็นเรื่อง วัฒนธรรมระนาดทุ้ม นั้น จุดมุ่งหมายจริงๆ ไม่ใช่เรื่องเฉพาะของดนตรี แต่เป็นเรื่องของการอธิบายวิถีชีวิตและความคิดของคนไทย ในเรื่องนี้เป็นเพียงการตั้งข้อสังเกตเชิงทฤษฎีเท่านั้น ยังไม่ได้เป็นตัวทฤษฎีเต็มรูป เนื่องจากหากจะพัฒนาข้อสังเกตในเรื่องนี้เพื่อพัฒนาเป็นทฤษฎีต่อไปอาจจะต้องศึกษาวิเคราะห์ร่วมกับปรากฏการณ์อื่นๆด้วย แต่สาเหตุที่นำเสนอในที่นี้นั้นเพื่อชี้ให้เห็นว่าทฤษฎีไม่ใช่เรื่องที่สลบซับซ้อนเท่าใดนัก ด้วยเหตุนี้ ในท้ายที่สุดเราอาจจะพบว่า “ทฤษฎีจากแผ่นดินแม่” อาจหมายรวมถึงทั่วโลกก็ได้ เนื่องจากอาจจะมีอะไรที่เป็นแก่นของมนุษยชาติที่สามารถเปรียบเทียบกันได้
- ชมนาด กิจจันทร์ : ตั้งข้อสังเกตในการคัดสรรบทวิจารณ์ของสาขาศิลปะการละครที่ว่า การคัดเลือกบทวิจารณ์ทั้ง 50 ชิ้นนั้นให้ความสนใจกับบทวิจารณ์ของไทยก่อน หากแต่รายชื่อที่เห็นนั้นพบว่า มีผู้นำทางละครไทยอีกหลายท่านที่ไม่ได้ถูกคัดเลือกมาไว้ในสรณิพนธ์ฉบับนี้ อาทิ หลวงวิจิตรวาทการ, อาจารย์สมภพ จันทรประภา, อาจารย์เสรี หวังในธรรม, ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, สุจิตต์ วงษ์เทศ และสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ
- : ตั้งประเด็นคำถามว่า เหตุใดในสรณิพนธ์สาขาสงคีตศิลป์จึงไม่พูดถึงดนตรีไทยให้มากกว่านี้ ทั้งๆที่ในประชาคมดนตรีไทยมีการวิจารณ์กันอย่างคึกคักและเข้มข้นมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการประชันดนตรี เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะการวิจารณ์ดังกล่าวเป็นการวิจารณ์แบบมุขปาฐะ นอกจากนี้ เหตุใดจึงไม่มีการกล่าวถึงเพลงพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันในสรณิพนธ์เลย เนื่องจากเพลงพระราชนิพนธ์ของพระองค์ก็มีความน่าสนใจอยู่มาก
- เจตนา นาควัชร : ในการคัดเลือกบทวิจารณ์นั้น ผู้วิจัยไม่ได้ยึดถืองานต้นแบบเป็นหลัก หากให้ความสำคัญที่เนื้อหาและคุณภาพของงานวิจารณ์มากกว่า
- ปาริชาติ จีงวิวัฒนาภรณ์ : ในการรวบรวมและศึกษาเอกสารในการวิจัยของคณะผู้วิจัย

สาขาศิลปะการละครนั้นก็ได้พบงานที่อาจารย์ชมนาดกล่าวถึง แต่ในการวิจัยครั้งนี้เราจะพิจารณาที่ตัวงานวิจารณ์เป็นหลัก และในการที่ผู้วิจัยกล่าวว่ายืดของไทยเป็นหลักนั้น มิได้หมายถึงเฉพาะละครตามชนบทหรือละครตามประเพณีเท่านั้น แต่งานของไทยในที่นี้หมายรวมถึงงานที่สร้างโดยคนไทย แสดงโดยคนไทย หรืออาจจะแปลงมาจากเรื่องตะวันตกหรือเป็นละครแนวไหนก็ได้ ทั้งนี้ งานที่อาจารย์ชมนาดกล่าวถึงนั้นนับว่าเป็นงานที่มีคุณภาพอย่างยิ่ง แต่ข้อจำกัดในการวิจัยทำให้ไม่สามารถเอ่ยถึงงานทุกชิ้นได้ หากแต่เป็นงานที่โดดเด่นจริงๆ ก็จะอ้างในรายละเอียดเพิ่มเติมในบทวิเคราะห์การวิจัย แต่ก็มีอาจกล่าวถึงได้อย่างละเอียดเท่าใดนัก

รังสิพันธุ์ แข็งขัน : จากการที่อาจารย์ชมนาดกล่าวถึงไปแล้วว่า จะมีการวิจารณ์ในทางดนตรีไทยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการประชันดนตรี แต่การวิจารณ์ที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นการวิจารณ์แบบมุขปาฐะ จึงไม่สามารถคัดสรรไว้ในสรณิพนธ์ได้ นอกจากนี้ ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด ส่วนหนึ่งถูกคัดสรรเป็นสรณิพนธ์ และส่วนที่เหลือก็ถูกใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการสังเคราะห์หรือวิเคราะห์ เพื่อหาข้อสรุปและข้อสังเกตต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความวัฒนธรรมในการวิจารณ์ดนตรีในประเทศไทย

ประเด็นการอภิปรายในวันที่ 2 ธันวาคม มีดังนี้

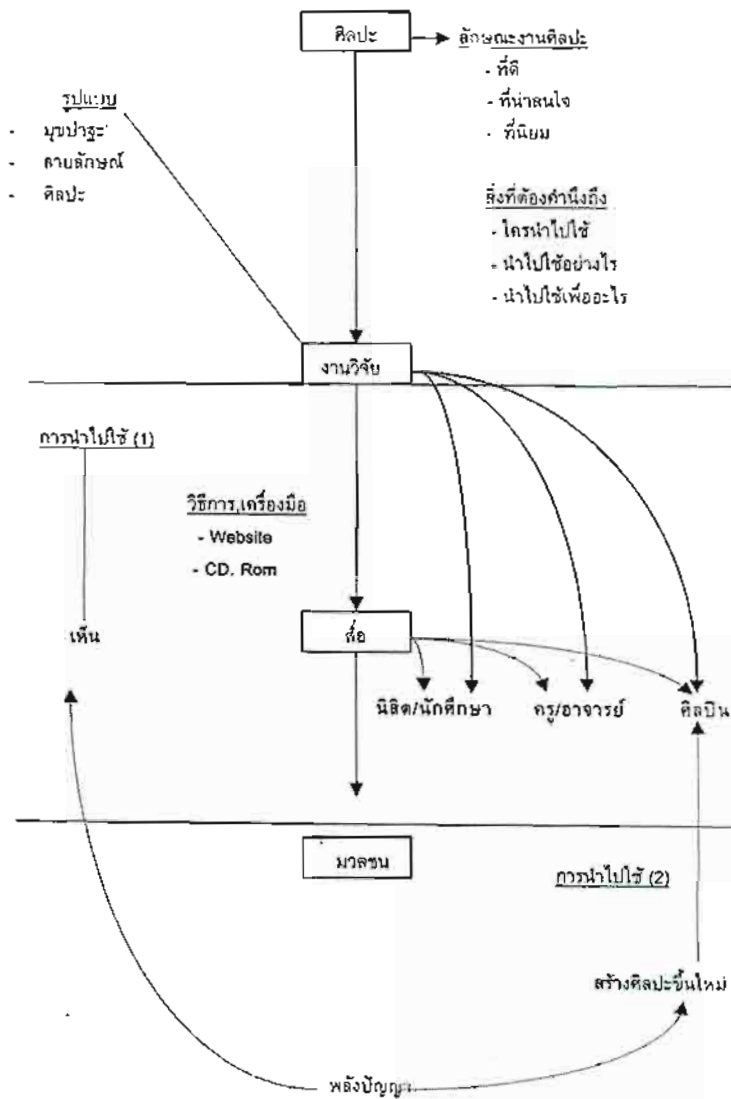
วินัย ผู้นำพล : ขอตีคำถามต่อที่ประชุมโดยรวมว่า ทำอย่างไรจึงจะสามารถบูรณาการศิลปะและศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งอาจยังประโยชน์ให้เกิดเป็นนวัตกรรมใหม่ที่จะช่วยในการพัฒนาสังคม

เจตนา นาควัชร : เสนอให้โครงการจัดทำ Software เกี่ยวกับการวิจารณ์ เพื่อใช้ในการพัฒนาการวิจารณ์ออกไปสู่สังคมวงกว้างได้

สุคนธ์จิต วงษ์เผือก : งานวิจัยที่โครงการฯทำไปแล้วนั้นนับเป็นงานที่หนักหน่วงมากสำหรับคนกลุ่มเล็กๆ เช่น คณะผู้วิจัย ทั้งนี้ กิจกรรมบางอย่างที่โครงการจัดทำขึ้นน่าจะเกิดขึ้นในสถาบันการศึกษามาก่อน

สุคนธ์จิต วงษ์เผือก : บรรยากาศที่ปลอดภัยและไม่ตริจิตของผู้เข้าร่วมประชุม ก่อให้เกิดวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ที่ออกมาได้ นอกจากนี้ ยังเสนอว่า ชีวิตการทำงานที่มีความสุขจะเกิดขึ้นได้จากองค์ประกอบ 2 ประการ คือ การมองโลกในแง่ดีและการมีอารมณ์

- ปัญญา ดันตีสุข : ชั้น
- ในการทําวิจัยครั้งนี้ ทุกสาขามีแหล่งข้อมูลในเรื่องการ
วิจารณ์อยู่แล้ว จึงเสนอว่าโครงการน่าจะจัดทำแหล่งสืบค้นไว้
ด้วย เพื่อประโยชน์ต่อผู้สนใจในการสืบค้นและการทําวิจัยต่อ
เนื่อง
- : ขอเสนอให้ผู้วิจัยชี้ให้เห็นหรือนำเสนอเกณฑ์การวิจารณ์ที่ดี
ด้วย ซึ่งผู้วิจัยควรจะเผยแพร่เกณฑ์เหล่านี้ไปสู่ผู้สนใจในวง
กว้างด้วย ซึ่งอาจเผยแพร่โดยผ่านทาง Website, ผ่านสื่อ
ต่างๆ
- : ขอเสนอแผนภูมิการวิจารณ์ ดังนี้

- รัตน์ แซ่เตีย : ให้ข้อสังเกตว่าหากสังคมเปิดกว้าง วัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ที่แท้จริงก็จะเกิดขึ้นได้ ด้วยเหตุนี้ ผู้ใหญ่ควรให้โอกาสเด็กในการเสนอความคิดและควรเปิดใจกว้างรับฟังความเห็นของเด็กด้วย เพื่อเด็กจะได้กล้าแสดงออก และมุมมองความคิดที่แปลกใหม่ของเด็กบางครั้ง อาจเป็นมุมมองและความเห็นที่เป็นประโยชน์
- ดวงมณ จิตรจำนงค์ : ตั้งข้อสังเกตว่า สื่อวิทยุ/โทรทัศน์นับเป็นสื่อที่ไปสู่คนในท้องถิ่นที่ห่างไกลมากกว่าสื่อทาง Internet
- เจตนา นาควัชร : การเรียนการสอนในบางครั้งต้องการเกณฑ์ชั่วคราว แต่ในการวิจารณ์ไม่จำเป็นต้องมีเกณฑ์ในการวิจารณ์ที่แน่ชัด เนื่องจากนักวิจารณ์ควรหาเกณฑ์การวิจารณ์ด้วยตนเอง
- สดชื่น ชัยประสาธน์ : ตั้งข้อสังเกตว่า ทฤษฎีที่หัวหน้าโครงการกล่าวถึงมีความพ้องกับทฤษฎี aesthetics of discontinuity หรือ “ทฤษฎีแห่งความไม่ต่อเนื่อง” ซึ่งมักจะปรากฏอยู่ในงานวรรณกรรมขององเดรย์ มาลโร (André Malraux)
- เจตนา นาควัชร : กล่าวว่าได้เคยเสนอทฤษฎีนี้ในการสัมมนาที่สหรัฐอเมริกา และได้ชี้แจงให้เห็นว่าเรื่องนี้ที่พ้องกับทางตะวันตกอย่างไร หากแต่ถูกศาสตราจารย์ชาวญี่ปุ่นดึงในเรื่องนี้ว่า การใช้คำว่า “discontinuity” ชวนให้คิดไปในทางลบ น่าจะแสวงหาโมทัศน์ที่เหมาะสมกว่านี้
- ลักษมณ์ เกตุทัต : เสนอว่าการสื่อความระหว่างคนผ่านตัวงานศิลปะนั้น สามารถกระทำได้ใน 2 ลักษณะ คือ การสื่อด้วยคำพูด และการสื่อด้วยการกระทำ ทั้งนี้การสื่อด้วยการกระทำมักจะซับซ้อนกว่าการสื่อด้วยคำพูด
- ศิรินิตย์ ติรุจิเจริญ : คิดว่า การพูดคุยนับเป็นการวิจารณ์พื้นฐานที่สุดของสังคม ทั้งนี้ จึงพอจะสรุปได้ว่า การวิจารณ์มีอยู่แล้วในสังคม และสำหรับท่านที่เคยเข้าร่วมประชุมกับโครงการวิจัยนี้ และนำทิศทาง, กิจกรรมและสรรนิพนธ์ทางการวิจารณ์ของโครงการฯ กลับไปใช้ในประชาคมเล็กๆ ของตนนั้น น่าที่จะนำผลการวิจัยของโครงการฯ ไปใช้และได้บันทึกผลของการนำไปใช้ว่า สามารถกระตุ้นให้เกิดการวิจารณ์หรือก่อให้เกิดการวิจารณ์หรือวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ในกลุ่มของตนได้อย่างไร หลังจากนั้นอาจมีการนัดพบกันเพื่อแลกเปลี่ยนความเห็นและประสบการณ์กันอีกครั้งว่าทำให้เกิดผลอย่างไร และผลที่เกิดขึ้นนั้นเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร

10. ข้อสรุปของหัวหน้าโครงการ

หัวหน้าโครงการได้สรุปความคิดเห็นและข้อสังเกตต่างๆที่ได้จากการประชุมในครั้งนี้ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

- 10.1. “ความต่อเนื่อง” สำหรับข้อเรียกร้องเรื่อง “ความต่อเนื่อง” ที่ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่เสนอต่อโครงการนั้น หัวหน้าโครงการมีความเห็นว่า “ความต่อเนื่อง” นั้นสามารถทำได้ในหลายระดับ ดังนี้
 - ความต่อเนื่องในระดับบุคคล คือการนำผลการวิจัยของโครงการไปปรับใช้ให้เหมาะสมตามวิธีของตน
 - ความต่อเนื่องในระดับประชาคม
 - ความต่อเนื่องในเรื่องสหบท ซึ่งจะพบบ้างในบางสาขา คือการอ้างอิง และมีวิวาทะต่อกันในรูปของ “การวิจารณ์การวิจารณ์”
 - ความต่อเนื่องในเรื่องของการสร้างกิจกรรมต่อเนื่องในรูปแบบต่างๆ
- 10.2. **พลังปัญญา** พลังปัญญาที่ปรากฏในการวิจัยมี 2 ลักษณะ คือ พลังปัญญาที่ปรากฏในผลงานวิจารณ์ และพลังปัญญาที่เป็นพลังขับเคลื่อนที่เกิดจากการนำงานวิจารณ์ไปติดต่อ ซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้ผู้อ่านได้คิดแย้งก็ได้
- 10.3. **ความเชื่อมโยงกับชีวิตและสังคม** คือ ความเชื่อมโยงจากการวิจารณ์งานศิลปะไปสู่ชีวิตและสังคม ดังที่งานวิจัยเรื่องนี้ได้ชี้ทางไว้บ้างแล้ว
- 10.4. **สรณิพนธ์** หัวหน้าโครงการกล่าวว่าสรณิพนธ์ที่โครงการจัดทำสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในหลายลักษณะ อันรวมถึงการเรียนการสอน แต่จะต้องมีการปรับปรยและเลือกเฟ้นให้เหมาะสมกับผู้เรียน
- 10.5. **บรรณานุกรม** ผู้วิจัยสาขาต่างๆ ได้รวบรวมจัดทำบรรณานุกรมบทวิจารณ์ไว้แล้ว ซึ่งโครงการจะเก็บต้นฉบับบทวิจารณ์ทั้งหมดไว้ที่ หอสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม หลังจากโครงการเสร็จสิ้นแล้ว
- 10.6. **การวิจารณ์ซ้อนวิจารณ์** ผู้เข้าร่วมประชุมบางท่านเสนอว่า การวิจารณ์ซ้อนวิจารณ์ที่ผู้วิจัยนำเสนอไว้ในสรณิพนธ์เป็นมิติที่น่าสนใจมาก เพราะทำให้เห็นมุมมองหลายมุมและวิธีการวิจารณ์ของผู้วิจารณ์ที่ต่างกันในการวิจารณ์งานชิ้นเดียวกันก็ได้ จึงมีผู้เสนอให้ผู้วิจัยเพิ่มตัวอย่างมาวิจารณ์ในลักษณะนี้ให้มากขึ้นในสรณิพนธ์ ในประเด็นนี้หัวหน้าโครงการจะขอนำประเด็นนี้ไปพิจารณาร่วมกับคณะผู้วิจัยอีกครั้ง
- 10.7. **วิธีในการนำเสนอและการจัดระบบบทวิจารณ์ในสรณิพนธ์** ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่มีความเห็นพ้องต้องกันว่า ควรมีการจัดระบบและการเรียงลำดับบทวิจารณ์ที่

นำเสนอในสรณิพนธ์ของแต่ละสาขาใหม่ เพื่อให้มีความชัดเจนกว่าที่เป็นอยู่ ในเรื่องนี้โครงการขอรับไปพิจารณา

- 10.8. การขยายวงการวิจารณ์ การทำวิจัยต่อเนื่องอาจขยายวงจากการวิจารณ์ศิลปะ 4 สาขาไปสู่วิจารณ์ภาพยนตร์ได้
- 10.9. การวิจารณ์ในวัฒนธรรมมุขปาฐะและวัฒนธรรมลายลักษณ์ จากการที่โครงการได้จัดทำสรณิพนธ์ไปแล้วนั้น นับว่าสรณิพนธ์เหล่านั้นเป็นเครื่องยืนยันเรื่องวัฒนธรรมลายลักษณ์ในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้ สิ่งที่เราจะต้องทำต่อไปคือ จะทำอย่างไรที่จะพัฒนาวัฒนธรรมมุขปาฐะให้เป็นวัฒนธรรมลายลักษณ์ได้ ซึ่งวิธีทางหนึ่งที่ได้ผลในการเชื่อมโยงวัฒนธรรมมุขปาฐะไปสู่วัฒนธรรมลายลักษณ์ที่พบในการประชุมครั้งนี้ คือ การใช้ "ไมตรีจิต" ดังที่มีผู้เข้าร่วมประชุมได้เสนอเอาไว้แล้ว
- 10.10. การสื่อสาร หัวหน้าโครงการชี้ให้เห็นว่า ในการวิจารณ์นั้นเราสามารถใช่มุขปาฐะมาช่วยขอวิจารณ์เหล่านั้นไปสู่คนในวงกว้างได้ แต่ในขณะเดียวกันเราต้องไม่ลืมว่า การสื่อสารแบบลายลักษณ์ก็ช่วยในการขยายการวิจารณ์ได้เช่นกัน ดังนั้น เราจึงควรที่จะหาทิศทางในการประสานทั้งวัฒนธรรมลายลักษณ์และวัฒนธรรมมุขปาฐะเพื่อช่วยสนับสนุนและส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ในสังคมไทยให้แข็งแกร่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่
- 10.11. นิสิตนักศึกษา นับเป็นกลุ่มผู้สนใจที่มาร่วมกิจกรรมของโครงการตลอดเวลา และความคิดเห็นของนิสิตนักศึกษาเหล่านี้นับเป็นประโยชน์ต่อโครงการเป็นอย่างมาก
- 10.12. ภาษา หัวหน้าโครงการยืนยันว่าการวิจารณ์หรือการสื่อสารด้วยภาษาที่เป็นลายลักษณ์จะสื่อความกับคนในวงกว้างที่มากกว่าและชัดเจนกว่าการสื่อสารในรูปแบบอื่น
- 10.13. สถาบันการศึกษา นับเป็นแหล่งที่สำคัญในการนำผลการวิจัยไปขยายผลสู่สังคมในวงกว้าง อาทิ การทดลองสอน สำหรับข้อเรียกร้องที่จะให้จัดตั้งสถาบันส่งเสริมการวิจารณ์ที่เป็นองค์กรอิสระขึ้นมานั้น อาจมีลักษณะเป็นทางการมากเกินไป เนื่องจากเห็นว่าการวิจารณ์หากเกิดขึ้นในประชาคมหรือคนกลุ่มเล็กๆ จะมีชีวิตชีวาและบังเกิดผลมากกว่าการจัดตั้งเป็นองค์กร และถ้าเราสามารถเชื่อมโยงประชาคมเล็กๆ เหล่านี้เข้าด้วยกันได้ จะก่อให้เกิดวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ที่เข้มแข็ง
- 10.14. การเรียกร้องในเรื่องตำรา หัวหน้าโครงการเสนอว่าสรณิพนธ์ที่โครงการจัดทำขึ้นอาจใช้เป็นฐานเพื่อใช้ในการพัฒนาเป็นตำราต่อไป เนื่องจากการผลิตตำราต้องอาศัยประสบการณ์ในการสอนของผู้จัดทำด้วย
- 10.15. การนำผลการวิจัยไปใช้ ในส่วนหนึ่งอาจนำไปสู่การวิจัยในโครงการที่จะเกิดขึ้นใหม่ได้ด้วย

- 10.16. การเสนอความคิดของผู้เข้าร่วมประชุม หัวหน้าโครงการเสนอว่า หากผู้เข้าร่วมประชุมท่านใดมีความปรารถนาที่จะเสนอความคิดเห็นบางประการต่อโครงการ ขอให้ส่งมายังโครงการเป็นลายลักษณ์อักษรด้วย

11. ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะที่ได้จากแบบประเมินผล

ในการประชุมเสนอผลการวิจัยในครั้งนี้มีผู้ตอบแบบประเมินผลรวม 70 คน สามารถสรุปความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

- 11.1. การเสนอรายงานของหัวหน้าโครงการและผู้วิจัย 4 สาขา มีผู้เสนอทั้งในส่วนที่เป็นสิ่งที่น่าชื่นชม ทั้งในเรื่องการนำเสนอผลการวิจัยที่เป็นกลางและให้ภาพรวมของการวิจารณ์ชัดเจน รวมทั้งการที่ผู้วิจัยพยายามจะเผยแพร่องค์ความรู้ทางการวิจารณ์ที่ค้นพบในการวิจัยครั้งนี้ไปสู่ประชาคมในวงกว้าง สำหรับในส่วนที่ควรปรับปรุงนั้น มีข้อเสนอหลายประการ อาทิ ผู้วิจัยควรแสดงความมั่นใจในการเสนอผลการวิจัย โดยไม่จำเป็นต้องออกตัวว่าไม่ถนัดหรือไม่มีความรู้ การเสนอรายงานของผู้วิจัยบางครั้งเป็นการเสนอด้วยภาษาที่ยากและเสนออย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้ฟังไม่สามารถเข้าใจหรือตามความคิดของผู้วิจัยได้ในทุกประเด็น หากผู้วิจัยมีประเด็นในการนำเสนอมาก ควรที่จะเรียบเรียงประเด็นหรือจัดกลุ่มหัวข้อในการนำเสนอให้ชัดเจน โดยควรที่จะเสนอด้วยแผ่นใสเพื่อช่วยความเข้าใจระหว่างผู้วิจัยและผู้เข้าร่วมประชุมให้ชัดเจนขึ้น ทั้งนี้ ผู้วิจัยน่าจะมีเวลาในการนำเสนอานมากกว่านี้ เพื่อให้ผู้วิจัยไม่ต้องรีบเร่งในการนำเสนอรายงานแข่งกับเวลา

- 11.2. การวิจารณ์รายงานการวิจัยแต่ละสาขา มีผู้เสนอความเห็นทั้งข้อเด่นและข้อด้อยของการนำเสนอ ดังนี้ ข้อเด่น คือ ผู้วิจารณ์สามารถชี้ให้เห็นข้อเด่นและข้อด้อยของผลการวิจัยได้อย่างตรงประเด็น โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและมีวิธีการนำเสนอข้อวิจารณ์ได้อย่างสนใจ ส่วนข้อด้อย คือ ผู้วิจารณ์ไม่ควรที่จะออกตัวว่าตัวเองไม่พร้อมหรือไม่เข้าใจรายงานการวิจัยอย่างแท้จริง และเสนอให้ผู้วิจารณ์เสนอประเด็นการวิจารณ์ด้วยแผ่นใสเพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจและติดตามได้ง่าย ทั้งนี้ ประเด็นวิจารณ์บางประเด็นผู้เข้าร่วมประชุมไม่อาจตามทัน เพราะเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยและผู้วิจารณ์เข้าใจกันดีอยู่แล้ว ซึ่งผู้วิจารณ์น่าจะขยายความคิดในประเด็นต่างๆ เหล่านั้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมตามทันด้วย นอกจากนี้ ผู้วิจารณ์ควรมีเวลาในการเสนอข้อวิจารณ์ไม่น้อยในส่วนของการเสนอผลการวิจัย

- 11.3. การประชุมกลุ่มย่อย มีผู้เสนอความเห็นในประเด็นนี้เกี่ยวกับข้อจำกัดและปัญหาของการประชุมกลุ่มย่อยทั้งในเรื่องของเวลาที่จำกัด สถานที่ที่ห่างกันระหว่างกลุ่มต่างๆ จึงไม่เอื้อต่อเวลาในการประชุมและการแสดงความคิดเห็น ขนาดของกลุ่มที่ใหญ่เกินไปทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมไม่ได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ การที่ประธานกลุ่มบางท่านติกรอบให้ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอความคิดเห็นตามแนวทางนั้น เป็นการจำกัดความคิดของผู้เข้าร่วมสัมมนา

- 11.4. **ทักษะที่มีต่อการวิจารณ์ในประเทศไทย** การวิจารณ์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในประเทศไทย หากการวิจารณ์ส่วนใหญ่ในสังคมไทยเป็นการวิจารณ์แบบมุขปาฐะ ด้วยเหตุนี้ จึงต้องการวิธีการหรือกระบวนการที่จะพัฒนาการวิจารณ์จากมุขปาฐะให้เป็นการวิจารณ์ลายลักษณ์ ซึ่งขั้นตอนนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นศิลปิน นักวิจารณ์ นักวิชาการ ผู้สนใจทั่วไป สื่อ สถาบันการศึกษาและองค์กรของรัฐ เพื่อสนับสนุนและสร้างวัฒนธรรมการวิจารณ์ลายลักษณ์ให้เกิดและเติบโตขึ้นในสังคม
- 11.5. **ทักษะที่มีต่อสรณิพนธ์** ความเห็นโดยรวมเกี่ยวกับสรณิพนธ์มีหลายประเด็น อาทิ บทวิจารณ์ในสรณิพนธ์มีความหลากหลายมาก ซึ่งบทวิจารณ์แต่ละบทสามารถเชื่อมโยงกันได้ อันทำให้เห็นภาพรวมและพัฒนาการการวิจารณ์ในศิลปะทั้ง 4 สาขาได้ชัดเจน นอกจากนี้ สรณิพนธ์ยังเสนอให้เห็นแนวคิดในยุคต่างๆ ได้ แต่ยังมีข้อเสนอแนะในผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไขสรณิพนธ์ในเรื่องต่างๆ อาทิ สรณิพนธ์ควรเสนอทั้งบทวิจารณ์ที่ดีและไม่ดี เพื่อผู้อ่านจะได้เห็นภาพรวมที่แท้จริงของการวิจารณ์ ทั้งนี้ โครงการฯ จะเปิดโอกาสให้คนนอกได้ร่วมเลือกหรือเสนอข้อบกพร่องวิจารณ์ด้วย และควรจะเสนอบทวิจารณ์มากกว่า 50 บท ยิ่งไปกว่านั้น ผู้วิจัยควรปรับภาษาและกลวิธีการนำเสนองานเพื่อให้สื่อถึงคนทั่วไปได้ เนื่องจากภาษาที่เป็นวิชาการและมีลักษณะเป็นนามธรรมมากๆ ยากแก่การเข้าถึง อีกทั้ง การเสนองานชิ้นสุดท้าย ผู้วิจัยน่าจะมีการทำสารบัญและระบุเลขหน้า เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้อ่านและอ้างอิง
- 11.6. **ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการนำสรณิพนธ์ไปใช้** มีผู้เสนอประโยชน์ของสรณิพนธ์ในหลายลักษณะทั้งในเชิงกว้างและลึกต่อสถาบันการศึกษาและมหาชน อันได้แก่ การใช้สรณิพนธ์ในการเรียนการสอนเพื่อช่วยกระตุ้นความคิดเชิงปัญญาทั้งของผู้เรียนและผู้สอน ทั้งนี้ เพราะเนื้อหาของสรณิพนธ์นอกจากจะชี้ให้เห็นถึงพลังปัญญาที่แฝงอยู่ในบทวิจารณ์แล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการการวิจารณ์ศิลปะสาขาต่างๆ ในประเทศไทยด้วย สรณิพนธ์มีส่วนพัฒนาการสร้างงานของศิลปินและช่วยพัฒนาคุณภาพของผู้รับด้วย นอกจากนี้ สรณิพนธ์ยังช่วยกระตุ้นให้มีการพิจารณาและแก้ไขข้อบกพร่องในเรื่องการเรียนการสอนการวิจารณ์ ทั้งนี้ เพราะสรณิพนธ์ชี้ให้เห็นถึงปัญหาและข้อบกพร่องของการวิจารณ์อันเกิดจากสถาบันการศึกษาและสื่อ นอกจากนี้ สรณิพนธ์ยังถือเป็นตัวอย่างที่ดีในการทำวิจัยต่อไปด้วย
- 11.7. **การวิจัยต่อเนื่อง** มีผู้เสนอแนะไว้หลายประเด็น อาทิ การดัดแปลงรายงานวิจัยเพื่อนำไปตีพิมพ์เผยแพร่ตามสถาบันการศึกษาต่างๆ เพื่อขยายองค์ความรู้ออกไปสู่มหาชนในวงกว้างขึ้น การผลิตตำราเกี่ยวกับทฤษฎีการวิจารณ์ในระดับต่างๆ และพัฒนาการการวิจารณ์ศิลปะแขนงต่างๆ เพื่อเป็นฐานความรู้และสร้างความมั่นใจให้แก่ นักวิจารณ์สมัครเล่น นอกจากนี้ การขยายขอบเขตการศึกษาออกไปสู่ศิลปะแขนงอื่น และพยายามเชื่อมโยงกับบริบทภายนอกของงานสร้างสรรค์ด้วย รวมทั้งการทำวิจัยในเรื่องผู้รับด้วย

- 11.8. **การจัดกิจกรรมต่อเนื่อง** มีผู้เสนอในเรื่องกิจกรรมต่อเนื่องในหลายลักษณะ ดังเช่น การจัดอบรมให้แก่มหาชนในแง่การให้ความรู้ การฝึกทักษะการคิด การวิจารณ์ และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการวิจารณ์ดังที่โครงการฯ จัดต่อไป ซึ่งอาจจะเพิ่มรูปแบบของกิจกรรมเป็นการจัดค่ายนักเขียน นักวิจารณ์ การอบรมการเขียนการวิจารณ์ การแสดงศิลปะตามถนน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการสร้างงานศิลปะและการวิจารณ์ให้เข้าถึงชุมชนมากขึ้น การเชิญสื่อมวลชนมาเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เพิ่มขึ้น เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างสื่อมวลชนกับวงวิชาการ การใช้สื่ออินเทอร์เน็ตในการขยายกิจกรรมโครงการ เช่น การทำเว็บไซต์เกี่ยวกับการวิจารณ์ การเปิดเว็บบอร์ดให้ผู้สนใจทั่วไปเข้ามาเสนองานวิจารณ์ อ่านงานวิจารณ์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในหมู่ผู้สนใจ การจัดทวารสารการวิจารณ์ และการจัดกิจกรรมที่แสดงออกถึง “ศิลปะส่งทางให้แก่กัน” เพื่อเป็นการบูรณาการศิลปะแขนงต่างๆ เข้าด้วยกัน
- 11.9. **ทัศนะต่อฝ่ายจัดการ** เสนอให้ฝ่ายจัดการกระจายข่าวการวิจารณ์ให้มากกว่านี้ และควรมีการเชิญสื่อมวลชนให้เข้ามาร่วมกับกิจกรรมของโครงการให้มากขึ้น
- 11.10. **ข้อเสนอแนะอื่นๆ** มีผู้ให้ข้อเสนอแนะไว้หลายประการ เช่น ควรจัดช่วงเวลาให้เหมาะสมกว่านี้ เวลาในการเสนอรายงานและการวิจารณ์สั้นเกินไปและเวลาในการเสนอความคิดเห็นน้อยเกินไป นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังไม่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอความเห็นได้มากพอ มีการเสนอให้มีการจัดรายการการแสดง อาทิ ละคร ดนตรีหรือการอ่านกวีนิพนธ์เพื่อค้นรายการ เพื่อมีให้บรรยากาศในการประชุมเคร่งเครียดเกินไป ข้อเสนออีกประการหนึ่งคือ ผู้เข้าร่วมประชุมเห็นว่า บรรยากาศการประชุมที่มีการแบ่งระหว่างกลุ่มผู้วิจัยและกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมอย่างชัดเจน ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมที่เป็นบุคคลภายนอกไม่กล้าที่จะเสนอความเห็น ยิ่งไปกว่านั้น เสนอให้ผู้วิจัยเสนอหรือชี้ให้เห็นถึงข้อเสียของการวิจารณ์ด้วย เพราะที่เสนอรายงานมาทั้งหมดนั้นเป็นแต่เพียงประโยชน์ของการวิจารณ์แต่เพียงด้านเดียว
- 11.11. **แหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการประชุม** จากผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 70 คน มีผู้ตอบคำถามในประเด็นนี้เพียง 35 คน ดังนั้น อาจจะต้องมีการปรับเปลี่ยนคำถาม หากมีการจัดทำแบบประเมินผลในครั้งต่อไป ในส่วนของผู้ตอบแบบสอบถามให้ข้อมูลว่าทราบข่าวเกี่ยวกับการประชุมครั้งนี้จากจดหมายข่าวโครงการ โปสเตอร์ สถาบันต้นสังกัด อาจารย์ หนังสือเชิญประชุม เพื่อน และข่าวหนังสือพิมพ์ (เรียงลำดับจากความถี่สูงสุด)

นางสาวอรพินท์ คำสอน
ผู้บันทึกรายงานการประชุม

ภาคผนวก

รายงานการประเมินบทวิเคราะห์และสรุพนิตยสาร สาขาวรรณศิลป์
รายงานการประเมินบทวิเคราะห์และสรุพนิตยสาร สาขาทัศนศิลป์
รายงานการประเมินบทวิเคราะห์และสรุพนิตยสาร สาขาศิลปะการละคร
รายงานการประเมินบทวิเคราะห์และสรุพนิตยสาร สาขาสังคมศาสตร์

รายงานการประชุมกลุ่มย่อย สาขาวรรณศิลป์
รายงานการประชุมกลุ่มย่อย สาขาทัศนศิลป์
รายงานการประชุมกลุ่มย่อย สาขาศิลปะการละคร
รายงานการประชุมกลุ่มย่อย สาขาสังคมศาสตร์

บทวิเคราะห์แบบประเมินผล

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมเสนอผลการวิจัย

รายงานการประเมินบทวิเคราะห์และสรุพนิตยสาร สาขาวรรณศิลป์ โครงการการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย”

ในการประชุมเสนอผลการวิจัย ผู้วิจัยสาขาวรรณศิลป์เสนอรายงานผลการวิจัยและร่างสรุพนิตยสาร (จำนวน 50 บท) ต่อที่ประชุม ทั้งนี้ ทางโครงการได้เชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญทางสาขาวรรณศิลป์ คือ ผศ. สุวรรณภา เกียรติไกรเพชร แสดงความคิดเห็นต่อทั้งผลการวิจัยและร่างสรุพนิตยสาร ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่โครงการตั้งไว้

อาจารย์สุวรรณภาชี้ให้เห็นว่าการวิจัยในครั้งนี้ได้ประสบความสำเร็จสมดังที่ตั้งความมุ่งหมายไว้ จากการศึกษางานของโครงการวิจัยพบว่า มีขอบข่ายของการวิจารณ์ที่ซับซ้อนมาก เนื่องจากมีทั้งบทวิจารณ์ การวิจัยบทวิจารณ์ บทวิเคราะห์บทวิจารณ์ ทั้งนี้ดูเหมือนว่าโครงการจะให้น้ำหนักกับสรุพนิตยสาร เพราะเชื่อว่าสรุพนิตยสารเป็นความมุ่งหมายหลักในการสร้างทั้งองค์ความรู้และศักยภาพในเชิงปฏิบัติที่จะขยายไปสู่การสร้างหรือการเสริมสร้างความแข็งแกร่งของวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ในสังคมไทย โดยเฉพาะในรูปของวัฒนธรรมลายลักษณ์ ที่มักจะกล่าวกันว่ามิใช่การวิจารณ์ในสังคมไทยแต่เดิม ด้วยเหตุนี้ ความมุ่งหมายที่ตั้งไว้และการขยายผลความมุ่งหมายดังกล่าวจึงเป็นงานที่ยากและท้าทายมาก เนื่องจากโครงการจะมีได้ทำวิจัยเฉพาะสาขาใดสาขาหนึ่ง หากแต่มุ่งปรารถนาที่จะประสานการศึกษาทั้ง 4 สาขาเข้าด้วยกัน นอกเหนือไปจากการพยายามพิสูจน์เรื่องศิลปะสองทางให้แก่งกันและพยายามพิสูจน์ว่าการวิจารณ์สองทางให้แก่งกันด้วย

หลังจากที่ได้อ่านงานวิจัยของทั้ง 4 สาขาแล้วจึงอยากจะยืนยันว่า รายงานการวิจัยพิสูจน์ชัดถึงศักยภาพในการวิจารณ์ทั้งในแง่ที่เป็นพลังปัญญาและศักยภาพที่จะพัฒนาวัฒนธรรมการวิจารณ์ที่เข้มแข็งและมั่นคงให้แก่สังคมไทยได้

2. การสร้างองค์ความรู้

สาขาวรรณศิลป์ได้เปรียบกว่าสาขาอื่น เพราะนอกจากจะมีการสร้างความสืบเนื่องขององค์ความรู้ที่ยาวนานแล้ว ตัวงานยังเป็นการถ่ายทอดด้วยภาษา ในขณะที่การเขียนวิจารณ์ก็ใช้ภาษา และบทวิเคราะห์ก็ใช้ภาษาด้วย ในประเด็นนี้นับว่าได้เปรียบมาก เพราะเมื่ออ่านบทวิจารณ์และบทวิเคราะห์ของสาขาอื่นพบว่า การที่จะถ่ายทอดการวิจารณ์ภาพ เสียงหรือการแสดงออกมาเป็นภาษาหรือตัวหนังสือเป็นเรื่องที่ค่อนข้างซับซ้อน แต่ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้มิได้หมายความว่าบทวิจารณ์ของสาขาอื่นไม่ดี หากแต่เป็นการพยายามที่จะชี้ประเด็นที่สาขาวรรณศิลป์ได้เปรียบ

จากการที่มีการสร้างองค์ความรู้เป็นปึกแผ่นและยาวนาน ทำให้มีบทวิจารณ์ มีผลงานให้
เลือกมาก ด้วยเหตุนี้ การคัดสรรบทวิจารณ์ของสาขาวรรณศิลป์จึงทำให้มองเห็นได้ว่าครอบคลุม
ทั้งระยะเวลาและความหลากหลายของรูปแบบของการวิจารณ์ ในขณะที่เดียวกันหากได้อ่านบท
วิเคราะห์รวมของผู้วิจัยจะพบว่า ผู้วิจัยแสดงความเห็นว่าข้อมูลที่ได้มายังไม่จุใจที่จะคัดเลือก
ซึ่งในประเด็นนี้ได้สร้างความแปลกใจอย่างมากที่ผู้วิจัยแสดงให้เห็นว่า แม้ว่าจะมีข้อมูลให้เลือก
มาก หากยังกล่าวว่าข้อมูลที่คัดมาเหล่านี้ยังไม่สามารถแสดงความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ของ
กระบวนการสร้างพลังปัญญาที่เด่นชัด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้วิจัยทำงานวิจัยชิ้นนี้มานานจนทำให้
มองเห็นข้ามรายละเอียดบางประการไป หรืออาจเป็นเพราะผู้วิจัยคาดหวังจะเห็นผลของสรุ
นิพนธ์ในรูปของตำราหรือประวัติศาสตร์วรรณคดีในรูปแบบที่ชัดเจน

อาจารย์สุวรรณามีความเห็นว่า ทั้งบทวิจารณ์และข้อเขียนลักษณะอื่นๆต่างมีน้ำหนัก
หนักแน่นพอที่จะสร้างองค์ความรู้ในเชิงประวัติศาสตร์ความเป็นมา รูปแบบและภาพรวมส่วนหนึ่ง ทั้งนี้
เพราะในสรุพนิพนธ์ของสาขาวรรณศิลป์จะมีบทวิจารณ์ตั้งแต่รุ่นของบรรจง บรรเจิดศรี,
ศรีอินทราวุธ, มล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, เจตนา นาควัชระ ไหลลงมาจนถึงรุ่นของ ชูศักดิ์
ภัทรกุลวณิชย์, นพพร ประชากุล หรือ จุฑาพร ปรปักษ์ประลัย เป็นต้น ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็น
ถึงความสืบเนื่องของการวิจารณ์วรรณกรรม ซึ่งความสืบต่อที่ว่านี้คือ การสืบต่อทางจารีตการ
วิจารณ์วรรณกรรมของไทย ในสรุพนิพนธ์มีบทวิจารณ์หลายบทที่สานต่อกันมา การสานต่อในที่
นี้มีได้หมายความว่า คิดอย่างเดียวกันหรือพูดอย่างเดียวกัน แต่มีกระบวนการบางอย่างที่แสดง
ให้เห็นถึงความสืบเนื่องทั้งในแง่แนวคิด ทิศทางการวิจารณ์และสามารถมองเห็นรูปแบบที่
เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทสังคมไทย โดยแสดงให้เห็นว่ากระบวนการวิจารณ์สอดคล้องกับ
การเปลี่ยนแปลงของสังคมด้วย ซึ่งความเปลี่ยนแปลงนี้เป็นมาตั้งแต่มีแนวความคิดเรื่อง “ศิลปะ
เพื่อชีวิต” เรื่อยมาจนถึงความคิด “โพสต์ โมเดิร์นนิซึม” (Post-modernism) ลักษณะดังกล่าวข้าง
ต้นแสดงให้เห็นว่ากระบวนการวิจารณ์ของไทยมีทั้งการตื่นตัวและตามทันกระแสการวิจารณ์
สากลพอสมควร สำหรับข้อสรุปในประเด็นนี้นับเป็นข้อสรุปประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยไม่ได้กล่าวถึง
จึงขอกล่าวถึงแทนไว้ในที่นี้

องค์ความรู้ที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ กลุ่มผู้วิจัยสามารถเลือกบทวิจารณ์ที่มีแนวคิด
และเนื้อหาโต้แย้งกันในประเด็นหลักหรือที่เรียกว่า “การวิจารณ์ซ้อนวิจารณ์” ตัวอย่างเช่น บท
วิจารณ์ “ทำไมวรรณกรรมสะท้อนสังคมจึงแก้ปัญหาสังคมไม่ได้” ของ นพพร ประชากุล กับบท
วิจารณ์ “สืบเนื่องจากคำถาม ‘ทำไมวรรณกรรมสะท้อนสังคมจึงแก้ปัญหาสังคมไม่ได้’ ของ
ดวงมน จิตรจำนงค์ จะพบว่าบทวิจารณ์ 2 บทนี้เกี่ยวเนื่องกันโดยตรงแต่มีได้โต้กันแบบหักล้าง
นอกจากนี้ยังมีบทวิจารณ์ “บทวิจารณ์ ข้างหลังภาพ ของศรีบูรพา” ของบรรจง บรรเจิดศิลป์
และบทวิจารณ์ “ปริศนาความรักของ ม.ร.ว. คึกฤติ ใน ข้างหลังภาพ” ของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์
การเลือกบทวิจารณ์ของผู้วิจัยในลักษณะเช่นนี้ มีผลทั้งในการสร้างองค์ความรู้และปฏิสัมพันธ์ที่
มีต่อกันของกระบวนการวิจารณ์ในสังคม แม้ว่าจะไม่ได้เกิดการวิจารณ์ต่อเนื่องกันใน
ลักษณะสัปดาห์ต่อสัปดาห์ แต่ก็แสดงให้เห็นว่าก่อนที่จะมีการวิจารณ์ได้กันนั้นผู้วิจารณ์ได้มีการ

ศึกษาทบทวนย้อนหลังกลับไป และมีการสร้างมุมมองใหม่ ซึ่งการทำเช่นนั้นนับเป็นลักษณะสำคัญการสร้างองค์ความรู้และศักยภาพของนักวิจารณ์ เนื่องจากหากนักวิจารณ์ไม่ได้มีการทบทวนหรือสืบต่อความคิดในลักษณะเช่นนั้น นักวิจารณ์ก็ไม่สามารถที่จะสร้างองค์ความรู้ในลักษณะใหม่ๆได้ ซึ่งการสร้างองค์ความรู้ของนักวิจารณ์ในลักษณะนี้ สามารถส่งผลกระทบไปยังผู้อ่านบทวิจารณ์และผู้อ่านทั่วไปได้ ด้วยเหตุนี้ การวิจารณ์ในลักษณะดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นความมีชีวิตชีวาของวงการว่ามีการสืบเนื่อง มีการย้อนทบทวนความรู้และชี้นำทิศทางใหม่ที่เกิดขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นผลสำเร็จที่มากอีกอย่างหนึ่งของการวิจัยครั้งนี้

นอกจากนั้น เนื้อหาในบทวิจารณ์ยังแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ระบบลายลักษณ์ของไทยที่ก้าวมาถึงขั้นหนึ่งอย่างชัดเจน ถึงแม้จะมีการพูดถึงกันบ่อยๆว่า ระบบการวิจารณ์ของไทยเป็นการวิจารณ์แบบมุขปาฐะมากกว่าการวิจารณ์แบบลายลักษณ์ ซึ่งในประเด็นนี้คงจะเป็นจริงในแง่กายภาพ หากแต่ลักษณะบทวิจารณ์ที่ถูกคัดสรรมารวมไว้ในสรณิพนธ์สาขาวรรณศิลป์ แสดงให้เห็นว่าจริงๆแล้วระบบการวิจารณ์แบบลายลักษณ์ของไทยก็ถูกสร้างขึ้นแล้วอย่างมั่นคงในลักษณะหนึ่ง หากจะเทียบกับสังคมอื่นบางสังคมหรือระบบอื่นบางระบบ อาจจะยังไม่อยู่ในระดับที่น่าพอใจนัก

อาจารย์สุวรรณาเห็นด้วยกับรายงานของผู้วิจัยที่ว่า บทวิจารณ์ที่คัดเลือกมายังไม่ครอบคลุมประเด็นและเนื้อหาของวรรณคดีวิจารณ์มากพอที่จะถือเป็นตำราเชิงประวัติศาสตร์คดีวิจารณ์ได้ แต่เห็นว่าการวิเคราะห์ของผู้วิจัยบางตอนเป็นประจักษ์ข้อแก้ตัว เช่น ในตอนที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า ในสังคมไทยเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ อันส่งผลให้เวทีวิจารณ์สะดุดและอ่อนเปลี้ยไป บทวิจารณ์จึงลดน้อยลงทั้งในแง่ปริมาณและความหลากหลาย แม้ว่าจจะรักษาคุณภาพของการวิจารณ์ไว้ได้ เพราะเห็นว่าหากจะถือว่าความเปลี่ยนแปลงไปในทางลดลงหรือด้อยลงของบทวิจารณ์เกิดจากการที่ผู้อื่นไม่สนับสนุนนั้นไม่ได้ แต่จะต้องทบทวนว่าในยุคที่บทวิจารณ์เฟื่องฟูนั้น มันเฟื่องฟูด้วยตัวเองหรือเฟื่องฟูด้วยความช่วยเหลือของหน่วยงานอื่น องค์กรอื่นหรือสายงานอื่น ทั้งนี้เนื่องจากความร่วมมือหรือความช่วยเหลือจากผู้อื่นมีอาจส่งผลต่อผลต่องานวิจารณ์ทั้งหมดได้ แต่จะส่งผลกระทบเพียงบางส่วนของงานวิจารณ์เท่านั้น

3. พลังทางปัญญาที่ปรากฏทั้งในบทวิจารณ์และบทวิเคราะห์

พลังทางปัญญานับเป็นประเด็นที่น่าสนใจมากประเด็นหนึ่งกล่าวคือ นับเป็นการพิสูจน์ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าพลังทางปัญญาที่มีอยู่ในบทวิจารณ์นั้นมีลักษณะอย่างไร มีมากน้อยเพียงใดและปรากฏในรูปลักษณะใด

จากการอ่านและศึกษาสรณิพนธ์สาขาวรรณศิลป์แล้วพบว่า บทวิจารณ์ทั้ง 50 บทแสดงพลังทางปัญญาอย่างไม่เป็นที่น่าสนใจ ทั้งนี้ ในแต่ละบทอาจมีปริมาณหรือความหนักแน่นในเรื่องนี้แตกต่างกัน เนื่องจากพลังทางปัญญามีได้หมายถึงเนื้อหาความคิดอย่างเดียว แต่เป็นการกระตุ้นหรือกระตุ้นให้เกิดการคิดและการโต้แย้ง ด้วยเหตุนี้จึงคิดว่าอาจจะต้องมีการวัดพลังทางปัญญาในหลากหลายรูปแบบ ดังจะพบว่าบทวิจารณ์บางบทมีผู้กล่าวถึงอย่างแพร่หลาย

อาทิ บทวิจารณ์ “ศัตรูที่ลึนไหล : แง่มุมหนึ่งของวรรณกรรมไทยร่วมสมัย” ของเจตนา นาควัชระ หรือบทที่มีผู้ยึดถือกันมาก เช่น บทวิจารณ์ “วิจารณ์ ‘จดหมายจากเมืองไทย’ ของ โบตัน” ของ มล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ บทวิจารณ์ทั้งสองบทหากจะวัดกันในแง่ของตัวเนื้อ งานและรูปแบบที่จะใช้เป็นแนวทางหรือตัวอย่างการวิจารณ์ก็นับเป็นงานชั้นครู สำหรับบท วิจารณ์อีกบทที่น่าสนใจคือ บทวิจารณ์ “โคลงห้า...มรดกทางวรรณคดีไทย” ของจิตร ภูมิศักดิ์ บทวิจารณ์ชิ้นนี้น่าจะใช้เป็นตัวอย่างในวงการศึกษา ด้วยเหตุนี้บทวิจารณ์ชิ้นครูเหล่านี้จึงนับเป็น ประโยชน์ต่อวงการวิจารณ์ของไทยในอนาคต แต่ปัญหาคือ ครูที่จะนำบทวิจารณ์เหล่านี้ไปใช้ สอนนั้น สามารถมองเห็นพลังปัญหาทั้งในแง่ตัวเนื้อและรูปลักษณ์ภายนอกของบทวิจารณ์แค่ ไหน ส่วนบทวิจารณ์ที่น่าสนใจอีกบทคือ บทวิจารณ์ “จาก Gothic fiction ถึง ‘เงาอุบาทว์’ ” ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี บทวิจารณ์ชิ้นนี้อธิบายให้เห็นถึงแนวคิดเรื่องผีในสังคมไทยและสังคมตะวันตก ซึ่งบทความในลักษณะนี้กระตุ้นให้อ่านได้ค้นพบอะไรบางอย่างที่สามารถอธิบายลักษณะบาง ประการที่ปรากฏในสังคมหรือช่วยสร้างฐานความรู้ให้แก่ผู้อ่านในบางเรื่องได้ จึงนับได้ว่าบท วิจารณ์ในลักษณะเช่นนี้เป็นพลังทางปัญญาด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ ยังมีบทวิจารณ์ที่ใช้ทฤษฎี บางอย่างในการแสดงแนวคิดและมุมมองที่น่าสนใจ บทวิจารณ์ในลักษณะดังกล่าว ได้แก่ บท วิจารณ์ “วิจารณ์ ‘สรวรยา’ จากหนังสือรวมเรื่องสั้น พ้าปากกัน ของ ‘ลาวคำหอม’ ” ของชลธิรา สัต ยาวัฒนา บทวิจารณ์ “มือนั้นสีขาว กวีนิพนธ์ซีไรต์ ปี 2535” ของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์ บท วิจารณ์ “ ‘สินในน้ำฝน’ กับการเล่นเรื่องเรื่องเล่า” ของเนพพร ประชากุล และบทวิจารณ์ “บริโภค นิยม ความตายและอัตตา” ของนฤมิตร สอดสุข นับว่าเป็นบทวิจารณ์ที่แสดงความสัมพันธ์ ขององค์ความรู้ทางวิชาการและรูปแบบทางการวิจารณ์

อนึ่ง อาจารย์สุวรรณเห็นว่าพลังปัญหาที่สะท้อนออกมาจากบทวิจารณ์จะต้องมีความ สอดคล้องและลงตัว ซึ่งจะต้องประกอบด้วยสาระทางปัญญาและการพัฒนาทางอารมณ์ไป พร้อมๆกัน เนื่องจากความลงตัวในประเด็นดังกล่าวกระตุ้นให้อยากอ่าน อยากอ่านต่อให้จบ และเมื่ออ่านจบก็อยากกลับมาอ่านอีก เพราะสิ่งนั้นคือความสอดคล้องลงตัวระหว่างการสร้าง พลังทางปัญญาและรูปแบบทางการวิจารณ์

ลักษณะของบทวิจารณ์ที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ บทวิจารณ์ที่แสดงลักษณะติดขัด ข้อ ต้อย ซึ่งปรากฏอยู่หลายบทในสรณิพนธ์ การที่ผู้วิจัยคัดสรรบทวิจารณ์ในลักษณะดังกล่าวไว้ใน สรณิพนธ์ก็แสดงให้เห็นว่า ผู้วิจัยมีความจริงจังและจริงใจในการนำเสนอบทวิจารณ์ที่มีความ หลากหลาย ทั้งบทวิจารณ์ที่แสดงความชื่นชมและบทวิจารณ์ที่แสดงการตำหนิ ติดขัดด้วย ทั้งนี้ บทวิจารณ์ที่แสดงลักษณะการติดขัดที่ผู้วิจัยคัดมา แสดงให้เห็นถึงการติโดยที่ผู้วิจารณ์เข้าใจสิ่ง นั้นอย่างแท้จริง แจ่มแจ้งและพร้อมที่จะเสนอข้อที่ควรจะเป็น การวิจารณ์ในลักษณะนี้เป็น วิจารณ์แบบดีเพื่อก่อ อาทิ บทวิจารณ์ “จุดอ่อนของการคัดสรรวรรณคดีไทย” ของพิทยา ว่องกุล นับเป็นบทที่กล้าชี้ให้เห็นว่า น่าจะมีการทบทวนกันอีกครั้งเกี่ยวกับวรรณคดีเอกที่เรียนกันอยู่ว่า เหมาะสมหรือไม่ นอกจากนี้ ยังมีบทวิจารณ์ “ผู้ดี” ของนิลวรรณ ปิ่นทอง และบทวิจารณ์ “จด หมายถึงหลาน” ของรัฐจวน อินทรกำแหง ที่แสดงตัวอย่างประสิทธิภาพของการติติงที่นุ่มนวล

มีน้ำหนัก ที่หล่อหลอมการเข้าใจชีวิตเข้ากับโลกของจินตนาการทางวรรณคดีได้อย่างประณีตและลงตัว

ที่กล่าวมาทั้งหมดเพื่อเป็นการชี้ให้เห็นว่า พลังปัญญาในบทวิจารณ์มีอยู่ในสรณิพนธ์จริงและยังมีลักษณะหลากหลายทั้งในรูปแบบของพลังทางปัญญาและวิธีการนำเสนอ ที่ให้ความสำคัญในประเด็นนี้เป็นพิเศษก็เพื่อจะเห็นว่า การอ่านบทวิจารณ์ทางวรรณศิลป์แล้วจะต้องแห้งแล้งอย่างน่าเบื่อ หรือเหี้ยมเกรียมอย่างน่ากลัว หรือห้าวหาญอย่างน่าสะอึกใจ แต่สามารถที่จะทำให้มีพลังที่หนักแน่นแต่นุ่มนวลอยู่ในนั้นได้ ซึ่งจุดนี้นับเป็นจุดที่น่าสนใจยิ่ง เพราะเป็นความหมายของพลังทางปัญญาอย่างแท้จริง

ในส่วนของบทวิเคราะห์นั้น อาจารย์สุวรรณากล่าวว่าบทวิเคราะห์ไม่สามารถสร้างความประทับใจได้เท่ากับบทวิจารณ์ ทั้งยังเสนอให้ผู้วิจัยปรับรูปแบบของการนำเสนอ เนื่องจากหากอ่านบทวิเคราะห์ตามหลังบทวิจารณ์ 2-3 บทก็ยังไม่สนใจอยู่ หากต้องอ่านงานพร้อมกันทั้ง 50 บท อาจสร้างความเบื่อหน่ายให้แก่ผู้อ่านได้ ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ไม่ได้หมายความว่าบทวิเคราะห์ไม่มีความหมาย หากแต่ต้องการจะชี้ให้เห็นว่าเมื่ออ่านสรณิพนธ์ทั้งหมดแล้วจะพบความซ้ำซากและซ้ำซ้อน ซึ่งบางครั้งยังสร้างความสับสนให้แก่ผู้อ่านด้วย เนื่องจากบทวิเคราะห์บางบทมีน้ำเสียงที่แสดงความประนีประนอมสูง นอกจากนี้ บทวิเคราะห์บางบทไม่ได้ก้าวออกไปพ้นกรอบที่วางไว้ คือ วิเคราะห์เพื่อให้ผู้ที่ถูกวิจารณ์สามารถยืนอยู่ได้บนเวที ดังนั้นจึงอยากเสนอให้ผู้วิเคราะห์ต้องแสดงความห้าวหาญในบางครั้ง ดังนั้นถ้าผู้วิจัยสามารถปรับในประเด็นดังกล่าวได้จะทำให้ผู้อ่านมองเห็นพลังปัญญาที่ปรากฏในบทวิจารณ์ได้ชัดเจนขึ้น

4. ภาพรวมของทิศทางการวิจารณ์

อาจารย์สุวรรณาแสดงความไม่แน่ใจว่า สรณิพนธ์ที่เสนอนั้นแสดงภาพรวมทางการวิจารณ์ได้จริงหรือไม่ เนื่องจากไม่สามารถมองเห็นว่าภาพรวมของสาขาวรรณศิลป์คืออะไร หรือหากเห็นก็ยังเป็นภาพที่พร่าเลือนอยู่ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะบริบทของสังคมเลือนไหลและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้เมื่ออ่านบทวิจารณ์ทั้งหมดที่นำเสนออาจเป็นการมองข้ามอะไรหลายอย่าง อาทิ รอยต่อของเวลา รอยต่อทางวัฒนธรรมและรอยต่อของกระบวนการเปลี่ยนแปลง มันจึงเป็นเสมือนภาพเลือนที่ไปเร็วหรือภาพรวมอันพร่าเลือน

สรณิพนธ์และงานวิจัยทั้งหมดได้สะท้อนลักษณะทางศิลปะสองทางให้แก่กันอย่างชัดเจน แต่สิ่งที่น่าสนใจอีกประการคือ การวิจารณ์สองทางให้แก่กัน ซึ่งน่าจะเป็นความภาคภูมิใจของคนผู้วิจัยทั้งหมด เหตุที่ต้องกล่าวถึงในประเด็นนี้เพราะหากอ่านแต่สรณิพนธ์เฉพาะสาขาหนึ่งสาขาใดอาจมองไม่เห็น ด้วยเหตุนี้จึงอยากแนะนำให้อ่านบทวิจารณ์ของผู้วิจัยที่น่าสนใจมากเนื่องจากสะท้อนให้เห็นลักษณะการวิจารณ์สองทางให้แก่กันอย่างชัดเจน และนับเป็นคุณูปการอันสำคัญยิ่งของโครงการวิจัยที่สามารถพังกาแฟงอัตตาแห่งศิลปะของแต่ละสาขาได้ ทั้งนี้ ถ้ามีโอกาสได้อ่านบทวิจารณ์ของผู้วิจัยในระยะก่อนที่จะรวมเป็นบทวิจารณ์ของผู้วิจัย และ

หากติดตามพัฒนาการตรงนี้อาจจะพบว่ากำแพงอัตราทางศิลปะของนักวิจัยได้ถูกทำลายลงแล้วในช่วงเวลา 3 ปีของการวิจัยที่ผ่านมา

5. บัจฉิมลิขิต

อาจารย์สุวรรณเห็นว่า โครงการพยายามสร้างหรือวางรากฐานในเรื่อง "ทฤษฎีจากแผ่นดินแม่" แต่ยังไม่แน่ใจว่าโครงการมองเห็นทฤษฎีดังกล่าวแล้วหรือยัง หากแต่พบว่ามีร่องรอยของการยกย่องชื่นชมทฤษฎีบางอย่างแล้ว และบางครั้งในบทความและบทวิเคราะห์ก็แสดงให้เห็นถึงการชื่นชมทฤษฎีอื่นที่มีชื่อ "ทฤษฎีจากแผ่นดินแม่" แต่ก็พอที่จะโล่งใจได้บ้างเพราะไม่มีลักษณะของการหลงใหลในทฤษฎีที่ปรากฏเหมือนบางช่วงในสังคม ทั้งยังไม่มีหลงใหลหรือเลื่อมใสทฤษฎีโดยปราศจากความเข้าใจ ขณะเดียวกันก็ไม่มีต่อต้านทฤษฎีโดยไม่รู้ทิศทาง จึงนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการสร้างทฤษฎีการวิจารณ์จากแผ่นดินแม่ โดยความร่วมมือของผู้วิจัยทั้ง 4 สาขาด้วยกัน เพราะวรรณคดีวิจารณ์จะเป็นพลังทางปัญญาให้แก่สังคมได้ก็ต่อเมื่อการวิจารณ์นั้นชี้ให้เห็นถึงคุณค่าทั้งของวรรณกรรมและชีวิตมนุษย์ไปพร้อมกัน

นางสาวอรพินท์ คำสอน
ผู้บันทึกรายงานการประชุม

รายงานการประเมินทวิเคราะห์และสรุพนิพนธ์ สาขาทัศนศิลป์ โครงการการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย”

ในการประชุมเสนอผลการวิจัย ผู้วิจัยสาขาทัศนศิลป์เสนอรายงานผลการวิจัยและร่างสรุพนิพนธ์ (จำนวน 50 บท) ต่อที่ประชุม ทั้งนี้ ทางโครงการได้เชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญทางสาขาทัศนศิลป์ คือ อาจารย์ ดร. สายันท์ แดงกลม แสดงความคิดเห็นต่อทั้งผลการวิจัยและร่างสรุพนิพนธ์ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

อาจารย์สายันท์กล่าวว่าขอตั้งชื่อการวิจารณ์ครั้งนี้ว่า “ตัวแต่ที่ตามติด” ทั้งนี้ยังได้อธิบายถึงความยากลำบากในการทำงานของผู้วิจัยว่ามีความยุ่งยากและซับซ้อน ซึ่งอธิบายโดยรูปแบบศิลปะของเพลโตว่ามีขั้นตอนการส่งต่อและถ่ายทอดดังนี้

สารัตถะอันไร้รูป → ธรรมชาติ → งานศิลปะ → บทวิจารณ์ → ผู้วิจัย → ผู้วิจารณ์ (Reader)

1. ตัวบทวิจารณ์ ซึ่งกล่าวถึงใน 2 ลักษณะ คือ

- 1.1. **ความมีเอกภาพ** อาจารย์สายันท์กล่าวว่า ได้มีโอกาสอ่านสรุพนิพนธ์ของสาขาวรรณศิลป์ด้วยจึงทำให้เกิดการเปรียบเทียบกับสรุพนิพนธ์สาขาทัศนศิลป์ ซึ่งมองเห็นความเหลื่อมล้ำที่ชัด คือ ในความหลากหลายของตัวเลือกทางวรรณศิลป์ได้คงเอกภาพด้านเนื้อหาได้ แม้บทวิจารณ์จะพูดถึงเรื่องต่างประเภท ต่างมุมมอง แต่ได้พบประเด็นที่รองรับในการคัดเลือกและทั้งยังมีการร้อยรัดตัวอย่างต่างๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นกฎเกณฑ์และลักษณะบางอย่างในการวิจารณ์วรรณกรรมได้บ้าง และยังคงความรู้สึกว่าบทวิจารณ์ต่างๆ นั้นเกาะตัวไปด้วยกันได้ แต่ลักษณะการคัดเลือกของสาขาทัศนศิลป์ต่างกัน เพราะเป็นการรวบรวมและระคนกันของบทวิจารณ์ศิลปะนานาประเภทที่ออกไปสู่ทิศทางต่างๆ กัน ทั้งในเรื่อง จิตรกรรมไทยประเพณี, ศิลปะร่วมสมัย, Conceptual Art, Video Art, บทความทางด้านพิพิทธภัณฑ์, บทความทางด้านสถาปัตยกรรม, ภาพถ่าย, และบทความที่มีแนวคิดกว้างๆ รวมๆ ด้วยเหตุนี้ สรุพนิพนธ์จึงเป็นการรวมบทวิจารณ์ในลักษณะที่ปนเป เนื่องจากความแตกต่างแต่เดิมของตัวงานศิลปะที่ถูกวิจารณ์ แม้ว่าจะมีตัวบทวิเคราะห์ช่วยไขความ แต่ไม่ได้หมายความว่าบทวิเคราะห์จะทำหน้าที่ให้ความไปทั้งหมด จึงเป็นการยากสำหรับผู้อ่านในการอ่านบทวิจารณ์ ยกตัวอย่างเช่น การอ่านบทวิจารณ์ “ภาพพุทธประวัติจากหินสลักยุคก่อนมีพระพุทธรูปในประเทศอินเดีย พ.ศ. 300-700” นับว่าเป็นเรื่องยากสำหรับผู้อ่านที่จะอ่านบทความประเภทนี้แล้วข้ามไปอ่านบทความเกี่ยวกับ Video Art ความหลากหลายประเภทเหล่านี้ทำให้แนวทางดังกล่าวไม่ก่อตัวขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากตัวอย่างบทวิจารณ์พูดกันคนละเรื่อง กล่าวถึงคนละประเภทและให้นำหนักการวิจารณ์ที่ต่างกัน

นอกจากนี้ สรรนิพนธ์ขาดการจำเพาะเจาะจงลงไปในด้านใดด้านหนึ่ง แทนที่จะให้ครอบคลุมไปในทุกด้าน เพราะเหตุนี้ ผลจึงเห็นว่าการจัดกลุ่มหรือการจำแนกหมวดหมู่อาจจะเป็นการช่วยจำแนกตัวเลือกบางอย่างและชี้ประเด็นร่วมอันจะเป็นที่เข้าใจของผู้อ่าน แต่เมื่อมองจากอีกมุมหนึ่งที่แตกต่างออกไป ผลประโยชน์อีกอย่างหนึ่งของความหลากหลายประเภทคือ ช่วยกระจายความคิดและตระหนักถึงว่าสาขาทัศนศิลป์ที่เรียกว่า visual art มีขอบเขตที่กว้างมากภายในตัว โดยอาจจะไม่สามารถหยุดเพียงงานประเภทใดประเภทหนึ่งได้ และหากจะใช้ภาษาทางศิลปะมาช่วยอธิบายปรากฏการณ์อันนี้ ก็คือ มันช่วยเติมสีสัน เพิ่มชีวิตชีวา และเปิดโลกทัศน์ผู้อ่านให้มองเห็นในมุมมองอันแผ่ออกโดยรอบ

- 1.2. **สาระในตัวบทวิจารณ์** จากบทวิจารณ์อันหลากหลายที่คัดมานั้น มีบทวิจารณ์จำนวนหนึ่งที่แสดงข้อคิดหรือแนวคิดอันเกี่ยวเนื่องหรือเป็นผลมาจากศิลปะชั้นใดชั้นหนึ่งหรือประเภทใดประเภทหนึ่งอันมีผลหรือเกี่ยวเนื่องต่อตัวงานศิลปะหรือความคิดที่งานศิลปะจุดปะทุให้เปล่งประกายออกมา หากทว่าความคิดดังกล่าวที่มีสาระในตัวเองและช่วยให้มองเห็นรอบด้าน มองบริบทรอบข้างและมองถึงรัศมีที่งานแผ่ออกไป บทวิจารณ์ดังกล่าวเราสามารถจัดอยู่ในขอบเขตของ sociology of art / philosophy of art / archeology of art คือบทวิจารณ์ที่เขียนเป็นอะไรหลายอย่างที่ส่งและรับผลจากงานศิลปะ แต่ยังไม่ได้บรรจุบออย่างแนบแน่นกับตัวงาน ข้อเขียนจำนวนมากจะช่วยเปิดมุมมองต่าง ๆ อันเนื่องมาจากตัวงาน แต่ไม่ได้ช่วยคลี่คลายประเด็นทางศิลปะโดยตรง ซึ่งตรงกันข้ามกับวรรณศิลป์ที่บทวิจารณ์ส่วนใหญ่ชี้ถึงการเข้าถึงงาน คือ การเข้าถึงคำที่ใช้ สำนวนที่ออกมา ภาพลักษณ์ก่อตัวขึ้นซึ่งมาจากร้อยถ้อยร้อยคำ แต่ในทางทัศนศิลป์อาจมองเห็นในสภาพที่ค่อนข้างเลื่อนลอย เพราะบทวิจารณ์จะเป็นบทพรรณนาหรือบทบรรยายมากกว่าเป็นบทวิจารณ์ตามที่เราเข้าใจหรือคิดว่าเข้าใจ ตัวอย่างที่คัดสรรมาในบางบทจึงมีข้อด้อยในแง่เนื้อหาของบทวิจารณ์ แม้จะเด่นในมุมมองอื่นๆ เช่น บทวิจารณ์ “เรื่องสั้น : คามิน” ของ อุทิศ อติมานะ เป็นสุจิตต์ประกอบนิทรรศการที่เล่าพื้นแพ ประวัติ ประสพการณ์ของจิตรกรที่มีความยาวจนน่ารำคาญ นอกจากนี้ ยังมีบทวิจารณ์ของนักเขียนคนเดียวกัน แต่มีความแตกต่างกันในเรื่องน้ำหนักของการวิจารณ์อย่างชัดเจน คือ บทวิจารณ์ “กลิ่นอายที่ฉายแววในงานแสดงศิลปะของนักศึกษา” และ “การวิเคราะห์เชิงวิจารณ์รูปแบบและสัญลักษณ์ของอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยในแง่ศิลปะโดยพิจารณาเน้นที่ภาพรูปจำหลักโดยรอบของปีกทั้งสี่ของอนุสาวรีย์” ของ แจนนิส วงศ์สุวัฒน์ จะพบว่าในบทแรกเป็นเพียงการรายงานการแสดงผลนิทรรศการ แต่ในบทหลังแสดงให้เห็นถึงการวิจารณ์อย่างเต็มตัวและแสดงความเห็นวิชาการมากกว่า ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบงานทั้งสองจึงมองเห็นความแตกต่างกันอย่างชัดเจน แต่ช่องว่างที่เกิดขึ้นนี้ไม่ได้เกิดมาจากความละเลยของผู้วิจัย

เพราะช่วยให้คิดถึงถึงความหมายของการวิจารณ์ว่าอะไรคือการวิจารณ์ และการวิจารณ์ก็แน่นอนบริเวณกว้าง การวิจารณ์ไม่ใช่จำกัดเฉพาะการวิจารณ์เชิงวิชาการในระดับลึกหรือการประเมินค่า แต่มันสามารถรวมไปถึงอากัปกริยา ปฏิกริยาเพียงเล็กน้อย ดังนั้นการบรรยายหรือการรายงานจึงสามารถอยู่ร่วมกับการวิจารณ์ เพราะมีกลไกของการเลือก มีกลไกของการพรรณนา มีการบอกกล่าวรายงาน มีการประเมินค่าถึงสิ่งที่บรรยายหรือรายงาน ในเรื่องนี้มีนักวิชาการตะวันตกท่านหนึ่งกล่าวไว้สั้นๆว่า "การบรรยายคือการตีความหรือการวิจารณ์นั่นเอง" หมายความว่า เมื่อเรารายงานหรือบรรยายมันก็มีการเลือกอันเนื่องมาจากวิจรรย์ญาณหรืออคติแฝงถึงสิ่งที่เราจะบรรยาย ที่เป็นการประเมินแง่มุมต่างๆทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ด้วยเหตุนี้ผู้วิจารณ์และรายงานข่าวจึงเป็นการวิจารณ์ประเภทหนึ่ง

การประเมินที่ค้างไว้สำหรับผู้วิจัยก็คือว่า ผู้วิจัยต้องให้ความกระจ่างชัดถึงตัวเลือกดังกล่าวเพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นมิติของการวิจารณ์ที่ซ่อนอยู่ในบทความที่ดูเสมือนจะไม่ใช้การวิจารณ์ในความหมายแคบ แต่ก็ต้องไม่ให้น้ำหนักมากเกินไปเนื้อหาสาระจริงของบทความดังกล่าว

นอกจากนี้ อาจารย์สายันท์ยังได้กล่าวถึงประเด็นย่อยเกี่ยวกับน้ำหนักในสาระของบทวิจารณ์อีก 2 ประการ คือ

1.2.1. การวิจารณ์มักมีการหยุดแค่กรอบของงาน แต่ไม่ได้บรรจบกับตัวงาน ซึ่งสาขาวรรณศิลป์ก้าวไปไกลกว่าในประเด็นนี้ ทั้งนี้การที่นักวิจารณ์พยายามที่จะก้าวออกมาให้พ้นกรอบทางศิลปะ โดยใช้เครื่องมือหรือศาสตร์แขนงอื่นมาช่วยในการวิจารณ์งานศิลปะ หากแต่ผู้วิจารณ์ก็ยังไม่เข้าใจลึกซึ้งในเครื่องมือและศาสตร์อื่นที่นำมาใช้วิจารณ์เท่าใดนัก จึงทำให้บทวิจารณ์ในสาขาทัศนศิลป์มักจะวกวนและซับซ้อนอยู่กับเรื่องอื่นๆ โดยละเลยที่จะให้ความสำคัญต่อตัวงานศิลปะที่นำมาวิจารณ์

1.2.2. การทำเชิงอรรถอธิบายความหรือข้อความในบทความภาษาต่างประเทศที่อ้างชื่อหรือแนวคิดที่ผู้อ่านนอกวงการศิลปะไม่รู้จัก และเราคงปฏิเสธไม่ได้ว่าเชิงอรรถเหล่านี้มีคุณประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจต่อผู้อ่าน ตัวอย่างเช่น บทวิจารณ์ "ว่าด้วยความหลง และความจริงอื่นๆของจิตกรรม พินิจหลายแห่ง" ของ เอส. พี. ของฮันส์ เบิลทิง ที่มีเชิงอรรถอธิบายเรื่อง "Alchemy" ซึ่งน่าสนใจ แต่กินเนื้อที่ไปมากกว่าครึ่งหน้าจนทำให้เกิดคำถามว่า เราจำเป็นจะต้องรู้เรื่องนี้อย่างละเอียดขนาดนี้หรือเปล่า ดังนั้น เชิงอรรถจึงควรเป็นการอธิบายความ

หรือสอดแทรกในประเด็นที่จำเป็นต่อการเข้าใจบทความในตอนนั้น และควรจะทำให้ความกระจ่างโดยไม่ยืดเยื้อ

หากเมื่อพิจารณาบทความที่มีเชิงอรรถทั้งหมดนั้นพบว่าบทวิจารณ์ที่มีเชิงอรรถขนาดยาวเกิดความจำเป็นมีดังนี้ บทวิจารณ์ "Camera Lucida" ของโรลองด์ บาร์ธส์ และบทวิจารณ์ "กล้องถ่ายภาพไม่เคยโกหก (มาก) จุดโฟกัสที่ไม่ชัด - การถ่ายและการอนุมานความจริง" ของ คีทซ์ มิลเลอร์ ซึ่งผู้วิจัยควรจะปรับแก้ในส่วนนี้ให้เหมาะสมอีกครั้ง

2. บทวิเคราะห์ อาจารย์สาธิตเห็นว่าการวิเคราะห์นั้นเป็นบทวิจารณ์ของผู้วิจัยอีกที ทั้งนี้ ในบางครั้งที่บทวิเคราะห์ของผู้วิจัยน่าจะอยู่หน้าบทวิจารณ์เพราะจะช่วยปูความเข้าใจให้ผู้อ่าน เพราะบทวิเคราะห์ในที่นี้ทำหน้าที่ประจักษ์พยานที่จะช่วยเปิดไปสู่ส่วนที่ถูกปิดไว้หรือละไว้ หรือถูกกาลเวลาทำให้เลือนลางหรือไกลตัวออกไป แต่ก็มียุทธศาสตร์จำนวนไม่น้อยเหมือนกันที่มีลักษณะกล่าวข้ามบทวิจารณ์ สรุปความบทวิจารณ์ ซึ่งผู้อ่านรู้สึกได้ว่าไม่ได้อะไรใหม่ๆเพิ่มจากการอ่านบทวิเคราะห์ลักษณะนี้ นอกจากนี้ บทวิเคราะห์บางบทยังมีน้ำเสียงแสดงความชื่นชม หรือเอนยอบบทวิจารณ์หรือบทความที่ถูกคัดสรรมามากเกินไป

จากการที่ผู้วิจัยตั้งเกณฑ์ในการคัดสรรบทวิจารณ์ไว้ล่วงหน้า จึงทำให้มีบทวิจารณ์หลายบทที่กล่าวถึงในเรื่องเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น มีบทวิจารณ์ 3 บทที่เกี่ยวกับเรื่องภาพถ่าย และจากการอ่านบทความทั้ง 3 แล้ว อาจารย์สาธิตเห็นมีทัศนะต่อเรื่องนี้ว่า รู้สึกเหมือนอ่านบทความสั้นๆที่เต็มไปด้วยเชิงอรรถ ในบทวิจารณ์ "Camera Lucida" ของโรลองด์ บาร์ธส์ ที่มีใจความหลักเพียงใจความเดียว คือ การเปรียบเทียบภาพถ่ายกับการละคร แต่ผู้อ่านได้เรียนรู้อะไรอีกมากมายจากการอ่านบทวิเคราะห์ที่ขยายบทวิจารณ์นั้น แต่สิ่งที่ขาดหายไปในการวิเคราะห์ของผู้วิจัย การวิเคราะห์หรือให้ความสำคัญในเรื่องวิธีการประพันธ์ เทคนิคการเขียนและสำนวนถ้อยคำต่างๆ เนื่องจากในขณะที่ผู้วิจารณ์เขียนบทวิจารณ์ก็ได้ขังนำหนักในการเลือกถ้อยคำที่จะใช้เหมือนนักเขียนเขียนนวนิยาย ด้วยเหตุนี้ บทวิจารณ์จึงเป็นงานสร้างสรรค์ทางวรรณศิลป์อีกประเภทหนึ่ง ทั้งนี้ บทวิจารณ์ที่ผู้วิจัยคัดสรรมาหลายบทก็มีความโดดเด่นในเรื่องของการใช้ภาษา อันได้แก่ บทวิจารณ์ "บทวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรมของนาย "อิทธิพล โดย ผศ. อิทธิพล" ของ อิทธิพล ตั้งโฉลก เนื่องจากเป็นเรื่องไม่ง่ายนักที่จะวิจารณ์ตัวเองโดยพูดเหมือนกับเป็นบุคคลอีกคนหนึ่ง หรือบทวิจารณ์บางบทที่มีสีสัน เช่น บทวิจารณ์ "การประเมินคุณค่าศิลปะ ที่ไหน เมื่อไหร่ โดยใคร ประเด็นไหน และเพื่ออะไร" และ "ถามหาสิ่งที่อยู่ไกลเพราะที่ใกล้ไม่มี" ของ อารยา ราษฎร์จำเริญสุข โดดเด่นในเรื่องภาษาและกลวิธีการเขียน และบทวิจารณ์ "ผลงานจิตรกรรม ของพิชัย นรินทร์" ของ น. ณ ปากน้ำ เขียนไว้ตั้งแต่ปี 2511 ซึ่งคำที่ปรากฏหลายคำในบทวิจารณ์นั้น

ผู้อ่านที่เป็นคนในยุคปัจจุบันจะไม่เข้าใจอีกต่อไปแล้ว และนักวิจารณ์ในสมัยนี้ก็ไม่มีใครใช้คำเหล่านี้อีกแล้ว เช่น บรรยายภาคอันมีส่วนพัวพันกันอย่างแนบแน่นเป็นปฐม ต่อจากนั้น กลุ่มสัญชาติญาณป่าหรือที่เรียกกันว่าไฟเวได้เร่งเร้าให้ชาวโลกรู้จักอิทธิปาฏิหาริย์ของสี ซึ่งสามารถที่จะปลุกปั่นให้เป็นโลกจักรวาลแม้กระทั่งสิ่งอันเกิดในภวังคจิต หลังการอันนั้นนักสังเคราะห์สีรุ่นใหม่ หรือกลุ่มนายบิสนามาปฏิรูปใหม่โดยจับเคล็ดลับปัจจัยการของสีจากรังสีแสงในบรรยากาศ ตลอดจนการเกิดและแตกดับของสีหนึ่งกับสีอีกสีหนึ่งมีภาพชาติต่อเนื่องกันตามนัยแห่งปัจจุสมุปบาท กล่าวคือ สีใดสีหนึ่งเมื่อสถิตอยู่ในภาวะสีหนึ่งย่อมแปลงภาวะภพชาติ ตันหา อุปาทานของมันออกมาอย่างพร้อมมูล ดังนั้น จึงไม่ค่อยเห็นด้วยกับผู้วิเคราะห์เท่าใดนักที่กล่าวว่า ผู้วิจารณ์ใช้ภาษาที่ง่ายต่อการสื่อ เนื่องจากไม่แน่ใจว่าคนในยุคนี้จะสามารถเข้าใจในทุกถ้อยคำหรือไม่

นอกจากนี้ อาจารย์สายัณห์ยังได้วิเคราะห์ลักษณะการใช้ภาษาของผู้วิจัยด้วย โดยยกตัวอย่างว่าในการเขียนของผู้วิจัยมีความผิดพลาดในการเขียนบ้าง อาทิ ร่างบทวิเคราะห์ของผู้วิจัย ข้อที่ 3.3.4 ย่อหน้าที่ยาว 4 บรรทัดนั้น ซึ่งอาจารย์สายัณห์ตั้งชื่อในการเขียนตอนนั้นว่า “งูกินหาง” เพราะมีการกล่าวซ้ำในประเด็นเดิมๆ หรือ หัวข้อที่ 4 ย่อหน้าที่ยาว 4 บรรทัด พบว่าในย่อหน้านี้ผู้วิจัยใช้คำพ้องรูป “การ” ถึง 26 คำ

3. ร่างบทวิเคราะห์ของผู้วิจัย อาจารย์สายัณห์เห็นชมที่ผู้วิจัยสามารถที่จะกลั่นกรองประเด็นสำคัญทางทัศนศิลป์ออกมาจากบทวิจารณ์และกิจกรรมต่างๆ ที่โครงการฯ จัดขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่ยากมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการชี้ให้เห็นข้อบกพร่องประการสำคัญ อันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้วงการศิลปะในประเทศไทยไม่พัฒนาไปเท่าที่ควรนั้นก็คือ การเรียนการสอนประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ยังมีจุดบกพร่องอยู่มาก ทั้งทางด้านการถ่ายทอดและการรับ ซึ่งทำให้ทัศนคติทางการวิจารณ์ไม่เติบโตเท่าที่ควร แต่เมื่ออ่านบทวิจารณ์แล้ว ทำให้เกิดความรู้สึกวุ่นวายหนักหน่วงหมด ความรับผิดชอบแทบทั้งหมดตกอยู่ที่ประวัติศาสตร์ศิลป์ คนแทบจะกลายเป็นดราบาปอันใหญ่หลวง

อีกทั้ง อาจารย์สายัณห์ได้ตั้งข้อสังเกตในประเด็นนี้ว่า ผู้วิจัยอาจเร่งรีบและประมาทไปสักหน่อยที่เผยความจริงในเรื่องนี้โดยใช้โทนเสียงไปในเชิงประณามหรือกล่าวโทษ เพราะอาจจะทำให้เกิดคำถามกลับมาได้ว่า ทำไมต้องเป็นฝ่ายประวัติศาสตร์ศิลป์ที่จะต้องเหมาเอาความรับผิดชอบอันนั้นไว้แต่เพียงฝ่ายเดียว ผู้สอนทางปฏิบัติเองไม่ได้มีหน้าที่เดียวกันหรือที่จะฝึกให้ผู้เรียนปฏิบัติมีวิสัยทัศน์ทางการวิจารณ์พร้อมๆ กับการลงมือสร้างงาน ด้วยเหตุนี้ จึงเสนอให้ผู้วิจัยปรับเกล้าน้ำเสียงหรือลดระดับน้ำเสียงในเรื่องนี้ลงบ้าง

อาจารย์สายัณห์ชี้ให้เห็นว่า ในบางครั้งผู้วิจัยมีปัญหาในการร้อยเรียงประเด็นบางประเด็น อาทิ การบอกว่าประวัติศาสตร์ศิลป์แทบจะไม่ได้ให้ความสำคัญต่อศิลปะร่วมสมัย หรือเฉยเมยต่อศิลปะร่วมสมัย ทำให้การเรียนการสอนศิลปะวิจารณ์ไม่สามารถดำเนินควบคู่ไปได้ การที่ผู้วิจัยกล่าวเช่นนี้ดูประหนึ่งว่า การเฉยเมยศิลปะร่วมสมัยต่อการพัฒนาการ

เรียนศิลปะวิจารณ์หรือไม่เอื้อต่อการวิจารณ์ศิลปะ ในประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่าผู้วิจัยพยายามที่จะเชื่อมความคิดการวิจารณ์ศิลปะเข้ากับช่องว่างเรื่องศิลปะร่วมสมัยเข้าด้วยกัน หากเป็นเช่นนี้ก็เท่ากับว่าทัศนะวิจารณ์ที่เกิดขึ้นจะมีผลเฉพาะกับศิลปะร่วมสมัยกระนั้นหรือ การเรียนการสอนศิลปะยุคเก่าไม่สามารถเอื้อต่อการวิจารณ์ หรือทำไมต้องใช้ศิลปะร่วมสมัยเป็นตัวหลักที่จะจุดประกายการวิจารณ์ อนึ่ง เรื่องการละเลยต่อการให้ความสำคัญในศิลปะร่วมสมัยนั้น นับเป็นปัญหาสำคัญในวงการศิลปะ แต่ไม่ได้หมายความว่ามันเป็นตัวจุดให้การวิจารณ์ศิลปะตกต่ำไปด้วย เพราะการวิจารณ์ศิลปะทำได้กับศิลปะในทุกยุคทุกสมัย ทุกแขนงวิชาและทุกสาขาวิชา ทั้งนี้ ผู้วิจัยน่าจะต้องอธิบายขยายความหรือหาจุดเชื่อมโยงที่ชัดเจนกว่านี้ เนื่องจากปัญหาในประเด็นนี้เป็นสิ่งสำคัญที่ทุกฝ่ายควรรับทราบ

ที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นไม่ได้เป็นการบั่นทอนความสำคัญต่างๆ ที่ผู้วิจัยแสดงไว้ หากแต่ภาพรวมดังกล่าวยังคงความน่าเชื่อถือ เพราะตั้งอยู่บนรากฐานของควมมีเหตุผล แต่ที่นำเสนอเป็นเพียงบางประเด็นที่เล็ดลอดสายตาของผู้วิจัยไป สิ่งเหล่านี้มิใช่การติ แต่เป็นเพียงการติง เพื่อให้ผลการวิจัยครั้งนี้มีความสมบูรณ์และยังประโยชน์สูงสุด

อาจารย์สายัณห์กล่าวปิดการอภิปรายในครั้งนี้ว่า ผลรวมอาจมิใช่แก้วสารพัดนึก บันดาลภาพพจน์ของแต่ละบทครบถ้วน อาจมิใช่เพชรที่แวววับไปทุกเหลี่ยมมุม หากทว่าคุณลักษณะที่ก่อตัวขึ้นมาแทบจะประจบกับเอกลักษณ์ประการหนึ่งของทางทัศนศิลป์ กล่าวคือ ควรมีสีสันในเจตนาที่บริสุทธิ์ที่จะจรรโลงโลกแห่งการวิจารณ์ศิลปะให้เจิดจรัสสู้นทางที่มั่นคงและพร้อมยิ่งขึ้น

นางสาวอรพินท์ คำสอน

ผู้บันทึกรายงานการประชุม

รายงานการประเมินทวิเคราะห์และสรณิพนธ์ สาขาศิลปะการละคร โครงการการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย”

ในการประชุมเสนอผลการวิจัย ผู้วิจัยสาขาศิลปะการละครเสนอรายงานผลการวิจัยและร่างสรณิพนธ์ (จำนวน 50 บท) ต่อที่ประชุม ทั้งนี้ ทางโครงการได้เชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญทางสาขาศิลปะการละคร คือ อาจารย์ ดร. จิรพร วิทย์ศักดิ์พันธ์ุ แสดงความคิดเห็นต่อทั้งผลการวิจัยและร่างสรณิพนธ์ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. **วัตถุประสงค์โครงการ** โครงการวิจัยนี้ตั้งวัตถุประสงค์ของโครงการไว้ใหญ่มาก ซึ่งอาจจะต้องอาศัยสถาบันหรือจำนวนคนทำงานที่มากกว่านี้ เพื่อให้ทุกอย่างบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ เพราะมีงานหลายหน้าที่ที่ต้องทำ อาทิ การวิเคราะห์งาน การทำกิจกรรมต่อเนื่อง การประชุมวิชาการ เป็นต้น

ตามนิยามที่โครงการขออธิบายคำว่า “พลังปัญญา” ไว้ว่า คือ “ความรู้และความคิดที่นำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องของการสร้างสรรค์ของมนุษย์ ตลอดจนปัจจัยที่เอื้อให้การสร้างสรรค์นี้ทำหน้าที่จรรโลงสังคมและมนุษยชาติ” นับเป็นโจทย์ที่ยากมาสำหรับสาขาศิลปะการละคร เนื่องจากบทวิจารณ์ในสาขานี้มีน้อยและงานวิจารณ์ที่สร้างขึ้นมามีส่วนใหญ่อีกเพื่อรับใช้วังและวัด ซึ่งจะสร้างขึ้นมากในโอกาสพิเศษเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ การวิจารณ์ในสายศิลปะการละครนับว่ามีสายกำเนิดจากตะวันตกอย่างชัดเจน ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ เราจะย้อนกลับไปศึกษาว่า เราได้รับการวิจารณ์จากตะวันตกอย่างไร และมีข้อขัดหรือข้อปรับเปลี่ยนหรือไม่ในการรับมาพบว่าการรับตัวงานศิลปะการแสดงนั้นรับง่าย แต่การจะรับวัฒนธรรมการวิจารณ์โดยไม่ขัดกับฐานวัฒนธรรมเดิมนั้นจะพบคำถามที่ต้องการคำตอบมาก เนื่องจากต้องดูว่าวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ในที่นี้หมายถึงวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ของตะวันตก จะพบว่าปัญหาที่กล่าวถึงในบางส่วนผู้วิจัยได้ตอบแล้ว ซึ่งคำตอบที่ผู้วิจัยนำเสนอในลักษณะอธิบายเชิงสรุปนั้นได้ประโยชน์ในระดับหนึ่ง ทั้งนี้ ผลการวิจัยที่น่าเสนอนั้นนับเป็นคลังความรู้อันมหาศาล และหากผู้วิจัยเรียงร้อยและเรียบเรียงความรู้เหล่านั้นออกมาในรูปแบบตำรา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตำราทางประวัติและพัฒนาการสาขาศิลปะการละคร หรือประวัติและพัฒนาการการวิจารณ์ละคร ก็จะเป็นคุณูปการมหาศาลต่อสาขาศิลปะการละคร

หากพิจารณาตามวัตถุประสงค์ทั้งหมดที่ระบุว่า เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางการวิจารณ์และพัฒนาวิธีการวิจารณ์และสร้างความเชี่ยวชาญให้แก่กลุ่มต่างๆ สร้างเครือข่ายระหว่างผู้วิจารณ์ ศิลปินผู้สร้างสรรค์ และมหาชนผู้รักงานศิลปะ โดยใช้การวิจารณ์ละครเพื่อเสริมสร้างสภาวะพลังทางปัญญาและวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ให้แก่สังคมร่วมสมัย เทียบกับผลการวิจัยพบว่า ผู้วิจัยได้เดินตามกรอบเดิมที่ได้ตกลงร่วมกันไว้แต่ต้นระหว่าง

สาขาต่างๆ ขณะเดียวกับก็พยายามปรับแก้ในบางส่วนตามข้อเรียกร้องต่างๆ จึงทำให้ผู้วิจัยต้องทำงานหนักขึ้น โดยผู้วิจัยสาขาศิลปการละครเสนอรายงานผลการวิจัยในเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจนแล้วว่า ได้ศึกษางานวิจารณ์ที่เกิดขึ้นตลอดช่วงเวลาว่า 75 ปี ซึ่งมีบทวิจารณ์กว่า 2,000 บท ซึ่งจากการศึกษางานวิจารณ์จำนวนมากและกินระยะเวลานานเช่นนี้ อาจารย์จิรพรจึงเสนอความเห็นไว้ว่า หากเป็นไปได้ก็อยากให้ผู้วิจัยสาขาศิลปการละครคัดเลือกบทวิจารณ์ที่แสดงประวัติและพัฒนาการการวิจารณ์ในแต่ละสมัย ไปพร้อมๆ กับบทวิจารณ์ที่แสดงพลังปัญญาต่อสังคมร่วมสมัยด้วย ก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

2. การคัดเลือกถ้อยแถลงสรรนิพนธ์ นับเป็นการสร้างองค์ความรู้และมีประโยชน์อย่างยิ่ง หากเมื่อพิจารณาและศึกษางานในส่วนนี้แล้ว ได้เกิดประเด็นคำถาม 2-3 ประเด็น ดังนี้

- 2.1. เกณฑ์การคัดเลือกสรรนิพนธ์ ซึ่งแนวทางหรือเกณฑ์การคัดสรรบทวิจารณ์เพื่อบรรจุในสรรนิพนธ์ทั้ง 15 ข้อ ของสาขาศิลปการละครนั้น ดูประหนึ่งเป็นเกณฑ์กลางสากลที่กลุ่มผู้วิจัยได้ตกลงกันแล้ว จึงอยากจะให้มีการขยายความหรืออธิบายว่า เหตุใดจึงกำหนดหรือยึดถือแนวทางอันนี้ในการคัดสรรงานวิจารณ์ เพราะรู้สึกว่าการที่ผู้วิจัยยึดถืออันนี้เป็นแนวคิดของตะวันตก
- 2.2. การเลือกสรรนิพนธ์และการที่ผู้วิจัยพยายามจะอธิบายว่าสรรนิพนธ์คืออะไร สำหรับประเด็นนี้เห็นว่า ผู้อ่านสามารถหาคำตอบเหล่านี้ได้หากได้อ่านบทวิจารณ์ดังกล่าว แต่การที่ผู้อ่านจะต้องเรียงร้อยความสำคัญหรือความสัมพันธ์ของบทวิจารณ์แต่ละบทเองว่า ผู้วิจัยคัดบทวิจารณ์ชิ้นนี้มาเพราะเหตุใดและเพื่ออะไร ซึ่งในประเด็นนี้อาจารย์จิรพรเห็นว่า ผู้วิจัยน่าจะให้ความสำคัญในเรื่องนี้มากกว่า โดยพยายามทำความเข้าใจกับผู้อ่านถึงเหตุผลในการคัดสรรบทวิจารณ์แต่ละบท เช่น บทวิจารณ์บทนี้วิจารณ์ตรรกะ บทนี้วิจารณ์ผู้แสดง บทนี้วิจารณ์บริบททางสังคม เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ จึงเสนอให้ผู้วิจัยจัดทำคำนำในตอนต้นของสรรนิพนธ์ เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจมากขึ้น
- 2.3. บทวิจารณ์ ข้อสังเกตเรื่องความลงตัวของบทวิจารณ์ที่อาจารย์ ดร. สายัณห์ เสนอไว้ก่อนหน้านี้ (ดูเพิ่มเติมได้จากรายงานการวิเคราะห์ผลการวิจัยและสรรนิพนธ์ สาขาทัศนศิลป์) นั้น อาจารย์จิรพรไม่เห็นด้วยกับความคิดดังกล่าวมากนัก เนื่องจากเห็นว่าบทวิจารณ์ควรอ่านได้รื่น แต่ขณะเดียวกันก็ต้องกระตุ้นความคิดหรือปลุกพลังความคิดด้วย ดังนั้น ก่อนที่จะคัดสรรผู้วิจัยจึงต้องพิจารณาโดยละเอียดว่า บทวิจารณ์แต่ละชิ้นมีข้อเด่นและข้อด้อยอย่างไร แล้วจึงจะคัดเลือกบทวิจารณ์ที่มีข้อเด่นมากกว่าข้อด้อย ในเรื่องนี้ขอยกตัวอย่างบทวิจารณ์ 2 บท เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในเรื่องวิวัฒนาการการวิจารณ์ในสังคมได้ดี คือ บทวิจารณ์ "ละครพันทาง 'อันตรธาน' ผู้มาหลังกาลเวลา" และ " 'แฮมเลต' หรือความล้มเหลวอุดมศึกษาไทย" ซึ่งบทวิจารณ์ทั้งสองชิ้นวิเคราะห์โดย ปาริชาติ จึงวิวัฒนาการ เหตุผลที่ยกบทวิจารณ์ทั้ง 2 บท มาเป็นตัวอย่างในครั้งนี้ เพราะอาจารย์จิรพรต้องการจะแสดงให้เห็นว่า หากมีโอกาส

เลือกบทวิจารณ์ก็จะเลือก 2 บทนี้ แต่เหตุผลที่เลือกมิใช่เพราะมองเห็นพลังปัญญาในเรื่องความลงตัวของบทวิจารณ์ในเชิงการเขียนหรือในเชิงเนื้อหาเท่านั้น แต่น่าจะรวมไปถึงสิ่งที่บทวิจารณ์ชิ้นนั้นสามารถเป็นพลังขับเคลื่อนการวิวาทะของคนที่อยู่ในวงการศิลปะทั้งในกลุ่มผู้สร้างงาน ผู้รับงานและผู้เสพงาน บทวิจารณ์ทั้ง 2 บทมีจุดร่วมที่ตรงกันคือ เป็นบทวิจารณ์ที่วิจารณ์ผลงานละครที่เป็นละครตะวันตกที่แปลและดัดแปลงมาเพื่อนำเสนอในบริบทไทย โดยชี้ให้เห็นความหมายที่คาดเคลื่อนและการไม่เคารพต่อต้นฉบับของผู้สร้าง นอกจากนี้ ข้อสังเกตอีกประการที่พบในงาน 2 ชิ้น คือ บทวิจารณ์ “ละครพันทาง ‘อันตราคณี’ ผู้มาหลังกาลเวลา” เป็นการจัดทำโดยคนมีฝีมือชั้นครูและถูกนักวิจารณ์รุ่นลูกศิษย์วิจารณ์ ในขณะที่บทวิจารณ์ “‘แอมเลต’ หรือ ความล้มเหลวอุดมศึกษาไทย” ทำโดยคนที่เรียนศิลปปะการละครที่เข้าใจว่ารู้จริง และถูกวิจารณ์โดยมือชั้นบรมครู ทั้งนี้รายละเอียดในการวิจารณ์อาจแตกต่างกันในรายละเอียด แต่สาระที่ตรงกันคือ บทวิจารณ์ไม่ได้แสดงออกโดยอัตวิสัยว่าไม่ชอบ หากแต่เป็นการวิจารณ์โดยอาศัยการวิเคราะห์ที่มีเหตุผลประกอบชัดเจน ซึ่งโดยปกติการวิจารณ์ในลักษณะนี้ไม่ค่อยจะปรากฏบ่อยนักในสังคมไทย เนื่องจากบทวิจารณ์ทั้งสองจะถูกกล่าวหาว่าใช้อคติหรืออาจจะทำให้เกิดศัตรู แต่ด้วยความสำนึกว่ามันเป็นหน้าที่ที่มีอาจจะเลยได้ เพราะเชื่อมั่นว่าการทำโดยไม่เคารพต้นฉบับเดิมอาจทำให้ความงามหรือคุณค่าของเดิมสูญหาย เพราะในเบื้องานจะบอกว่าถ้าไม่เป็นเช่นนั้นจะเสียหายอย่างไร สิ่งที่น่าสนใจอีกประการสำหรับบทวิจารณ์ “ละครพันทาง ‘อันตราคณี’ ผู้มาหลังกาลเวลา” คือ มีการตอบโต้ทั้งจากผู้ผลิตและผู้ชม ซึ่งทำให้มองเห็นวัฒนธรรมการวิจารณ์ของคนไทยได้ ดังนั้นหากเราเลือกงานวิจารณ์ในลักษณะนี้บรรจุในสรรนิพนธ์จำนวนมาก อาจก่อให้เกิดความสำนึกในเรื่องการปลูกถ่ายวัฒนธรรม (cultural transplant) ในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการหยิบยืม ดัดแปลงหรือแปลวรรณกรรมตะวันตกมาในการทำละครไทยต่อไป หากทำได้เช่นนั้นจะช่วยทำให้คนไทยสามารถเสพงานตะวันตกได้โดยไม่ถูกกล่าวหาว่าไม่รู้จริง

- 2.4. ความอดุสหาะในการสร้างกิจกรรม พบว่าสาขาศิลปะการละครประสบความสำเร็จในเรื่องนี้อย่างมาก
- 2.5. การใช้การวิจารณ์ละครในการเสริมสร้างและสร้างพลังทางปัญญาและวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ในสังคมร่วมสมัย นับว่าเป็นวัตถุประสงค์ข้อสำคัญที่สุดและนับว่าเป็นข้อที่ประเมินยากที่สุด เนื่องจากสังคมไทยมีพลังปัญญาที่ยังไม่แข็งแกร่งหรือมีการวิจารณ์ที่ไม่มากพอ ทั้งนี้เพราะคนไทยเคยชินกับโครงสร้างอำนาจในวัฒนธรรมที่เป็นแนวตั้ง การวิจารณ์ผู้อื่นหรือการวิจารณ์ผู้ใหญ่หรือผู้เป็นใหญ่ทำได้ยากมาก การวิจารณ์เพื่อนฝูงก็ทำได้ยากเช่นกัน ดังนั้น หากเราสามารถสร้างการวิจารณ์ละครที่ทำให้เขากล้าหาญพอที่จะแสดงความคิดเห็นที่ประกอบด้วยเหตุผลแล้วนำไปสู่การสร้างสรรค์และหากสามารถพัฒนาสิ่งนี้ให้กลายเป็นความเคยชินของสังคมไทยเมื่อใด ก็สามารถ

ที่จะเชื่อมโยง ถ่ายทอดและสืบทอดความคืบหน้าที่มีพลังเหล่านี้ไปสู่การสร้างในเชิง
ระนาบมากขึ้น และในที่สุดคนไทยก็จะเปลี่ยนจากผู้ถูกปกครองไปเป็นผู้มีส่วนร่วมใน
การปกครองแทน

อาจารย์พรตั้งข้อสังเกตทิ้งท้ายไว้ว่า สิ่งโครงการวิจัยพยายามทำนั้นไม่ใช่เป็นการ
เสนอแนะ แต่เป็นการเสนอชุดความจริงชุดหนึ่ง เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับนักวิจัยและผู้
สนใจรุ่นหลังได้คิดค้นต่อ ได้ตรวจสอบหรือได้รู้เพื่อสร้างใหม่ ดังนั้น สิ่งที่เป็นผลพวงที่
หัวหน้าโครงการพยายามทำมาในระยะเวลา 21 ปีนั้น มาถึงแค่นี้ได้ก็คิดว่าน่าภูมิใจแล้ว

นางสาวอรพินท์ คำสอน
ผู้บันทึกรายงานการประชุม

รายงานการประเมินบทวิเคราะห์และสรุพนิตยสาร สาขาสังคมศาสตร์ โครงการการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย”

ในการประชุมเสนอผลการวิจัย ผู้วิจัยสาขาสังคมศาสตร์เสนอรายงานผลการวิจัยและร่างสรุพนิตยสาร (จำนวน 50 บท) ต่อที่ประชุม ทั้งนี้ ทางโครงการได้เชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญทางสาขาสังคมศาสตร์ คือ อาจารย์สถิตยพัฒน์ รัตนเรือง แสดงความคิดเห็นต่อทั้งผลการวิจัยและร่างสรุพนิตยสาร ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. สรุพนิตยสาร

อาจารย์สถิตยพัฒน์กล่าวถึงภาพรวมสรุพนิตยสารของสาขาสังคมศาสตร์ว่า สามารถแบ่งออกเป็นบทวิจารณ์ดนตรีไทย 23 บท ซึ่งเป็นทั้งดนตรีไทยคลาสสิกและดนตรีไทยร่วมสมัย และบทวิจารณ์ดนตรีคลาสสิกตะวันตก 27 บท ทั้งนี้ บทวิจารณ์ดนตรีไทยมีต้นฉบับเป็นภาษาไทยทั้งหมด ซึ่งต่างจากบทวิจารณ์ดนตรีคลาสสิกตะวันตกที่มีต้นฉบับเป็นภาษาไทย 9 บท และต้นฉบับที่เป็นภาษาต่างประเทศที่แปลเป็นภาษาไทยอีก 16 บท จากการดูภาพรวมของบทวิจารณ์ที่คัดมาเป็นสรุพนิตยสารของสาขาสังคมศาสตร์สามารถบอกสถานภาพการวิจารณ์ดนตรีในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นความพยายามอย่างมากของผู้วิจัยที่พยายามจะรวบรวมและคัดสรรบทวิจารณ์เพื่อจัดทำสรุพนิตยสารของสาขาสังคมศาสตร์

ข้อสังเกตที่น่าสนใจที่พบในสรุพนิตยสารของสาขาสังคมศาสตร์มีหลายประการ ดังนี้

- 1.1. ความผิดพลาดในเรื่องตัวสะกด ซึ่งพบบ่อยมากในสรุพนิตยสาร จึงอยากเสนอให้ผู้วิจัยช่วยพิสูจน์อักษรอย่างละเอียดอีกครั้ง ก่อนที่จะตีพิมพ์และจัดทำสรุพนิตยสารฉบับสมบูรณ์
- 1.2. สรุพนิตยสารทั้ง 50 บทมีความกว้างขวางและหลากหลาย เนื่องจากบทวิเคราะห์ที่โครงการกำหนดและสร้างขึ้นนั้นเป็นบทวิเคราะห์ร่วมของทุกสาขา จึงทำให้ขอบเขตของบทวิเคราะห์กว้างมากจนดูเหมือนว่าบทวิจารณ์อะไรก็สามารถเข้าเกณฑ์ได้ แต่อย่างไรก็ดี การตั้งเกณฑ์ไว้เช่นนี้ก็จำเป็นว่าเป็นประโยชน์เพราะทำให้เกิดความหลากหลายทั้งในแง่ตัวข้อมูลความรู้ที่ผู้อ่านจะได้รับจากสรุพนิตยสาร อาทิ บางบทเป็นการวิจารณ์ซิมโฟนี, บางบทเป็นการวิจารณ์การบรรเลง, บางบทเป็นบทสัมภาษณ์, บางบทเป็นการรายงานทั่วไป, บางบทเป็นข้อเขียนเล่าประสบการณ์ในวงการดนตรี, นอกจากนี้ผู้เขียนบทวิจารณ์ก็เขียนโดยกลุ่มคนที่หลากหลาย คือ มีทั้งนักวิจารณ์เขียนวิจารณ์ดนตรี, นักวิจารณ์เขียนวิจารณ์ศิลปะ, ศิลปินเขียนวิจารณ์นักวิจารณ์ หรือศิลปินวิจารณ์ศิลปินด้วยตัวเอง ซึ่งความหลากหลายในแง่ข้อมูลที่ได้ รวมทั้งความหลากหลายของผู้เขียน ทำให้ผู้อ่านมองเห็นแนวทาง

วิจารณ์ (approach) ต่างๆ ดังนั้น หากสรุพนิตยสารนี้ถูกนำไปใช้อ้างอิงหรือนำไปใช้ในการเรียนการสอนดนตรีและการวิจารณ์ดนตรี โดยเฉพาะต่อผู้ต้องการจะเขียนวิจารณ์หากนำไปศึกษาก็นับเป็นที่รวมตัวอย่างการวิจารณ์และตัวอย่างทางดนตรีอันหลากหลาย รวมทั้งตัวอย่างของการใช้ภาษาและโทนเสียงที่ต่างกันในการถ่ายทอดแนวคิดทางการวิจารณ์ของนักวิจารณ์แต่ละท่าน ข้อมูลเหล่านี้นับเป็นข้อเด่นของสรุพนิตยสารในเรื่องการสร้างควมหลากหลายที่ปรากฏในสรุพนิตยสารทั้ง 50 บท

- 1.3. ในบทวิจารณ์ที่คัดสรรมาส่วนหนึ่งแสดงให้เห็นถึงข้อมูลที่เป็นความรู้ทางดนตรีอยู่มาก เพราะบทวิจารณ์ที่ผู้วิจัยเลือกมาไม่ว่าจะเป็นดนตรีไทยคลาสสิกหรือดนตรีคลาสสิกตะวันตก ต่างก็ถูกละเลยจากคนส่วนใหญ่ในสังคมไทย ด้วยเหตุนี้การวิจารณ์ดนตรีทั้งสองประเภทจึงไม่อาจจะเป็นการวิจารณ์เพียงอย่างเดียว เนื่องจากผู้อ่านส่วนใหญ่ไม่คุ้นเคยและขาดความรู้พื้นฐานทางดนตรีดังกล่าว บทวิจารณ์ส่วนใหญ่จึงจำเป็นต้องให้ข้อมูลพื้นฐานทางดนตรีที่เป็นประโยชน์ เพื่อช่วยสร้างความเข้าใจและให้ความรู้ แต่ขณะเดียวกันการวิจารณ์ลักษณะเช่นนี้อาจจะกลายเป็นปัญหาสำคัญของการวิจารณ์ได้ เพราะการที่นักวิจารณ์ต้องให้ข้อมูลพื้นฐานเป็นจำนวนมากแก่ ผู้อ่านนั้น บางครั้งข้อมูลบางอย่างก็ไม่ค่อยจำเป็นที่จะต้องอธิบายไว้ในบทวิจารณ์ นอกจากนี้ การให้ข้อมูลแวดล้อมในการวิจารณ์มากจะส่งผลให้บทวิจารณ์มีขนาดยาว บางครั้งยาวมากจนเกือบจะกลายเป็นบทความ ดังนั้น หากผู้ที่ปรารถนาจะเป็นนักวิจารณ์ได้มาอ่านสรุพนิตยสารฉบับนี้อาจจะเกิดความเข้าใจผิดว่าบทวิจารณ์ต้องเขียนให้ยาวและต้องอธิบายให้ข้อมูลพื้นฐานทางการวิจารณ์ ทั้งๆที่ในความเป็นจริงพื้นที่การวิจารณ์ตามนิตยสารและหนังสือพิมพ์นั้นมีจำนวนจำกัด ซึ่งสำหรับนักวิจารณ์หน้าใหม่ หากเขียนบทวิจารณ์ขนาดยาวตามที่ปรากฏในสรุพนิตยสารอาจทำให้หาพื้นที่ในการลงบทวิจารณ์ขนาดยาวเหล่านั้นได้ยาก ดังนั้น ผู้วิจัยควรต้องชี้แจงในประเด็นนี้ให้ผู้อ่านได้รับทราบด้วย
 - 1.4. บทวิจารณ์ทั้ง 50 บทที่เลือกมามีมุมมองและประเด็นที่น่าสนใจ แต่สิ่งที่ยังขาดไปคือ ควรระบุที่มาของบทวิจารณ์ที่คัดสรรไว้ด้วย เนื่องจากที่มาเหล่านั้นมีประโยชน์ทั้งในแง่ของเวลาและช่วยให้ผู้อ่านทราบแนวทางของนิตยสารที่ลงพิมพ์บทวิจารณ์เหล่านั้นด้วย
2. บทวิเคราะห์ อาจารย์สตีบพิณชี้ให้เห็นทั้งข้อเด่นและข้อด้อยของสรุพนิตยสารสาขาสังคีตศิลป์ ดังนี้

ข้อเด่น

1. ผู้วิเคราะห์สะท้อน จับประเด็นและเสนอมุมมองที่น่าสนใจที่ปรากฏในบทวิจารณ์ได้ดี นอกจากนี้ ผู้วิเคราะห์ยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมในบทวิเคราะห์เสมอ อันได้แก่ ประวัติภูมิหลัง และบริบทแวดล้อมต่างๆ ซึ่งการกระทำดังกล่าวมีประโยชน์มากสำหรับผู้อ่าน

ข้อด้อย

1. ในบทวิเคราะห์มีการคำผิดมาก และเสนอให้ผู้วิจัยพิสูจน์อักษรในส่วนนี้อีกครั้ง
2. บทแปล เนื่องจากในสาขาสังคีตศิลป์มีบทวิจารณ์ต่างประเทศอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้วิจัยได้แปลตัวบทเหล่านั้นเป็นภาษาไทยเพื่อสะดวกแก่ผู้อ่าน แต่ในขณะเดียวกันบทแปลของบทวิจารณ์นั้นก็สร้างความสับสนให้ผู้อ่านด้วย อาทิ บทวิจารณ์ "บทวิจารณ์เมนูฮิน" ของ เซอร์เนวิล คาร์ดูล์ เช่น เขาคือทราซซีย์แห่งเสียงดนตรีที่มีภาษาทางไวโอลินที่สนลตอบอย่างไม่ผันแปร, บทเพลงชาคอนเนของนาคที่บรรเลงโดย "เด็กมหัศจรรย์" ผู้นี้สอดประสานโดยคุชฎีกับความรู้สึกในเชิงโลกีย์ของผู้ฟัง, ตอนนีเขายาวได้ราวสี่สิบกว่าปีเขาไม่สูญเสียเวลาจากประสบการณ์ ในวันที่ที่จะปลดปล่อยศิลปการเล่นไวโอลินของเขาให้หลุดพ้นจากความเป็นทาสในรูปแบบการเล่นไวโอลินเชิงประโลมโลก , เมนูฮินได้เจริญเติบโตขึ้นจนเกือบจะเหนือไปกว่าการเข้าถึงดนตรีราวกับศิลปในตัวของมันเอง, เขาได้ลุกขึ้นมาขอต่อการแสดงเดี่ยวในคอนเสิร์ตที่มีอยู่แทบมิดวัน, หุคนกำลังคุ้นเคยกับความต้องการความแม่นยำคนแบบในการผูกมัดตนเองอย่างจงรักภักดีกับตัวโน้ตดนตรีที่ดีพิ่มพ์ หรือบท "เคลมเพอเรือ" ของ เซอร์ เนวิล คาร์ดูล์ เช่น สำหรับเคลมเพอเรือแล้ว วงออร์เคสตราเป็นเพียงสื่อหรือเครื่องมือ มิใช่สิ่งจริงจึงถาวรที่แสดงออกอย่างสมบูรณ์ในตัวเอง ดูเสมือนว่าเขาเปลี่ยนลีลาทางเสียงของวงออร์เคสตราไปสู่เจตสึแบบที่มๆ เรียบๆอยู่เสมอ เขาไม่เคยยึดมั่นกับความเป็นเจ้านาย ในความเป็นจริงเขามีเคล็ดลับของการไม่แสดงตัวออกนอกหน้าในระดับขั้นสูง พลังอำนาจเหนือวงออร์เคสตราของเขาทำงานไปโดยที่ไม่สามารถประจักษ์ได้ด้วยสายตา ชายชราอายุกว่า 80 ปีนั่งอยู่บนเก้าอี้โดยที่แทบจะไม่ไหวติงหรือขยับแขนขา มันอาจจะปรากฏขึ้นมาสักครั้งที่เขาได้กำหนดหรือตั้งจังหวะขึ้นมาและจัดกระบวนการให้ดนตรีเคลื่อนไปดำเนินไปโดยเจตจำนงแห่งตัวมันเอง นักดนตรีต่างก็บรรเลงดนตรีกันไปราวกับกองทัพที่ไม่เปลี่ยนกระบวนยุทธ์ สำหรับทางแก้ไขเรื่องนี้ผู้แปลอาจจะต้องมีการขยายความข้อความบางตอนในขณะแปล หรือขัดเกลารูปภาษาที่แปลเพื่อให้สื่อความกับผู้อ่านด้วย
3. การที่สรณิพนธ์ไม่มีสารบัญชระบุหน้าบทวิจารณ์และบทวิเคราะห์ สร้างปัญหาให้กับผู้อ่านในการอ่านและการอ้างถึงอย่างมาก จึงเสนอให้ผู้วิจัยทำสารบัญชระบุหน้าในสรณิพนธ์ด้วย

4. บทวิเคราะห์ส่วนใหญ่แม้จะชี้ประเด็นและมุมมองที่เป็นแก่นของบทวิจารณ์ได้ค่อนข้างชัดเจน แต่บทวิเคราะห์หลายบทมีลักษณะคล้ายคลึงตามประเด็นหรือข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทวิจารณ์มาก
 5. ภาษาในบทวิจารณ์และในบทวิเคราะห์มีระดับไม่เท่ากัน เพราะบทวิเคราะห์บางบทใช้ภาษาหรือยกย่องผู้วิจารณ์หรือบทวิจารณ์มากเกินไป ซึ่งในประเด็นนี้อาจสร้างความไขว้เขวให้อ่านและศึกษางานได้ เช่น บทวิจารณ์ "วงซิมโฟนีกรุงเทพกับวาทยากรคนใหม่ คนไข้พื้นแล้ว" ในบทวิจารณ์นักวิจารณ์เขียนอย่างธรรมดาว่า Concertino บทนี้ไม่ค่อยได้มีผู้นำออกบรรเลงบ่อยครั้งนัก เพราะต้องการความสามารถในทางเทคนิคในเกณฑ์ที่สูงมาก ผมเป็นนักวิจารณ์สมัครเล่น จึงไม่เป็นการเสียหน้าแต่ประการใดที่จะรับสารภาพว่าการได้ฟังงานชิ้นนี้ครั้งนี้เป็นครั้งแรก แต่ผู้วิเคราะห์กับกล่าวถึงในประเด็นนี้ว่า เนื่องด้วยบทเพลงคอนแชร์ติโนชิ้นนี้เป็นบทเพลงที่ไม่ค่อยได้มีการนำออกบรรเลงบ่อยครั้งนัก อาจารย์เจตนาได้แสดงความกล้าหาญด้วยการออกตัวสารภาพว่าเป็นการฟังงานชิ้นนี้เป็นครั้งแรก ด้วยเหตุนี้อาจารย์สลับพินจึงเสนอให้ผู้วิจัยตัดประเด็นเรื่องความกล้าหาญออกไป
 6. อาจารย์สลับพินตั้งข้อสังเกตว่า บทวิเคราะห์บางบทยังมีการตีความผิดอยู่ ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดในเรื่องนี้กับผู้วิจัยเป็นการส่วนตัว
3. **ผลสรุป** อาจารย์สลับพินแสดงความชื่นชมต่อผู้วิจัยสาขาสังคมศิลปที่สามารถเสนอผลการวิจัย ที่แสดงให้เห็นถึงการวิจารณ์แบบมุขปาฐะและการวิจารณ์แบบลายลักษณ์ นอกจากนั้นยังเสนอความคิดในเรื่อง "การใช้ดนตรีวิจารณ์ดนตรี" ซึ่งประเด็นต่างๆ เหล่านี้นับเป็นคุณูปการและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและการวิจารณ์ทางดนตรีต่อไป แต่การใช้ดนตรีวิจารณ์ดนตรีจะเป็นพลังทางปัญญาต่อสังคมในวงกว้างหรือไม่ ยังเป็นปัญหาอยู่ เนื่องจากการจะเข้าถึงและรับรู้ถึงพลังปัญญาที่แฝงอยู่นั้น ต้องอาศัยความเข้าใจและพื้นฐานความรู้ในเรื่องราวทางดนตรีว่า เขาวิจารณ์กันอย่างไรด้วยภาษาทางดนตรี ด้วยไวยากรณ์ทางดนตรี ซึ่งถือเป็นประสบการณ์ทางดนตรีโดยตรง ดังนั้น หากปรารถนาจะให้การวิจารณ์ดนตรีไปสู่สังคมในวงกว้าง ทางหนึ่งที่ทำได้คือ การให้ความรู้พื้นฐานทางดนตรีกับผู้ฟังในวงกว้างขึ้น เพราะเมื่อผู้ฟังสามารถเข้าใจดนตรีในระดับหนึ่งแล้ว เขาก็จะมีความพร้อมในการรับและเข้าถึงการใช้ดนตรีวิจารณ์ดนตรี
 4. **ข้อเสนอแนะอื่นๆ** อาจารย์สลับพินตั้งข้อสังเกตว่า แนวคิดเรื่อง "ผู้รักสมัครเล่น" นั้น เป็นแนวคิดที่ดีและช่วยสร้างกลุ่มคนได้ แต่ผู้วิจัยก็ต้องเขียนอธิบายในประเด็นนี้ให้ดี เพราะอาจมีผลทำให้ไขว้เขวได้ โดยเฉพาะในหมู่ของผู้ที่ไม่มีความรู้หรือในหมู่ผู้ที่มีอุดมการณ์ในการวิจารณ์อ่อนแอ ซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตรายได้ หากนักวิจารณ์บางคนอาจใช้แนวคิดดังกล่าวเป็นข้ออ้างหรือข้อแก้ตัวเกี่ยวกับคุณภาพของบทวิจารณ์ของตน ด้วยเหตุนี้ นักวิจารณ์

ทางดนตรีควรต้องมีความรู้และความเข้าใจทางดนตรีในระดับหนึ่ง เพื่อจะใช้สร้างงาน
วิจารณ์ที่มีคุณภาพให้แก่สังคมได้

นางสาวอรพินท์ คำสอน
ผู้บันทึกรายงานการประชุม

รายงานการประชุมกลุ่มย่อยสาขาวรรณศิลป์

โครงการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย”

ข้อสังเกตจากการประชุมกลุ่มย่อยสาขาวรรณศิลป์

สาขาวรรณศิลป์มอบหมายให้ ผศ. กัญญรัตน์ เวชชศาสตร์ เป็นประธานกลุ่ม ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อยมีทั้งอาจารย์ นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป ทั้งนี้ ผู้วิจัย และ ผศ. สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร ผู้ประเมินผลการวิจัยสาขาวรรณศิลป์ ได้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อยด้วย ประเด็นที่ได้จากการประชุมกลุ่มย่อยมี ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการปรับแก้สรณิพนธ์

ด้านเนื้อหา

1. การนำเสนอในส่วนของบทวิเคราะห์ไม่ท้าทายพลังทางปัญญา ดังที่จะเห็นได้ว่า บทวิจารณ์มีความน่าสนใจกว่าบทวิเคราะห์อย่างเห็นได้ชัดชัดเจน ซึ่งอาจเป็นเพราะบทวิเคราะห์เป็นการอธิบายประเด็นซ้ำที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทวิเคราะห์
2. ประเด็นเกี่ยวกับการวิจารณ์ข้อวิจารณ์ จำเป็นต้องขยายกรอบความคิดว่ามีคุณลักษณะอย่างไรและนำไปใช้อย่างไรได้บ้าง เพราะประเด็นที่ดังกล่าวยังขาดความชัดเจนในการให้คำอธิบาย
3. บทวิจารณ์ภาษาต่างประเทศที่แปลมา ควรปรับแก้ใหม่ด้วยการแปลสรุปความมากกว่าเป็นการถอดความจากต้นฉบับภาษาต่างประเทศโดยตรงไปตรงมา เพราะอาจสร้างความสับสนให้กับผู้อ่านได้ เช่น ในกรณีของ บทวิจารณ์ “มรดกกรรมของผู้แต่ง” ของโรลองด์ บาร์ธส์
4. ควรแก้ไขข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงการอ้างอิงที่ยังผิดพลาดอยู่หลายประเด็น อาทิ กรณีการอ้าง ศ. ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์ ของบทวิเคราะห์บทวิจารณ์ “ล่องเรือวรรณกรรมในทะเลประวัติศาสตร์” (หน้า 350) เพราะอาจสร้างความเข้าใจผิดต่อผู้อ่านได้
5. การเขียนบทวิเคราะห์ควรนำเสนอบทวิเคราะห์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย เพราะเป็นข้อมูลทางวิชาการที่ต้องการเผยแพร่ไปสู่ผู้สนใจ นอกจากนั้น ควรมีความสม่ำเสมอในแง่ของการให้รายละเอียดเกี่ยวกับผู้วิจารณ์ ซึ่งในบางบทวิเคราะห์มี แต่ในบางบทความขาด

ด้านรูปแบบ

1. การทำสารบัญโดยจัดลำดับตามเนื้อหาซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่ายขึ้น
 2. การจัดลำดับสรรนิพนธ์ใหม่โดยใช้แนวความคิดเป็นเกณฑ์มากกว่าจะเป็นการจัดตามลำดับเวลาในการเขียนบทวิจารณ์ หากผู้วิจัยจะยังคงลักษณะของการจัดเนื้อหาตามลำดับตามเวลาก็จำเป็นต้องสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการวรรณคดีวิจารณ์ไทย อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยควรให้เหตุผลในการจัดกลุ่มบทวิจารณ์ตามแนวคิดต่างๆ ไว้ด้วย
 3. ควรทำบทนำ (preface) เพื่อปรับความคิดของผู้อ่านให้เข้าใจตรงกัน เนื่องจากการที่สรรนิพนธ์มีความหลากหลายในด้านของเนื้อหา ผู้วิจัยสาขาวรรณศิลป์ไม่เห็นด้วยเพราะอาจมีเนื้อหาซ้ำกับวิทยานิพนธ์ของไพฑูรย์ สังขพันธ์านนท์ ซึ่งเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับทฤษฎีวรรณคดีและ ทอใหม่ในสายน้ำ ซึ่งผู้ต้องการหาความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการวรรณคดีวิจารณ์และทฤษฎีการวิจารณ์ของไทยสามารถสืบค้นได้ แต่อย่างไรก็ตาม มีผู้แสดงทัศนะต่อไปว่า สรรนิพนธ์จำเป็นต้องมีบทนำเกี่ยวกับพัฒนาการและทฤษฎีการวิจารณ์เพื่อปรับระดับความรู้ให้แก่ผู้อ่านไปใช้ โดยไม่จำเป็นต้องมีกลวิธีการนำเสนอและคำอธิบายที่เหมือนกับตำราทั้ง 2 เล่มที่ผู้วิจัยได้อ้างอิงถึงมาแล้วเพื่อเป็นการเชื่อมโยงความคิดในสรรนิพนธ์
 4. ควรทำตารางที่มาของบทวิจารณ์ด้วย เพื่อช่วยในการอ้างอิงและการสืบค้นของผู้ที่สนใจ
 5. ควรจัดลำดับความสำคัญของเนื้อหาของบทวิเคราะห์เพราะไม่เรียงตามลำดับความสำคัญ อาทิ ข้อ 4.1-4.13 ประเด็นดังกล่าวดูราวกับเป็นความคิดของผู้วิจัยที่นำเสนอโดยที่ยังไม่ได้มีการเรียบเรียงก่อนเขียน ผู้อ่านจึงไม่เห็นว่าเป็นประเด็นใดสำคัญที่สุด
- นอกจากนั้น ยังควรปรับแก้เนื้อหาในส่วนที่อาจสร้างความเข้าใจผิดให้แก่ผู้อ่านได้ กล่าวคือ
- ข้อ 4.1 มีการใช้คำว่า "ศิลปะเพื่อชีวิต" ซึ่งผู้วิจัยจำเป็นต้องขยายความประเด็นดังกล่าว เพราะอาจมีผู้อ่านไปใช้ในทางที่ผิดก็เป็นได้
 - ข้อ 5.5 หน้า 50 ที่มีการอ้างอิงคุณพระวรเวศพิสิษฐ์ว่า กวีเป็นนายฉันทลักษณ์ในการกำหนดฉันทลักษณ์ นั้น เป็นการอ้างที่ผิดไปหรือไม่ อย่างไร ผู้วิจัยจำเป็นต้องตรวจสอบ เพราะนั่นเป็นการทำให้เรื่องยากดูจะกลายเป็นการด่วนสรุปโดยผู้วิจัยเอง

ข้อเสนอแนะในการนำสรรนิพนธ์ไปใช้

1. สรรนิพนธ์อาจกลายเป็นมาตรฐานที่สูงเกินไปสำหรับนักวิจารณ์หน้าใหม่ทำให้ไม่กล้าเข้ามาสู่วงการวิจารณ์ด้วยมาตรฐานของสรรนิพนธ์ที่โครงการฯ ได้ทำเอาไว้

2. ในส่วนของการเรียนการสอน จำเป็นต้องมีการนำไปปรับระดับความยากง่ายตามระดับการเรียนการสอนในแต่ละชั้น ตามตามวัตถุประสงค์ของผู้เรียนและผู้สอน สรรนิพนธ์จึงมีใช้ “คัมภีร์” ที่เป็นตำราสำเร็จรูปดังที่มีผู้เข้าใจผิด มีผู้เกรงว่าสรรนิพนธ์จะกลายเป็นคัมภีร์ที่ทำให้ทั้งผู้เรียนและผู้สอนไม่กล้าคิดแตกต่างออกไป ทั้งนี้ มีผู้แสดงความคิดเห็นว่า เคยนำบทความบางชิ้นจากสรรนิพนธ์ไปใช้ในการเรียนการสอนระดับปริญญาตรีแล้ว แม้แต่ผู้สอนเองก็ยังเข้าใจยาก ในส่วนของผู้เรียนนั้น แม้ผู้สอนจะพยายามอธิบายความแล้วก็ไม่มั่นใจว่าผู้เรียนจะเข้าใจหรือไม่มากนักพอประการใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของทฤษฎีเป็นส่วนใหญ่ที่ผู้สอน ไม่มั่นใจว่าเข้าใจถูกต้องหรือไม่ และยังไม่แน่ใจมากขึ้นเมื่อต้องอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจ

เหตุผลส่วนหนึ่งที่ผู้เรียนไม่เข้าใจเพราะเยาวชนรุ่นใหม่ขาดทักษะในการอ่าน การเขียน และการตีความ จึงมีผู้เสนอต่อไปว่า หากจะเริ่มสอนเยาวชนรุ่นใหม่ในการวิจารณ์ก็จำเป็นต้องเริ่มจากอรรถวิสัยและจึงเชื่อมโยงไปสู่แนวความคิดและทฤษฎีต่อไปตามลำดับ อย่างไรก็ตามผู้อ่านสรรนิพนธ์ที่มีประสบการณ์น้อยอาจเกิดความสับสนในด้านของทฤษฎี เพื่อที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนอันเป็นจุดหมายปลายทางของการเรียนการสอน เพราะถ้าผู้สอนเข้าใจทฤษฎีที่ผู้วิจัยอ้างอิงถึงอย่างชัดเจนก็จะสามารถถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียนได้เข้าใจอย่างตลอดได้

มีผู้เสนอว่าหากบทวิเคราะห์ชัดเจนเกินไปจะทำให้พลังทางปัญญาของผู้เรียนถดถอยหรือไม่เพราะหากบทวิเคราะห์ชัดเจนเกินไปก็ไม่เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด แต่อย่างไรก็ตามมีแนวคิดอีกกระแสหนึ่งที่ว่าในการทำตำราสำเร็จรูปมิใช่หน้าที่ของคณะผู้วิจัย แต่ทว่าเป็นหน้าที่ผู้สอนที่จะต้องนำสรรนิพนธ์นั้นไปปรับเปลี่ยนเป็นตำราในการเรียนการสอนในรายวิชาต่างๆ ต่อไป

อย่างไรก็ตาม ยังไม่สามารถระบุถึงผลการนำไปใช้อย่างชัดเจนได้ในขณะนี้ ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาในการนำไปใช้หลังจากนี้เป็นเครื่องพิสูจน์

แนวคิดเชิงทฤษฎี

1. การขยายความประเด็นเกี่ยวกับพลังทางปัญญา ขอบเขตของพลังทางปัญญาอาจมิได้เกิดจากแนวทางเดียว คือ บทวิจารณ์ที่แสดงออกถึงความเข้มข้นทางความคิดที่มีความหลากหลาย แต่ผู้วิจัยสามารถชี้ให้เห็นถึงพลังทางปัญญาในมุมกลับได้ด้วยการชี้ให้เห็นถึงความอ่อนด้อยของบทวิจารณ์บางชิ้นก็ได้
2. การขยายความเกี่ยวกับทฤษฎีจากแผ่นดินแม่ (home-based theories) เป็นสิ่งที่จำเป็นเพราะแนวทางที่หัวหน้าโครงการฯ ได้เริ่มเอาไว้ว่า หมายถึงความคิดจากท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งที่สามารถใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ในสังคมนั้น หรือในสังคมอื่น ซึ่งอาจกลายเป็นเรื่องของวัฒนธรรมในภาพรวม แต่อย่างไรก็ตามนิยามดังกล่าวยังขาดความชัดเจนในด้านของนิยาม

ขอบเขตและตัวอย่างของทฤษฎีดังกล่าว ในบางกรณีอาจเกิดความเข้าใจผิดด้วยการนำประเด็นเรื่องทฤษฎีดังกล่าวไปเชื่อมโยงกับประเด็นความรักชาติ ฯลฯ ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงเป็นเรื่องของการใช้คำ การใช้คำที่เป็นกลางจึงน่าจะเป็นทางออกที่เหมาะสมที่สุด

งานวิจัยต่อเนื่อง

1. ควรมีการจัดทำตำราที่เป็นกรรวบรวมทฤษฎีการวิจารณ์ทั้งหมดและจัดทำตำราพัฒนาการวรรณกรรมของไทย แม้จะมีตำราเกี่ยวกับพัฒนาการการวิจารณ์วรรณกรรมของไทย คือ *ประวัติวรรณคดีวิจารณ์ไทย พ.ศ. 2325-2525 (ทอใหม่ในสายน้ำ)* ของชลดา เรืองรักษ์ลิขิต รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ ดวงมน จิตรจำนงค์ และทฤษฎีการวิจารณ์ของธัญญา สังขพันธานนท์ แล้วแต่อย่างไรก็ตาม ผู้ร่วมประชุมบางส่วนไม่เห็นด้วยกับการจัดรวมทฤษฎีการวิจารณ์และประวัติการวิจารณ์ทั้งหมดไว้ในสรณิพนธ์เล่มนี้ หากจะดำเนินการ จำเป็นต้องเป็นตำราแยกต่างหาก เพราะทิศทางการวิจัยได้ใช้กรอบของพลังทางปัญญาในการกำหนดทิศทางการวิจัย นอกจากนั้น ผู้ร่วมประชุมบางคนยังแสดงความคิดเห็นว่าไม่จำเป็นต้องใช้ทฤษฎีเป็นตัวตั้งในการวิจารณ์และจัดบทวิจารณ์ในทฤษฎีการวิจารณ์สำนักต่างๆ แต่ทฤษฎีเป็นเพียงสิ่งที่อ้างอิงให้ดูมีเหตุผล น่าเชื่อถือเท่านั้น ทั้งนี้และทั้งนั้น การเริ่มจากประสบการณ์ส่วนตัวในการรับก่อนดูจะเป็นสิ่งที่เหมาะสมที่สุด และทฤษฎีจำถูกนำมาใช้ในลำดับต่อมา
2. ในแง่ของวรรณกรรมยั่วล้อและศิลปะเสริมควรอธิบายความเพิ่มเติม
3. การรวบรวมทฤษฎี
4. การวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างการรับและการวิจารณ์

กิจกรรมต่อเนื่อง

กิจกรรมที่โครงการฯ ได้เคยจัดขึ้นเพื่อสนับสนุนงานวิจารณ์วรรณกรรมนั้นเป็นสิ่งที่น่าสนับสนุนให้ดำเนินต่อไป อาทิ

1. การจัดกิจกรรมการสัมมนาวรรณกรรมและวรรณกรรมวิจารณ์ภายในประเทศ
2. สัมมนาเชิงปฏิบัติการทั้งในกลุ่มเล็กและใหญ่ โดยนักวิชาการไทยและต่างประเทศ
3. การทำนิตยสารเพื่อการวิจารณ์
4. การจัดกิจกรรมวรรณกรรมและวรรณกรรมวิจารณ์โดยอาศัยความร่วมมือจากสื่อ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ และโทรทัศน์

5. การทำโฮมเพจเพื่อการวิจารณ์
6. กิจกรรมการวิจารณ์ข้ามสาขา
7. การประกวดรางวัลบทวิจารณ์ยอดเยี่ยม ซึ่งในแง่นี้ มีการเสนอให้ตั้งรางวัลศ.ดร. เจตนา นาควัชร ชื่น เพื่อเป็นการให้รางวัลการวิจารณ์

นอกจากนั้น ยังมีการเสนอให้องค์กรภาครัฐทำหน้าที่ในการเป็นสถาบันการวิจารณ์ ซึ่งในบางกรณีไม่สามารถพึ่งพิงองค์กรของรัฐเพียงอย่างเดียวได้ แต่จำเป็นต้องอาศัยเครือข่ายการวิจารณ์ที่ดำเนินการกันเองในลักษณะที่เรียกว่า "มนุษย์สัมพันธ์มนุษย์" ซึ่งอาจเริ่มจากกลุ่มเล็กๆ และกลุ่มคนที่ทำงานด้านนี้ก็จะร่วมมือกันเองในลักษณะที่เป็นเครือข่าย แต่อาจจำเป็นต้องอาศัยกลไกที่ซับซ้อนมากขึ้นที่จะทำให้การวิจารณ์ดังกล่าวกลายเป็นการวิจารณ์ลายลักษณ์ อย่างไรก็ตาม การวิจารณ์ลายลักษณ์เป็นสิ่งที่สังคมไทยไม่อาจมองข้ามได้ แต่จำเป็นต้องทำให้ชนบทการวิจารณ์มีบทบาทจะเป็นการวิจารณ์ลายลักษณ์ให้ได้

แม้ระยะเวลาในการดำเนินการของโครงการฯ จะสิ้นสุด แต่กิจกรรมต่อเนื่องที่จะเกิดขึ้นต่อไป และจำเป็นต้องติดตามผลในระยะยาวต่อไปอีกประมาณ 5-7 ปี เพื่อเป็นการตรวจสอบผลการวิจัยในหัวข้อนี้

นางสาวศศิธร เหลืองจินดา

ผู้บันทึกรายงานการประชุม

รายงานการประชุมกลุ่มย่อยสาขาทัศนศิลป์

โครงการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย”

ข้อสังเกตจากการประชุมกลุ่มย่อยสาขาทัศนศิลป์

สาขาทัศนศิลป์มอบหมายให้ อาจารย์ธเนศ อ้าวสินธุ์ศิริ เป็นประธานกลุ่ม ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อยมีทั้งอาจารย์ นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป ทั้งนี้ ผู้วิจัย และ อาจารย์ ดร. สายัณห์ ดงกมล ผู้ประเมินผลการวิจัยสาขาทัศนศิลป์ ได้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อยด้วย ประเด็นที่ได้จากการประชุมกลุ่มย่อยมี ดังนี้

การอภิปรายในหัวข้อ “ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และการจัดกิจกรรมต่อเนื่อง” ผู้เข้าร่วมประชุมให้ข้อเสนอที่น่าสนใจโดยแบ่งแยกออกเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. การนำผลการวิจัยไปใช้

- มีผู้เสนอให้ปรับบทวิเคราะห์ของผู้วิจัยให้สั้นลงเพื่อความสะดวกในการเผยแพร่
- มีผู้เสนอให้ปรับภาษาในการนำเสนอผลการวิจัยให้เรียบง่าย เพื่อความสะดวกในการเผยแพร่และนำผลการวิจัยไปใช้ พร้อมทั้ง จัดทำฐานข้อมูลการวิจัยและบรรณานุกรมทั้งในรูปเอกสารและเว็บไซต์ ทั้งนี้ ผู้ประสานงานการวิจัยสาขาทัศนศิลป์ชี้แจงในเรื่องแผนงานการจัดทำเว็บไซต์เผยแพร่ผลงานของโครงการ และการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยไว้ที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ ให้ที่ประชุมทราบแล้ว

- อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่กล่าวว่า ในการสอนวิชา visual literacy นั้น จำเป็นต้องนำความรู้ทางทัศนศิลป์ในเรื่องการอ่านความหมายของภาพมาใช้ โดยรายวิชานี้มุ่งที่จะฝึกให้นักศึกษาวิเคราะห์วิจารณ์และตีความภาพจากตัวอย่างโฆษณา จนกระทั่งได้เข้าร่วมการประชุมในครั้งนี้จึงพบว่า สรรนิพนธ์บทวิจารณ์และบทวิเคราะห์รวมทั้งกรอบความคิดที่ได้จากการวิจัยนี้จะประโยชน์อย่างยิ่งในการนำไปใช้สอนในชั้นเรียน อย่างไรก็ตาม การตีความทางทัศนศิลป์นั้นก็ต้องอาศัยความเป็นปัจเจก กล่าวคือ ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้เรียน ผู้เรียนต้องคิดเอง ด้วยเหตุนี้จึงต้องการทราบว่าควรจะนำสรรนิพนธ์และผลการวิจัยไปใช้ในการสอนอย่างไร จึงจะไม่เป็นการครอบงำความคิดของผู้เรียน ผู้ประสานงานสาขาทัศนศิลป์ชี้แจงว่า ควรจะนำสรรนิพนธ์สาขาทัศนศิลป์ไปปรับใช้กับการสอน โดยยกตัวอย่างบทวิจารณ์ชื่อ “การวิเคราะห์เชิงวิจารณ์รูปแบบและสัญลักษณ์ของอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยในแง่ศิลปะโดยพิจารณาเน้นที่ภาพรูปจำลองหลักโดยรอบของปีกทั้ง

สี่ของอนุสาวรีย์” ว่าเป็นตัวอย่างบทวิจารณ์ที่มีประโยชน์ในเรื่องการตีความภาพ และสัญลักษณ์จากภาพ ซึ่งสามารถที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางให้กับการตีความภาพอื่นๆได้ ทั้งนี้ ผู้อ่านควรพิจารณางานต้นแบบประกอบบทวิจารณ์และบทวิเคราะห์ด้วย

- ผู้เข้าร่วมประชุมต้องการทราบวิธีการจัดการสัมมนาเพื่อฝึกทักษะในการเขียนงานวิจารณ์ ผู้ประสานงานสาขาทัศนศิลป์อธิบายว่า โครงการจัดการสัมมนาในปีแรก โดยเริ่มจากการเสนอตัวอย่างงานศิลปะซึ่งส่วนหนึ่งจะเป็นงานสร้างใหม่ โดยผู้ร่วมสัมมนาจะได้ดูงานอย่างอิสระ หลังจากนั้นจึงมีวิวาทะทางศิลปะในการอภิปรายกลุ่มย่อย ในปีถัดมานั้น โครงการฯได้เลือกภัณฑารักษ์เพื่อเป็นตัวกลางในการเลือกศิลปิน และให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาชมนิทรรศการและฝึกวิจารณ์ ในปีที่สามนั้น รูปแบบของการสัมมนาแตกต่างออกไป โดยใช้วิธีการจำลองบรรยากาศของห้องเรียนศิลปะให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาแสดงทัศนะวิจารณ์โดยตรงต่อหน้าตัวงานและแลกเปลี่ยนทัศนะวิจารณ์ร่วมกัน ทั้งนี้ วิทยากรประจำกลุ่มจะเป็นผู้สังเกตการณ์พฤติกรรมการวิจารณ์ของผู้เข้าร่วมสัมมนาตลอดจนตรวจจบบทวิจารณ์ที่ผู้เข้าร่วมสัมมนาเขียนขึ้น ผู้ประสานงานสาขาทัศนศิลป์กล่าวเพิ่มเติมว่า นอกจากนี้ โครงการฯยังได้เคยจัดกิจกรรมในลักษณะที่พ่วงต่อการจัดงานศิลปกรรมแห่งชาติ โดยให้ความรู้ผู้เข้าร่วมสัมมนาในเรื่องประวัติของศิลปกรรมแห่งชาติพร้อมฉายสไลด์งานศิลปกรรมแห่งชาติตั้งแต่ครั้งที่ 1 จนถึงปัจจุบันพร้อมทั้งแลกเปลี่ยนทัศนะวิจารณ์กับวิทยากรก่อนที่จะจัดให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้ชมงานศิลปกรรมแห่งชาติ

ประธานกลุ่มทัศนศิลป์กล่าวเพิ่มเติมว่า โครงการฯนี้ให้ความสำคัญกับการวิจารณ์ในฐานะที่เป็นพลังทางปัญญา ซึ่งการวิจารณ์นั้นมิได้มีในหลายระดับ แม้ว่าผู้เรียนจะได้ศึกษาในสายทัศนศิลป์โดยตรง แต่ผู้สอนก็ควรที่จะฝึกให้ผู้เรียนเขียนวิจารณ์โดยเน้นหนักไปที่การฝึกให้คิดอย่างมีระบบ มีเหตุผล

2. ข้อเสนอแนะที่มีต่อบทวิเคราะห์และสรณิพนธ์สาขาทัศนศิลป์

- ประธานกลุ่มสาขาทัศนศิลป์ต้องการทราบว่า เหตุใดจึงไม่มีภาพงานต้นแบบประกอบบทวิจารณ์ในสรณิพนธ์สาขาทัศนศิลป์ ผู้ประสานงานสาขาทัศนศิลป์กล่าวว่า สาเหตุมาจากความยากลำบากในการขอลิขสิทธิ์และการติดตามภาพที่มีอายุยาวนาน รวมถึงความชัดเจนของภาพที่อาจจะขาดประสิทธิภาพเมื่อนำมาถ่ายเอกสารลงในสรณิพนธ์ นอกจากนี้ การวิจัยในครั้งนี้อาจต้องการที่จะแสดงให้เห็นว่า ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับตัวบทวิจารณ์มากกว่าตัวงานศิลปกรรม ซึ่งไม่ต้องการให้ภาพประกอบเบี่ยงเบนความสนใจของผู้อ่าน

- ผู้วิจารณ์สาขาทัศนศิลป์แสดงความคิดเห็นว่า บทวิจารณ์บางบทสามารถที่จะลงภาพตัวงานประกอบได้ เช่น บทวิจารณ์เรื่องการวิเคราะห์เชิงวิจารณ์ฯ ของอาจารย์เจนนิส เพราะผู้เรียนต้องการมุมมองที่ใช้เปรียบเทียบกับบทวิจารณ์ว่า บท

วิจารณ์สามารถเขียนถึงตัวงานได้อย่างเที่ยงตรง สอดคล้องหรือไม่ ซึ่งในประเด็นนี้ ภาพประกอบจะทำหน้าที่เป็นเอกสารเพิ่มเติมให้กับบทวิจารณ์ได้

3. กิจกรรมต่อเนื่อง

- ควรจัดทำเว็บไซต์เพื่อรายงานความเคลื่อนไหวของกิจกรรมต่างๆ โดยปรับปรุงข่าวสารให้ทันสมัยอยู่เสมอและมีการรายงานข่าวอย่างต่อเนื่องในรูปของ ปฏิทินกิจกรรมทางศิลปะเพื่อสร้างเครือข่ายผู้สนใจกิจกรรมของโครงการฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มนักศึกษาและเยาวชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นผ่านทางอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ โครงการฯ อาจจัดเผยแพร่บทวิจารณ์หรือข้อเขียนจากผู้วิจัยผ่านทางเว็บไซต์ดังกล่าวได้อีกด้วย
- เสนอให้มีการรวบรวมบทวิจารณ์จากการวิจัย และตีพิมพ์ออกมาเป็นหนังสือ รวมทั้งเสนอให้มีการจัดกิจกรรมต่อเนื่องโดยให้สถาบันการศึกษาทางด้านศิลปะหรือ ศึกษาศิลปะในสถาบันต่างๆ จัดกิจกรรมการวิจารณ์ศิลปะเช่นนี้ต่อไป ทั้งนี้ เพื่อให้โอกาสกับบุคลากรของสถาบันการศึกษาในต่างจังหวัดได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมที่เป็น ประโยชน์
- ควรที่จะปลูกฝังให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ที่มุ่งปลดปล่อยตนเองให้เป็นอิสระ จากทฤษฎี และกฎเกณฑ์ที่ตายตัว และควรให้การสนับสนุนงานวิจัยที่มุ่งสร้างการ วิจารณ์บนรากฐานความคิดที่เป็นตัวของตัวเอง
- เสนอให้สร้างทรัพยากรในการวิจารณ์ที่ให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ศิลป์ และจัดทำ ผลการวิจัยในรูปของ CD-ROM ที่ให้ข้อมูลทางการศึกษา โดยใช้เทคโนโลยีขั้นสูง

4. ประเด็นเพิ่มเติมในเรื่องการพัฒนาการวิจารณ์ทัศนศิลป์

- ผลการวิจัยในครั้งนี้ประกอบไปด้วยข้อมูลจากการวิจัย และกระบวนการทำ วิจัยซึ่งจะต้องอ่านและน่านัยสำคัญไปปรับใช้จึงจะได้รับประโยชน์ ในด้านของการ วิจารณ์สาขาศิลปะนั้นจะพบว่า บทวิจารณ์สาขาศิลปะโดยมากจะมีใช้บท วิจารณ์ที่แท้จริง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสาขาศิลปะแทบจะไม่มีบทวิจารณ์เลย ยกตัว อย่างเช่น การเข้าวิจารณ์และประเมินงานศิลปะในชั้นเรียนซึ่งโดยมากจะพบว่า ผู้สอน จะทำหน้าที่สอบถามข้อมูลของงานศิลปะจากผู้เรียนที่เป็นเจ้าของผลงาน และผู้เรียนก็ จะให้ข้อมูลที่เป็นจริงมากกว่าที่จะเป็นการวิจารณ์ตัวงาน นอกจากนี้ ยังพบว่าการ วิจารณ์ศิลปะเติบโตมาพร้อมกับการสร้างสรรค์มากกว่าการศึกษา และความอ่อนแอ ของการวิจารณ์ก็จะส่งผลลบในเชิงลูกโซ่ไปยังการสร้างสรรคและการศึกษา ด้วยเหตุนี้ จึงควรที่จะเปลี่ยนแปลงบทบาทของการเรียนการสอนในเชิงสร้างสรรค์ โดยเสนอให้ ผนวกการวิจารณ์เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนด้วย ทั้งนี้ ควรที่จะสนับสนุนให้ผู้

สร้างงานวิจารณ์ด้วงานได้โดยอิสระมากกว่าที่จะให้ความสำคัญในเรื่องความถูกต้องของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับด้วงาน

- ผู้สอนควรใช้กลวิธีในการพัฒนาการวิจารณ์ที่หลากหลาย ยกตัวอย่างเช่น การติดตามขั้นตอนในการทำงานของผู้เรียนอย่างใกล้ชิด พร้อมทั้งนำประเด็นปัญหาจากการสร้างสรรค์ผลงานของผู้เรียนมาอภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน รวมถึงพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนะอย่างเป็นกันเองในระหว่างการทำงานในสตูดิโอ เป็นต้น

- ผู้เข้าร่วมสัมมนาแสดงความคิดเห็นว่า การวิจารณ์ที่สร้างพลังทางปัญญาให้สังคมนั้น แบ่งออกได้ในหลายระดับ เช่น การวิจารณ์ที่ก่อให้เกิดพลังทางปัญญาต่อผู้อ่านงานวิจารณ์ หรือแม้แต่วิจารณ์ที่ก่อให้เกิดพลังทางปัญญาต่อผู้สร้างสรรค์ ยกตัวอย่างในเรื่อง “ทัศนศิลป์วิจารณ์ทัศนศิลป์” ซึ่งเป็นการวิจารณ์ที่กระตุ้นให้กำลังใจของการสร้างสรรค์เคลื่อนไหวไปข้างหน้า

- ผู้สอนต้องสนับสนุนให้ผู้เรียนใช้ภาษาในการวิจารณ์ให้เห็นภาพ และมีประสิทธิภาพ

- ผู้ที่เกี่ยวข้องในวงการทัศนศิลป์ทุกคนจะต้องมีสำนึกในบทบาทของตน และทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ สิ่งนี้จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้การวิจารณ์เป็นพลังทางปัญญาให้กับสังคมได้

- ระบบการศึกษาไม่เอื้อให้เกิดการสร้างนักวิจารณ์รุ่นใหม่ จึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยองค์กรต่างๆ เช่น สื่อ สถาบัน หรือโครงการวิจัยต่างๆ ที่จะเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ได้เข้ามาสัมผัสกับการทำงานทางด้านศิลปะ หรือได้เข้าร่วมสัมมนาต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ต่อไป

- ปัญหาสำคัญในการพัฒนาการวิจารณ์ศิลปะก็คือ การขาดแคลนสถานที่จัดงานศิลปะ หอศิลป์ และพิพิธภัณฑ์ทางศิลปะ ตลอดจนการขาดแคลนผู้จัดการงานศิลปะ บุคลากร ภัณฑารักษ์ที่จะให้ความรู้แก่ผู้ที่มาดูงาน ส่งผลให้ผู้สร้างงานวิจารณ์ขาดรากฐานความรู้ทางศิลปะไปด้วย

นางสาวอุษณีย์ เอกอุษณีย์

ผู้บันทึกรายงานการประชุม

รายงานการประชุมกลุ่มย่อยสาขาศิลปการละคร โครงการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย”

ข้อสังเกตจากการประชุมกลุ่มย่อยสาขาศิลปการละคร

สาขาวรรณศิลป์มอบหมายให้ อาจารย์ปวิตร มหาสารินันท์ เป็นประธานกลุ่ม ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อยมีทั้งอาจารย์ นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป ทั้งนี้ ผู้วิจัย และ อาจารย์ ดร. จิรพร วิทยศักดิ์พันธุ์ ผู้ประเมินผลการวิจัยสาขาศิลปการละคร ได้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อยด้วย ประเด็นที่ได้จากการประชุมกลุ่มย่อยมี ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้เข้าร่วมประชุมบางท่านที่เป็นอาจารย์สอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายให้ความสนใจว่าสรณิพนธ์ของสาขาศิลปการละครทั้ง 50 บท มีประโยชน์ต่อการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา โดยเฉพาะโรงเรียนมัธยมศึกษาในต่างจังหวัด เพราะตัวอย่างบทวิจารณ์เหล่านี้จะช่วยให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น ฝึกการคิดวิเคราะห์และเป็นแนวทางในการฝึกทักษะการเขียนบทวิจารณ์ ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยสาขาศิลปการละครให้ความสนใจเพิ่มเติมว่า สรณิพนธ์นี้เป็นเพียงตัวช่วยหนึ่งในการสอนเท่านั้น การนำสรณิพนธ์ไปใช้ในการเรียนการสอน อาจารย์จึงควรสังเคราะห์สรณิพนธ์เหล่านี้ก่อนและไม่ควรยึดสรณิพนธ์นี้เป็นคัมภีร์ที่มีหลักเกณฑ์ตายตัวแน่นอน
2. นักศึกษาระดับอุดมศึกษาบางคนให้ความสนใจว่า บทวิจารณ์มีประโยชน์ ก่อให้เกิดความหลากหลายทางความคิด สำหรับผู้ที่ยังไม่ได้ไปชมละครบทวิจารณ์จะเป็นตัวแสดงให้เห็นภาพของละครชัดเจนมากขึ้น และเมื่อผู้อ่านไปชมละครแล้ว บทวิจารณ์นี้จะเป็นตัวกระตุ้นความคิดของผู้ชมทั้งในแง่ที่เห็นด้วยและโต้แย้ง นอกจากนี้ บทวิจารณ์ที่ดียังให้ความรู้เสริมเกี่ยวกับละคร ผู้อ่านจะได้เห็นถึงทัศนะที่แตกต่างหลากหลาย แนวทางการคิด การเขียนและการตีความ และนอกจากนี้ยังได้เห็นถึงข้อเสนอแนะของนักวิจารณ์ที่ให้กับนักแสดงและได้เห็นปฏิกิริยาของผู้ชมด้วย ซึ่งการให้ภาพปฏิกิริยาของผู้ชมนี้เป็นตัวกระตุ้นที่สำคัญประการหนึ่งในการตัดสินใจไปชมละครของผู้อ่าน บทวิจารณ์จึงมีประโยชน์ ทั้งในแง่ที่เป็นแนวทางในการเขียนบทวิจารณ์และช่วยสร้างวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ให้เกิดขึ้นทั้งในด้านการคิดต่อการคิดแย้ง

3. นอกจากสรณิพนธ์ที่ผู้วิจัยคัดสรรมาจะให้ความรู้เกี่ยวกับการละครแก่ผู้อ่านแล้ว ยังช่วยให้ผู้อ่านได้มองเห็นถึงพัฒนาการของละคร หลักเกณฑ์การสร้างงานของมืออาชีพ และเป็นแบบฝึกหัดในการฝึกคิดวิเคราะห์การสร้างงานละคร สำหรับในส่ว บทวิเคราะห์ของผู้วิจัยนั้นมีประโยชน์มาก ทำให้เข้าใจขั้นตอนและวิธีการวิจารณ์ชัดเจนขึ้นและช่วยในการเชื่อมโยงความคิดได้
4. ในส่วนที่เป็นสรณิพนธ์ของสาขาศิลปการละคร ผู้วิจัยควรจะรวบรวมบทวิจารณ์ละครเรื่องเดียวกันแต่มาจากนักเขียนหลายคน ทั้งนักวิจารณ์ที่มาชมละครรอบเดียวกันหรือต่างรอบกันไว้ในสรณิพนธ์ด้วย เพราะอาจจะได้แนวความคิดที่แตกต่างหลากหลายมากขึ้น
5. การคัดสรรสรณิพนธ์ของผู้วิจัย นอกจากจะรวบรวมสรณิพนธ์ที่ดีไว้แล้ว ควรที่จะรวบรวมสรณิพนธ์อีก 2 ลักษณะไว้ด้วย คือ บทวิจารณ์ที่แสดงทัศนะแตกต่างกันต่อละครเรื่องเดียวกัน แม้ว่าบทวิจารณ์นั้นอาจจะไม่ได้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ได้ตั้งไว้ และบทวิจารณ์อีกประเภทหนึ่งที่ควรนำมารวมไว้ คือ บทวิจารณ์ที่แสดงถึงพัฒนาการของละครในประเทศไทย ทั้งนี้ในคำนำของสรณิพนธ์ควรให้คำอธิบายไว้ด้วยว่า บทวิจารณ์ที่ดีนั้นเป็นอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาต่อไป

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกิจกรรมต่อเนื่อง

1. ควรสร้างวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ให้เกิดขึ้น โดยอาจเริ่มจากการวิจารณ์แบบมุขปาฐะในสถาบันการศึกษา ก่อน อาจารย์ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีความกล้าในการแสดงความคิดเห็นของตนอย่างเสรี อาจเริ่มจากการวิจารณ์กันเองในกลุ่มเพื่อนก่อน และหลังจากนั้นค่อยเปิดวงวิจารณ์ให้กว้างขึ้น
2. ควรหาพื้นที่ในการตีพิมพ์บทวิจารณ์ให้มากขึ้น โดยเฉพาะทางมหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษาต่างๆ น่าจะผลิตสื่อเพื่อเพิ่มพื้นที่ให้กับนักเรียน นิสิต นักศึกษา และผู้ที่สนใจทั่วไปได้เขียนบทวิจารณ์เพื่อแสดงความคิดเห็นตามที่ตนอยากเขียน
3. เนื่องจากอุปสรรคสำคัญประการหนึ่งของการเขียนบทวิจารณ์ของนักวิจารณ์ โดยเฉพาะนักวิจารณ์หน้าใหม่ คือ พื้นที่ในการเขียนบทวิจารณ์มีจำนวนจำกัดและสื่อมักจะไม่เปิดโอกาสให้กับนักวิจารณ์หน้าใหม่ วิธีการหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขได้ คือ การจัดอบรมการเขียนบทวิจารณ์ให้เหมาะสมกับความต้องการของสื่อ โดยเฉพาะสื่อที่มีพื้นที่จำกัด แต่ทั้งนี้จะต้องไม่ให้บทวิจารณ์นั้นสูญเสียแก่นสำคัญของการวิจารณ์ไป วิธีนี้อาจจะเป็นการช่วยขยายความรู้และเป็นการผูกมิตรกับสื่อได้แนวทางหนึ่ง
4. เพื่อให้แวดวงวิจารณ์ขยายตัวมากขึ้น สื่อควรที่จะเปิดกว้างและควรสร้างแรงจูงใจให้กับนักวิจารณ์โดยการให้คำตอบแทนที่เหมาะสม วิธีการนี้อาจจะเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาการวิจารณ์ให้เป็นอาชีพได้

5. ในการพัฒนาแวดวงการวิจารณ์ละครให้กว้างขวางขึ้นนั้น จำเป็นที่จะต้องสร้างวัฒนธรรมแห่งการชมละครให้เกิดขึ้นก่อน เพราะการชมละครในปัจจุบันนั้นยังอยู่ในวงแคบ ผู้ชมยังเป็นผู้ชมในกลุ่มเดิม ในการสร้างวัฒนธรรมแห่งการชมละครนั้น อาจใช้วิธีการสร้างกระแสการละครให้เกิดขึ้น โดยอาจจะจัดประกวดการแสดงละครแล้วจึงพัฒนาไปสู่การสร้างกระแสแห่งการวิจารณ์ โดยการจัดประกวดบทวิจารณ์ละคร ทั้งนี้ในการสร้างกระแสการวิจารณ์นั้นอาจจะเริ่มจากการวิจารณ์ในทีวีโดยวิจารณ์เป็นมุขปาฐะก่อน แล้วจึงพัฒนาไปสู่การวิจารณ์ที่เป็นลายลักษณ์อักษร
6. ควรสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและวัฒนธรรมแห่งการปฏิสัมพันธ์กันให้เกิดขึ้น ในแวดวงการละครนั้นยังถือว่ามีปฏิสัมพันธ์กันน้อยมาก จึงควรพัฒนาให้ทุกคนหันมาแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นต่อกัน โดยอาจจะจัดตั้งเป็นชมรม เช่น ชมรมรักคนอ่าน หรือชมรมนักวิจารณ์ขึ้น โดยอาจจะเริ่มจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการวิจารณ์แบบมุขปาฐะ และที่สำคัญคือการอ่านและการแลกเปลี่ยนความรู้ใหม่ๆ เพื่อให้สมาชิกในชมรมมีความรู้มากขึ้น ซึ่งการเสริมสร้างความรู้นี้เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และความกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น และนำไปสู่วัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ที่ดีขึ้นได้
7. ควรที่จะใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อขยายฐานความรู้ให้มากขึ้น เพราะเป็นสื่อที่เชื่อมโยงกันได้อย่างรวดเร็วและมีต้นทุนค่อนข้างต่ำ การสร้างวัฒนธรรมการวิจารณ์ทางอินเทอร์เน็ตน่าจะเป็นแนวทางที่ดีแนวทางหนึ่งในการขยายแวดวงการวิจารณ์ เช่น การจัดทำเว็บไซต์เพื่อเป็นเวทีสำหรับผู้ ที่สนใจได้แสดงความคิดเห็น แต่ทั้งนี้ ภาษา ที่ใช้ในอินเทอร์เน็ตยังมีความเป็นวิชาการน้อยอยู่ ในการเปิดเวทีการวิจารณ์ทางอินเทอร์เน็ตจึงน่าที่จะพิจารณาในทางวิชาการอีกครั้งหนึ่ง
8. กิจกรรมต่อเนื่องที่ควรจัดขึ้นต่อไป คือ การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการระหว่างคนทำละครกับนักวิชาการ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนทัศนะและมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้น อีกทั้งเป็นการประสานความต่างของผู้ที่ทำละครเป็นอาชีพกับสถาบันการศึกษา รวมไปถึงนิสิต นักศึกษาที่สนใจการทำละคร ทั้งนี้เพราะการวิจารณ์เชื่อมโยงกับการสร้างละครเวที เหตุที่การวิจารณ์ละครเวทียังไม่ดีนัก สาเหตุหนึ่งมาจากความขัดแย้งระหว่างคนทำละครเป็นอาชีพหรือกึ่งอาชีพกับนักวิชาการหรือคนทำละคร การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการของคนในวงการละครนี้อาจจะช่วยลดช่องว่างระหว่างศิลปินกับนักวิชาการลงได้ และอาจจะเป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยสร้างความถี่คึกคักของการวิจารณ์ละครในสังคมไทย
9. ควรให้การสนับสนุนและคำแนะนำแก่คนทำละครมือใหม่ เพื่อที่จะผลิตงานละครได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้คนทำละครและคนสอนละครจะต้องโน้มเข้าหากันทั้งสองฝ่าย

10. การเผยแพร่และขยายแวดวงการละคร โดยมุ่งเน้นไปในวงการการศึกษาทั้งระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา เพื่อเป็นการเปิดโลกทัศน์ของนักเรียน นักศึกษาในการทำละครและการเขียนบทวิจารณ์
11. ในการสร้างความแข็งแกร่งของวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์นั้นควรสร้างนิสัยให้เคยชินกับการเขียน โดยเฉพาะนิสิต นักศึกษา ทั้งนี้ อาจารย์ควรเป็นผู้กระตุ้นให้นักเรียนเกิดทัศนะวิจารณ์ เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น รวมทั้งวิจารณ์งานของอาจารย์ได้
12. สิ่งที่โครงการทำอยู่นี้นับเป็นรากฐานสำคัญของสังคม ถ้ามีโครงการต่อเนื่องเกิดขึ้นจะทำให้ผลการวิจัยนี้เป็นรูปธรรมมากขึ้น และโครงการต่อเนื่องที่จะจัดขึ้นนั้นควรที่จะมีหลักการที่ชัดเจน แม้ว่าจะไม่ใช่หลักการที่ตายตัว เพราะเป็นการช่วยพัฒนาความรู้เกี่ยวกับการวิจารณ์ละครต่อไปได้
13. ในส่วนของนาฏศิลป์ แวดวงการวิจารณ์ยังไม่เปิดกว้าง โดยเฉพาะการวิจารณ์ที่เป็นลายลักษณ์อักษร ทั้งนี้ เพราะปัญหาเรื่องจารีตประเพณีที่ลูกศิษย์ไม่อาจวิจารณ์งานของครูได้ เพื่อให้การวิจารณ์ก้าวหน้ามากขึ้นอาจารย์และนักเรียนควรเปิดใจกว้างและยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อให้แวดวงการวิจารณ์พัฒนาไปมากขึ้นและเป็นพลังทางปัญญาของสังคมต่อไป
14. ข้อมูลทั้งหมดของสาขาศิลปะการละคร ซึ่งมีทั้งบทความ บทสัมภาษณ์ เอกสารอื่นๆ รวมทั้งบทวิจารณ์ที่ไม่ได้ถูกคัดเลือกมาเป็นสรณิพนธ์ จะเก็บรวบรวมไว้ที่ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ เพื่อเป็นแหล่งความรู้และสร้างความต่อเนื่องให้กับแวดวงการวิจารณ์ ผู้ที่สนใจสามารถมาขอใช้บริการและศึกษาค้นคว้าต่อไปได้

นางสาววาสนา นิ่มนวล
ผู้บันทึกรายงานการประชุม

รายงานการประชุมกลุ่มย่อยสาขาสังคมศิลป์ โครงการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย”

ข้อสังเกตจากการประชุมกลุ่มย่อยสาขาสังคมศิลป์

สาขาสังคมศิลป์มอบหมายให้ ผศ. เอกศักดิ์ ยุกตะนันท์ เป็นประธานกลุ่ม ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อยมีทั้งอาจารย์ นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป ทั้งนี้ ผู้วิจัย และ อาจารย์สตีฟพิณรัตน์เรื่อง ผู้ประเมินผลการวิจัยสาขาสังคมศิลป์ ได้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อยด้วย ประเด็นที่ได้จากการประชุมกลุ่มย่อยมี ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

การเรียนการสอนสาขาดนตรีในระดับอุดมศึกษานั้นแต่เดิมไม่มีการนำเรื่องการวิจารณ์ดนตรีเข้าไปไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอน เนื่องจากการเรียนดนตรีเป็นวิชาที่มุ่งสร้างนักดนตรีมากกว่านักวิจารณ์ดนตรี แต่ในปัจจุบันวิชาการวิจารณ์ดนตรีหรือการประเมินคุณค่าของดนตรีจะถูกผนวกไว้กับรายวิชาพื้นฐาน เช่น สังคีตนิยม หรือ ดนตรีวิจักษ์ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพื้นฐานทฤษฎีดนตรีเบื้องต้น เช่น เรื่ององค์ประกอบของดนตรี โครงสร้าง รูปแบบ เป็นต้น

วิธีที่เหมาะสมที่จะนำสรรณิพนธ์ทวิจารณ์ไปใช้ อาจจะเป็นว่า นำเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของวิชาสังคีตนิยมหรือนดนตรีวิจักษ์ แต่สิ่งที่ควรคำนึงถึงก็คือ ต้องทำให้วิชาสังคีตนิยมมีความเข้มข้นโดยปรับเปลี่ยนทัศนคติผู้เรียนให้เห็นความสำคัญในการเรียนวิชาสังคีตนิยมเสียก่อน หลังจากนั้นจึงจะสามารถสอนเรื่องการวิจารณ์ดนตรีต่อเนื่องไปได้

ปัจจุบัน นักศึกษาส่วนใหญ่มองว่าวิชานี้เป็นวิชาที่ไม่มีสาระ ไม่มีความสำคัญที่จะนำไปประกอบอาชีพได้ ผู้เรียนส่วนใหญ่จึงมักเรียนเพื่อหวังคะแนนมากกว่าเข้ามาเรียนด้วยใจรัก การสอนวิชาสังคีตนิยมและดนตรีวิจักษ์เป็นวิชาที่ต้องอาศัยวิธี ความสามารถ และทัศนคติของผู้สอนในการที่จะปลูกฝังและเสริมสร้างความรักในดนตรีให้แก่ผู้เรียนได้

อีกประการหนึ่งที่จะสอนวิชาสังคีตนิยมให้ได้ผลก็คือ การจูงใจให้ผู้เรียนสนใจในดนตรีได้นั้น อาจจะต้องจำกัดจำนวนของผู้เรียนด้วย คือ ห้องละไม่เกิน 30 คน เพราะดนตรีเป็นศาสตร์ที่ต้องสอนโดยอาศัยการฟัง และการฝึกฟังมากจะช่วยให้เสริมสร้างทักษะและความเข้าใจในดนตรีให้มากขึ้นได้จนสามารถวิจารณ์ได้ด้วย ในแง่นี้ การเปิดทางให้ผู้ฟังมีทัศนคติที่ดีในการ

ฟังดนตรีนั้น อาจเริ่มจากการฟังดนตรีที่ใกล้ตัว มีลักษณะไม่ซับซ้อนก่อนก็ได้ เป็นต้นว่า ฟังเพลงป๊อป Light Music ก่อน แล้วจึงไปสู่การฟังดนตรีคลาสสิกในระดับที่สูงขึ้น

การปูพื้นฐานการวิจารณ์ดนตรีในวิชาสังคมศึกษานั้น ผู้สอนอาจมอบหมายให้ผู้เรียนฝึกเขียนบทวิจารณ์ โดยชมการแสดงคอนเสิร์ตและเก็บประเด็นหรือข้อสังเกตที่ได้จากการแสดงกลับมาเขียนวิจารณ์โดยอาศัยเนื้อหาในห้องเรียนมาประกอบการเขียน หรืออาจเขียนในรูปแบบการพรรณนา / บรรยายความรู้สึก ก่อน - หลัง หรือขณะที่ชมการแสดง แม้ว่าเนื้อหาการวิจารณ์จะไม่ได้ชี้ถึงคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ของดนตรีก็ตาม ในแง่นี้ มีข้อสังเกตว่า ผู้ที่เรียนในสาขาวิชาอื่นที่ไม่ใช่ดนตรี จะมีศักยภาพในการใช้ภาษาพรรณนาความรู้สึกในบทวิจารณ์ได้ดีกว่าผู้เรียนทางดนตรีโดยตรง

ในส่วนของการวิจารณ์ดนตรีไทยนั้น การเรียนการสอนดนตรีไทยจะเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับโครงสร้าง ประวัติดนตรีและการปฏิบัติมากกว่าสอนการวิจารณ์ดนตรีไทยโดยตรง ในการสอนการเขียนวิจารณ์ดนตรีไทยนั้น ลักษณะของบทวิจารณ์ดนตรีไทยที่เขียนขึ้นโดยผู้เรียนดนตรีเป็นวิชาเอกนั้นจะแตกต่างจากผู้เขียนที่เป็นผู้ฟัง กล่าวคือ ผู้ที่เรียนดนตรีซึ่งมีทักษะความรู้ในด้านปฏิบัติจะเขียนในลักษณะวิพากษ์วิจารณ์ "ลีลา" ซึ่งเล่นแตกต่างจาก "ทาง" ของสำนักที่ตนเรียนมา ในขณะที่ผู้เขียนวิจารณ์ที่เป็นผู้ฟังจะไม่วิจารณ์แบบชี้เฉพาะสำนักใดสำนักหนึ่ง

นอกจากนี้ การที่จะนำบทวิจารณ์มาสอนในชั้นเรียนนั้นก็อาจจะต้องเป็นบทวิจารณ์ที่เป็นด้านบวก เนื่องจากในสังคมไทย นักดนตรีที่ถูกวิจารณ์อาจยังไม่สามารถยอมรับคำวิจารณ์ด้านลบได้ การเลือกบทวิจารณ์มาสอนจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงผลกระทบที่อาจมีต่อบุคคลที่ถูกพาดพิงในบทวิจารณ์นั้นๆด้วย

พรทิพย์ เนติภรณ์กุล
ผู้บันทึกรายงานการประชุม

บทวิเคราะห์แบบประเมินผลการประชุมเสนอผลการวิจัย โครงการวิจัย "การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย"

จากจำนวนผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 103 คน (ไม่นับรวมคณะผู้วิจัยและวิทยากรรับเชิญ) มีผู้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบประเมินผลจำนวน 70 คน ผู้เข้าร่วมประชุมมาจากหลากหลายสาขาอาชีพ โดยส่วนใหญ่เป็นครู อาจารย์ และนิสิต นักศึกษา จากสถาบันการศึกษาต่างๆ และมีผู้เข้าร่วมประชุม 1 คน ที่แสดงทัศนะโดยไม่ใช้แบบฟอร์มที่ทางโครงการฯ ได้จัดไว้ให้ เพราะต้องการแสดงความคิดเห็นประเด็นที่โครงการฯ มิได้มุ่งเน้น แต่รายละเอียดดังกล่าวได้รวมอยู่ในเอกสารชุดนี้แล้ว

ข้อมูลบางส่วนในแบบประเมินผลบางส่วนเว้นว่างเอาไว้ แสดงให้เห็นว่า ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนหนึ่งที่มีได้เตรียมตัวสำหรับการประชุม จึงไม่กรอกแบบประเมินผลบางส่วนหรือทั้งชุด อย่างไรก็ตาม มีเพียงผู้เข้าร่วมประชุมเพียงจำนวน 4 คนที่ยอมรับโดยตรงว่าไม่ได้เตรียมตัวสำหรับการประชุม

ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารการประชุมประจำปีจากโครงการวิจัยโดยตรงจากจดหมายข่าว ไปสเตอร์ จดหมายเชิญ จดหมายเวียนที่ส่งไปตามหน่วยงานต่างๆ จากสื่อมวลชน กล่าวคือ หนังสือพิมพ์มติชน และนิตยสารสกุลไทย และจากการเชิญชวนจากเพื่อน ครู และคนรู้จัก นอกจากนั้น ยังมีผู้ที่ได้รับข่าวสารมากกว่า 1 ทาง กล่าวคือ ได้รับข่าวทั้งจากทางโครงการโดยตรงและจากหน่วยงานที่สังกัด 14 รายดังรายละเอียดในตารางแสดงการรับข่าวสารการประชุมประจำปี

ตารางแสดงการรับข่าวสารการประชุมประจำปี

ที่มาของข่าว	หน่วยงานที่สังกัด	ครู/อาจารย์	เพื่อน	สื่อมวลชน	จดหมายข่าว/ไปสเตอร์	หนังสือเชิญ	ไม่ระบุที่มา
จำนวน (คน)	7	7	3	2	8	7	35

อย่างไรก็ตาม จากการที่ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนหนึ่งที่ไม่ระบุการรับทราบข่าวสารเกี่ยวกับการประชุมประจำปี จำนวน 35 คนนั้น มีผู้ที่ไม่เข้าใจคำถามเกี่ยวกับการรับทราบข่าวสารการประชุมจำนวน 2 ราย จึงไม่ตอบ ดังนั้น หากมีการจัดทำแบบประเมินผลในโอกาสต่อไปจำเป็นต้องพิจารณาในส่วนของคำถามที่เข้าใจง่ายที่สุด

การเสนอรายงานการวิจัยโดยหัวหน้าโครงการและผู้วิจัย 4 สาขา

จากการประเมินการเสนอรายงานการวิจัยผลปรากฏว่าเป็นที่น่าพอใจมาก กล่าวคือ คะแนนโดยภาพรวมจะอยู่ในระดับดีค่อนข้างไปทางด้านดีมาก ดังที่จะเห็นได้จากตารางประเมินการเสนอรายงานการวิจัย ข้างท้ายนี้

ตารางประเมินการเสนอรายงานการวิจัย

สาขา ระดับคะแนน	ดีมาก	ดี	พอใช้	ควรปรับปรุง	ไม่แสดงความ ความคิดเห็น
วรรณศิลป์	22	40	3	-	5
ทัศนศิลป์	22	42	4	1	1
ศิลปะการละคร	27	36	5	-	2
สังคมศิลป์	21	39	8	-	2
หัวหน้าโครงการ	30	30	1	-	9

อย่างไรก็ตาม มีการเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมทั้งด้านดีและด้านควรปรับปรุง ดังนี้

สิ่งที่น่าชื่นชม

1. ชื่อโครงการฯ น่าสนใจ
2. ในส่วนของการเสนอรายงานบทสังเคราะห์โดยหัวหน้าโครงการเป็นศูนย์กลางที่ทำให้เห็นภาพรวมของการวิจัยการวิจารณ์ศิลปะทั้ง 4 สาขา
3. การนำเสนอรายงานของผู้วิจัยโดยภาพรวมมีความชัดเจน
4. ผู้วิจัยมีอารมณ์ขัน ทำให้ผู้ร่วมประชุมไม่เครียด
5. งานวิจัยแสดงให้เห็นถึงความพยายามทำให้เห็นถึงความพยายามที่จะทำให้องค์ความรู้ที่อยู่ในรูปของวัฒนธรรมลายลักษณ์แพร่หลายไปสู่เยาวชนรุ่นใหม่ที่ขาดความรู้พื้นฐานในด้านนี้
6. การให้เอกสารในลักษณะของแผ่นบันทึกข้อมูลเหมาะต่อการนำไปแก้ไข ดัดแปลงและนำไปผลิตเป็นเอกสารใหม่ได้ด้วยตัวเอง

สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. ผู้วิจัยไม่ควรแก้ตัวและสารภาพว่าไม่ได้ตั้งใจทำงานวิจัยนี้หรือไม่ถนัด เพราะแสดงให้เห็นว่ายังไม่เข้าใจข้อมูลที่สืบค้นและวิจัยมาอย่างแท้จริง และทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมไม่มั่นใจในข้อมูลที่จะนำไปใช้ เพราะผู้วิจัยไม่มั่นใจแล้วผู้นำไปใช้ก็จะเกิดความไม่มั่นใจเป็นทวีคูณ

2. ผู้วิจัยเสนอรายงานอย่างรวดเร็ว และใช้ภาษาในการสื่อสารที่ยาก เนื้อหาบางส่วนเป็นเรื่องเฉพาะสาขาและเป็นสิ่งที่เข้าใจกันในกลุ่มผู้วิจัยแต่ไม่ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจด้วย จึงทำให้ผู้ประชุมบางคนรู้สึกเบื่อ
3. การเสนอรายงานไม่ควรอ่านจากเอกสารรายงาน แสดงให้เห็นถึงการเตรียมตัวมาอย่างไม่พร้อมและไม่ประยุกต์ข้อมูลสำหรับการนำเสนอด้วยการพูด เพราะอันที่จริง การเสนอรายงานด้วยการเขียนและการพูดจะต่างกัน
4. ข้อมูลการวิจัยมีมาก ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอว่าไม่จำเป็นต้องนำเสนอในส่วนรายละเอียด เพราะผู้เข้าร่วมประชุมมีแผ่นบันทึกข้อมูลและ/หรือรายงานฉบับสำเนาจึงสามารถกลับไปอ่านได้ด้วยตัวเอง
5. เนื่องจากข้อมูลในการนำเสนอมีมาก จึงควรมีการจัดกลุ่มหัวข้อในการนำเสนอ โดยที่ผู้วิจัยแต่ละสาขาควรทำโครงร่างหัวข้อที่จะนำเสนอด้วยแผ่นใส และหากมีการทำแผนภูมิ หรือแผนภาพจะช่วยให้ผู้วิจัยไม่สับสนและพูดประเด็นเดิมซ้ำ นอกจากนี้ ยังเป็นการช่วยให้เข้าร่วมประชุมติดตามได้โดยตลอดอีกด้วย
6. การรายงานผลการวิจัยสาขาวรรณศิลป์มีรายละเอียดมากเกินไปโดยที่ไม่ให้ภาพรวม แต่ในกรณีของสาขาทัศนศิลป์ให้ภาพรวมได้ชัดเจน แต่ขาดรายละเอียด สาขาศิลปะการละครสรุปและให้ตัวอย่างได้เป็นอย่างดี ส่วนสาขาสังคีตศิลป์ยังสับสนและกล่าวประเด็นเดิมซ้ำอยู่
7. รายงานของทุกสาขาขาดการสรุปผลการวิจัย และการนำเสนอการนำไปใช้อย่างเป็นทางการ รูปธรรม ประเด็นดังกล่าวทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมรู้สึกว่าต้องการขอทัศนะจากผู้ร่วมประชุมมากกว่าที่จะเป็นการเชิญผู้เข้าร่วมประชุมมาฟังผลการวิจัย
8. ควรขยายขอบเขตเนื้อหาของการวิจารณ์ศิลปะ 4 สาขาที่ได้อธิบายมาด้วยการเชื่อมโยงไปสู่ศิลปะสาขาอื่น เช่น ภาพยนตร์ สถาปัตยกรรม รวมไปถึงการวิจารณ์สังคม การเมือง วัฒนธรรม ฯลฯ เพื่อให้เห็นภาพรวมของการวิจารณ์ที่ดำเนินไปในสังคมจริง
9. น่าจะมีการใช้สหวิทยาการในการวิจัยและการนำเสนอผลการวิจัยมากกว่านี้
10. เวลาในการนำเสนอน้อยเกินไป ซึ่งเป็นสาเหตุให้ผู้วิจัยต้องนำเสนอด้วยการอ่าน จนขาดปฏิสัมพันธ์กับผู้ร่วมประชุม และเนื่องจากเวลาที่กระชั้นชิดนั้นทำให้ผู้วิจัยเสนอรายงานอย่างรวดเร็ว และผู้เข้าร่วมประชุมก็รู้สึกเหนื่อยกับการฟังจังหวะที่เร่งรีบไปด้วย

การวิจารณ์รายงานการวิจัยแต่ละสาขา

การประเมินการเสนอรายงานโดยผู้วิจารณ์งานวิจัยนั้นโดยรวมเป็นที่น่าพอใจเช่นเดียวกับการเสนอรายงานการวิจัยโดยผู้วิจัย 4 สาขา ดังที่จะเห็นได้จากตารางประเมินการเสนอรายงานโดยผู้วิจารณ์ ว่าความน่าพอใจอยู่ในระดับที่สูง กล่าวคือ อยู่ในระดับดีถึงดีมากเช่นเดียวกัน ดังตารางข้างท้ายนี้

ตารางประเมินการเสนอรายงานโดยผู้วิจารณ์

สาขา ระดับคะแนน	ดีมาก	ดี	พอใช้	ควรปรับปรุง	ไม่แสดงความ ความเห็น
วรรณศิลป์	35	26	1	1	7
ทัศนศิลป์	30	26	3	1	10
ศิลปะการละคร	26	32	6	1	5
สังคมศิลป์	21	33	5	6	5

ความคิดเห็นเพิ่มเติมจากผู้เข้าร่วมประชุมเสนอไว้เกี่ยวกับผู้วิจารณ์งานวิจัยมีดังนี้

ข้อเด่น

1. ผู้วิจารณ์สามารถชี้ให้เห็นข้อเด่นและข้อด้อยของรายงานวิจัยและประเมินงานวิจัยได้อย่างตรงประเด็น แสดงให้เห็นถึงความแตกฉานด้านความคิด
2. ภาษาที่ผู้วิจารณ์ใช้ในการนำเสนอเข้าใจง่าย ซึ่งต่างไปจากการเสนอรายงานโดยผู้วิจัยเพราะผู้วิจารณ์ไม่ต้องกังวลกับข้อมูลจำนวนมาก สลีการพูดของผู้วิจารณ์น่าสนใจ แสดงออกถึงอารมณ์ขัน มีการแสดงความชื่นชมผู้วิจารณ์ซึ่งนำเสนอด้วยภาษาที่ไพเราะ และแตกฉานด้านความคิด อาทิ “ตัวแต่...ที่ตามติด” ทั้งนี้ มีผู้ร่วมประชุมคนหนึ่งเขียนกลอนให้ผู้วิจารณ์งานวิจัยสาขาทัศนศิลป์
3. มีการอาศัยสื่อในการนำเสนอได้อย่างน่าสนใจ

ข้อด้อย

1. ผู้วิจารณ์ไม่ควรกล่าวว่าตนเองไม่พร้อม และการเสนอรายงานไม่ใช่ “รายการสารภาพผิด” ซึ่งจะเป็นการแสดงถึงความไม่มั่นใจ และยังไม่เข้าใจรายงานการวิจัยอย่างแท้จริง และแสดงให้เห็นถึงการไม่เตรียมพร้อมอีกด้วย
2. บางประเด็นผู้ร่วมประชุมไม่สามารถติดตามได้ทัน เพราะเป็นเรื่องที่ผู้วิจัยและผู้วิจารณ์ในคณะวิจัยรู้จักกันเป็นอย่างดี แต่ควรขยายความให้ที่ประชุมเข้าใจด้วย
3. บางประเด็นที่ผู้วิจารณ์นำเสนอ หากนำเสนอขึ้นแผ่นใสจะช่วยให้ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจและติดตามได้ง่ายขึ้น

4. ผู้วิจารณ์บางสาขาพูดซ้ำและสับสนอยู่บ้าง
5. ควรใช้เวลาในการเสนอประเด็นแก่ผู้วิจารณ์มากกว่าในส่วนของการเสนอผลการวิจัย

การประชุมกลุ่มย่อย

ในส่วนของการประชุมกลุ่มย่อยเป็นสิ่งที่น่าพอใจในระดับปานกลาง ดังที่จะเห็นได้จากข้อมูลที่ได้รับจากการประเมินดังในด้านการดำเนินการประชุม การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมประชุม และในด้านของประโยชน์ของเนื้อหาจากการประชุม ดังตารางประเมินการประชุมกลุ่มย่อย ข้างท้ายนี้

ตารางประเมินการประชุมกลุ่มย่อย

ระดับคะแนน รายการ	ดีมาก	ดี	พอใช้	ควรปรับปรุง	ไม่แสดงความคิดเห็น
1. การดำเนินการประชุม	17	36	8	1	8
2. การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมประชุม	18	31	10	2	9
3. ประโยชน์ของเนื้อหาจากการประชุม	17	32	10	2	9

ความเห็นจากแบบประเมินผลแสดงให้เห็นว่า การประชุมกลุ่มย่อยดูจะเป็นส่วนที่น่าพอใจน้อยกว่าในส่วนของการเสนอรายงานโดยผู้วิจัย (ดูตารางประเมินการเสนอรายงานการวิจัย) และการวิจารณ์งานวิจัย (ดูตารางประเมินการเสนอรายงานโดยผู้วิจารณ์) เพราะ

1. ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงทัศนะได้ไม่ทั่วถึงเพราะเวลาน้อย และผู้ดำเนินรายการไม่จัดลำดับให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็นโดยทั่วหน้า
2. ขนาดของกลุ่มยังมีขนาดใหญ่เกินไปอยู่ ทำให้สมาชิกกลุ่มไม่สามารถแสดงทัศนะได้อย่างทั่วถึง เพราะเวลาน้อย ดังนั้น การลดจำนวนสมาชิกกลุ่มหรือการเพิ่มจำนวนกลุ่มจึงอาจเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว
3. ผู้ดำเนินรายการดีกรอบให้ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอความคิดตามแนวทางที่อยู่ในกรอบ จึงเป็นการจำกัดความคิดของผู้เข้าร่วมสัมมนา ซึ่งเป็นข้อเสีย เพราะประเด็นที่ไม่อยู่ในกรอบที่ผู้ดำเนินรายการควบคุมอาจเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยของโครงการฯ แต่ในส่วนนี้ก็มีผู้ประชุมบางคนที่แสดงทัศนะว่าหากไม่มีการวางกรอบเอาไว้ ประเด็นที่น่าเสนอออกมาก็อาจจะไม่เป็นระเบียบ

4. ผู้ร่วมประชุมบางคนถูกผู้วิจัยตอบโต้แสดงทัศนคติที่ไม่เห็นด้วย ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมไม่กล้าแสดงทัศนะต่อไป หรือในบางกรณีผู้วิจัยก็พยายามชี้แจงประเด็นบางประการ ซึ่งดูราวกับเป็นการแก้ตัว
5. การประชุมย่อยที่มีการแยกห้องประชุมไปตามสถานที่ต่างๆ นั้น ทำให้ขาดความต่อเนื่องทั้งในด้านเวลาและการแสดงความคิดเห็น แต่เมื่อสถานที่ไม่อำนวยเช่นนี้ โฆษกสามารถจะช่วยให้ด้วยการประกาศเป็นระยะๆ จะช่วยลดความสับสนได้

ทัศนคติที่มีต่อการวิจารณ์ในประเทศไทย

1. การพัฒนาการวิจารณ์ศิลปะในสังคมไทยเป็นสิ่งที่ยาก เพราะงานสร้างสรรค์ไม่เอื้อ และนอกจากนั้นยังเป็นวัฒนธรรมมุขปาฐะ และยึดติดกับบุคคลอยู่ แต่อย่างไรก็ตาม สามารถพัฒนาการวิจารณ์มุขปาฐะให้เป็นการวิจารณ์ลายลักษณ์ได้ ผู้ร่วมประชุมส่วนหนึ่งยังคงไม่แน่ใจว่าจะพัฒนาการวิจารณ์ได้เพราะมีปัจจัยหลายประการ แต่ส่วนหนึ่งยังคงมีความหวังหากมีการวิจัยและมีกิจกรรมเช่นนี้ต่อไป แต่ความก้าวหน้าของพัฒนาการจะเป็นไปอย่างช้าๆ เพราะการวิจารณ์ในลักษณะที่เป็นแบบแผนและเป็นลายลักษณ์ไม่ใช่คุณลักษณะดั้งเดิมของไทย พัฒนาการจึงน่าจะมี แต่ยังไม่เห็นเป็นรูปธรรม และยังไม่เห็นถึงความเชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิตประจำวัน
2. การวิจารณ์จะเกิดขึ้นได้ด้วยการเปิดใจรับฟัง แม้ความคิดเห็นนั้นจะไม่ได้อิงหลักเกณฑ์ความรู้ใดเลยก็ตาม
3. การวิจารณ์ควรเริ่มจากระดับล่างสู่ระดับยอด (มหาชนสู่ปัญญาชน) หรือระดับยอดสู่ระดับล่าง (ปัญญาชนสู่มหาชน) ทำอย่างไร การวิจารณ์จึงจะกลายกลายมาเป็นสมบัติของประชาชนทั่วไป เพราะสถานการณ์จากอดีตถึงปัจจุบันแสดงให้เห็นว่าการมีพัฒนาการวิจารณ์ แต่ขาดความต่อเนื่อง และผูกขาดเป็นสมบัติของผู้ที่มีความรู้เท่านั้น ความรู้จึงเป็นพื้นฐานสำคัญของการวิจารณ์ซึ่งงานวิจัยในลักษณะนี้สามารถช่วยได้
4. การวิจารณ์จะเกิดได้จริง ศิลปินต้องมีความใจกว้างเป็นอันดับแรก ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้รับสารให้ได้ ซึ่งนั่นเป็นจุดเริ่มต้นของการวิจารณ์ จุดเริ่มต้นในการปรับแก้ต้องเริ่มจากชั้นเรียนศิลปะ หลักสูตรการวิจารณ์ควรเริ่มตั้งแต่ระดับประถมหรือมัธยม เพราะหากเริ่มที่ระดับอุดมศึกษาจะสายเกินไป
5. การวิจารณ์จะเกิดได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย กล่าวคือ จากศิลปินในการเปิดใจรับจากครูที่ทำหน้าที่ชี้แนะ จากผู้เรียนที่แสวงหาความรู้และฝึกฝน จากองค์กรต่างๆ รวมทั้งรัฐในการสนับสนุนผลงาน จากสื่อในการให้เวทีในการแสดงออก ซึ่งจะต้องเป็นกิจกรรมต่อเนื่องไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด
6. งานวิจัยมีส่วนกระตุ้นให้คนรุ่นใหม่กล้าคิดกล้าแสดงออกในการวิจารณ์มากขึ้นเพราะให้เห็นตัวอย่างการวิจารณ์

สรณิพนธ์

ในส่วนของสรณิพนธ์ มีผู้ร่วมประชุม 1 คนที่ไม่เข้าใจว่าสรณิพนธ์คืออะไร นั้นจึงดูจะเป็นปัญหาที่สำคัญมาก ซึ่งอันที่จริงไม่ทราบว่ามีผู้ร่วมประชุมจำนวนเท่าใดที่ไม่เข้าใจประเด็นดังกล่าว

ทัศนะที่ผู้ร่วมประชุมได้ให้ไว้เกี่ยวกับการคัดเลือกสรณิพนธ์นั้น เป็นความเห็นโดยรวมว่าเหมาะสมแล้ว เพราะ

1. บทวิจารณ์มีความหลากหลาย
2. บทวิจารณ์แต่ละบทสามารถนำมาเปรียบเทียบและเชื่อมโยงกันได้ ทำให้เห็นภาพรวมของการวิจารณ์รวมทั้งพัฒนาการการวิจารณ์ของศิลปะ 4 สาขา
3. สรณิพนธ์แสดงให้เห็นภาพความคิดในยุคสมัยต่างๆ ทำให้ผู้รับสารร่วมสมัยได้เห็นตัวอย่างการนำเสนอความคิดเชิงวิพากษ์ของคนกลุ่มหนึ่ง อันเป็นกระแสประวัติศาสตร์
4. เป็นข้อมูลใหม่ล่าสุดที่เคยมีมา ให้ข้อมูลตามความเป็นจริง และค่อนข้างเป็นกลาง
5. มีเกณฑ์ในการคัดเลือกในแต่ละสาขา แต่จำเป็นต้องขยายความเกณฑ์ในการเลือกให้ชัดเจนกว่านี้ โดยอาจจะระบุไว้ในบทนำของของบทวิเคราะห์แต่ละสาขา

อย่างไรก็ตาม ยังคงมีส่วนที่ควรปรับปรุง ดังนี้

1. บทวิจารณ์ส่วนใหญ่เป็นตัวอย่างการวิจารณ์ที่ดีเพียงอย่างเดียว จึงมีผู้เสนอความคิดเห็นว่า สรณิพนธ์น่าจะรวมตัวอย่างการวิจารณ์ทั้งดีและไม่ดี เพราะจะได้เห็นภาพรวมของการวิจารณ์ที่แท้จริง และผู้วิจัยก็มีหน้าที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นตัวอย่างการวิจารณ์ที่ดีหรือไม่ดีอย่างไร
2. การให้บุคคลภายนอกเข้ามามีส่วนในการช่วยคัดเลือกอาจเป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะจะทำให้เห็นถึงทัศนะที่แตกต่างไปจากคณะผู้วิจัย อันจะทำให้สรณิพนธ์มีความหลากหลายยิ่งขึ้น
3. การจัดกลุ่มของงานวิจารณ์นั้น น่าจะใช้กลุ่มตามความคิดที่เชื่อมโยงกันได้เป็นเกณฑ์ในการจัดกลุ่มมากกว่าการจัดลำดับตามเวลา นอกจากนั้น ควรมีบทนำที่ระบุถึงหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก และเชื่อมโยงภาพของพัฒนาการของการวิจารณ์ 4 สาขาด้วย และหากให้ภาพของแนวความคิดและทฤษฎีได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านทั่วไป
4. ควรขยายเนื้อหาการวิจารณ์ศิลปะ 4 สาขาที่เชื่อมโยงกับศิลปะและบริบททางสังคม การเมือง วัฒนธรรม สื่อ ฯลฯ เพราะการวิจารณ์ศิลปะมิได้อยู่กับศิลปะเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยบริบทภายนอกงานสร้างสรรค์ด้วย

5. ควรหาวิธีลดช่องว่างระหว่างผู้วิจัยและผู้รับสาร เพราะงานวิจัยบางสาขาต้องอาศัยความรู้เฉพาะ อาทิ สาขาทัศนศิลป์ ศิลปะการละคร หากผู้วิจัยอธิบายความรู้เฉพาะสาขาในบทวิจารณ์ด้วยก็จะเป็นประโยชน์ต่อมหาชนที่มีได้มีความรู้เฉพาะด้านอีกด้วย โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับความคิด ทฤษฎี และศัพท์เฉพาะ
6. บทวิจารณ์ที่คัดมาควรมีจำนวนมากกว่า 50 บท เพื่อที่จะได้เห็นภาพรวมการวิจารณ์ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น
7. หากมีการตีพิมพ์จำเป็นต้องแบ่งตีพิมพ์ เพราะหากนำไปตีพิมพ์ทั้งหมดอยู่ในเล่มเดียวกัน จะมีผู้นำไปใช้น้อย
8. ควรมีการปรับกลวิธีการนำเสนอและภาษาให้เข้าถึงได้ง่ายขึ้น เพราะภาษาวิชาการที่มีลักษณะเป็นนามธรรมมากๆ อาจเป็นอุปสรรคมากกว่าจะเป็นประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่
9. ในรายงานขั้นสุดท้าย ควรมีการทำสารบัญและให้เลขหน้า เพื่อช่วยในการอ่านและอ้างอิง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการนำเสนอสรณิพนธ์ไปใช้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการนำเสนอสรณิพนธ์ไปใช้ยังไม่สามารถระบุได้แน่ชัด ต้องอาศัยเวลาในการนำไปใช้ นอกจากนั้น ยังมีข้อจำกัดเพราะขึ้นอยู่กับภูมิความรู้ของแต่ละบุคคล และสรณิพนธ์แต่ละสาขาจะนำไปใช้ได้มากน้อยต่างกัน เพราะข้อจำกัดเรื่องความรู้เฉพาะทางแต่อย่างไรก็ตาม ประโยชน์ที่ผู้เข้าร่วมประชุมคาดว่าจะได้รับ คือ

1. บทบาทของสรณิพนธ์เป็นการกระตุ้นความคิดของผู้เรียนและผู้สอน ประโยชน์ที่ได้จากสรณิพนธ์จะเกิดขึ้นจากการประยุกต์ใช้ในแง่ของแวดวงวิชาการ เช่น การนำไปปรับเป็นตำรา การใช้เป็นตัวอย่างในการเรียนการสอนการวิจารณ์ และเป็นตัวอย่างในการเขียนเรียงความธรรมดา ไปจนถึงบทวิจารณ์ประเภทต่างๆ ที่มีใช้บทวิจารณ์ศิลปะเพียงอย่างเดียว บทวิเคราะห์มีส่วนช่วยในการทำความเข้าใจบทวิจารณ์อย่างยิ่ง ประโยชน์จะเกิดขึ้นจึงเป็นไปในแง่ของการเรียนการสอน และหากบุคคลทั่วไปในสังคมสนใจ สรณิพนธ์จะกลายเป็นพลังทางปัญญาและสร้างพลังทางปัญญาให้แกสังคมได้ด้วยการนำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ในสังคมได้ ดังนั้น สรณิพนธ์จึงมีประโยชน์ในทางลึกและกว้าง กล่าวคือ ประโยชน์ต่อสถาบันการศึกษาและต่อมหาชน
2. สรณิพนธ์ให้ภาพของการวิจารณ์โดยรวมได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งยังไม่มีตำราในลักษณะนี้มาก่อน
3. สรณิพนธ์มีส่วนพัฒนาการสร้างงานของศิลปิน และช่วยพัฒนาคุณภาพของผู้รับสารด้วยการทำให้ผู้รับสารติดตาม คิดต่อ และคิดแย้ง ตลอดจนเห็นกลวิธีการนำเสนอที่แตกต่างกันไปตามลีลาที่สามารถนำมาใช้ได้จริง นอกจากนั้น บทบาทของ

การวิจัยยังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิดและอาจผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านกายภาพภายในสังคมได้ ดังที่เรียกว่าเป็น "พลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย"

4. สรรนิพนธ์ชุดนี้กระตุ้นให้นักวิชาการทำงานหนักมากขึ้น
5. กระตุ้นให้มีการพิจารณาหลักสูตรเดิม และหาทางแก้ไขข้อบกพร่องของหลักสูตรเดิม
6. สร้างองค์ความรู้และเป็นตัวอย่างในการทำวิจัยในลักษณะเดียวกัน
7. เป็นตัวอย่างในการทำวิจัยให้แก่ผู้ที่กำลังเรียนอยู่ในระดับบัณฑิตศึกษาได้เห็นวิธีการวิจัยที่เป็นระเบียบชัดเจน
8. ทำให้เห็นปัญหาของการวิจัยอย่างแท้จริงทั้งที่เกิดขึ้นในแวดวงการศึกษาและสื่อ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อเนื่อง

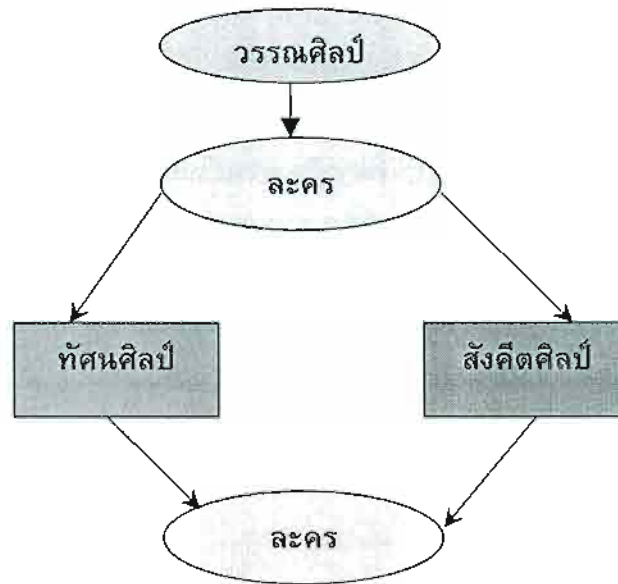
1. ควรมีการวิจัยในทำนองนี้และมีกิจกรรมต่อเนื่องไปแม้โครงการฯ จะสิ้นสุดแล้ว เพราะเป็นประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่และเชื่อว่าสกว.สนับสนุน
2. ควรมีการดัดแปลงรายงานการวิจัยเพื่อนำไปตีพิมพ์เผยแพร่ตามสถาบันต่างๆ เพราะงานวิจัยชิ้นนี้น่าสนใจ
3. ควรดำเนินการวิจัยในแง่ของการวิจารณ์กับการรับ
4. ควรมีโครงการวิจัยที่เน้นการวิจัยและพัฒนาในลักษณะนี้มาก ๆ
5. ควรสร้างตำราเกี่ยวกับทฤษฎีและพัฒนาการการวิจารณ์ศิลปะแขนงต่างๆ สำหรับผู้เรียนหลายระดับ
6. ควรขยายศิลปะที่โครงการวิจัยฯ ศึกษาไปสู่ศิลปะสาขาอื่นต่อไป และพยายามเชื่อมโยงกับบริบทภายนอกของงานสร้างสรรค์ด้วย เพราะการวิจารณ์บางสาขายังขาดแคลน
7. การทำตำราทฤษฎีในระดับต่างๆ สามารถสร้างความมั่นใจให้แก่นักวิจารณ์สมัครเล่นได้

ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมต่อเนื่อง

1. การวิจารณ์ยังจำเป็นต้องเริ่มด้วยเครือข่ายขนาดเล็กที่จะขยายวงต่อไป กิจกรรมที่โครงการฯ ได้เริ่มต้นเอาไว้ก็น่าถือว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดีแล้ว ทางโครงการฯ อาจประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบเรื่องนี้โดยตรงต่อไป เพราะงานบางส่วนอาจเกินความสามารถของโครงการฯ
2. พลังทางปัญญาแสดงออกได้ 2 ทิศทาง ผู้นำเสนอ และผู้รับ ซึ่งในทั้งสองส่วนมักเป็นเรื่องของคนเพียงกลุ่มเดียวในสังคม หากต้องการขยายการวิจารณ์ไปสังคมโดยรวมแล้ว จำเป็นต้องมีการให้ความรู้และการอบรมหาชนในแง่ของการทำการวิจัยและจัดกิจกรรมส่งเสริมต่อไป

3. โครงการฯ น่าจะเป็นตัวกลางที่ดีในการดำเนินกิจกรรมและการวิจัยต่อไป หากโครงการฯ ไม่ดำเนินการแล้วก็จำเป็นต้องมีองค์กรใดองค์กรหนึ่งรับผิดชอบ เรื่องศิลปวัฒนธรรมไม่ควรปล่อยให้ดำเนินไปตามยถากรรมได้ การให้ความรู้และกิจกรรมเสริมความรู้ยังเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการวิจารณ์ในสังคมไทย อันเป็นการสร้างมาตรฐานที่มั่นคงให้กับนักวิจารณ์รุ่นใหม่
4. ควรมีการจัดกิจกรรมเพื่อเป็นการฝึกทักษะและความคิดในการแสดงออกของผู้เรียนเพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาการวิจารณ์ตามสถาบันในกรุงเทพฯ และส่วนภูมิภาค เพื่อเป็นการเผยแพร่และฝึกฝนการวิจารณ์ รูปแบบกิจกรรมอาจเป็นไปในรูปของ การจัดค่ายค่ายนักเขียน ค่ายนักวิจารณ์ การแสดงตามท้องถนน เพื่อเป็นการกระตุ้นการสร้างงานศิลปะและการวิจารณ์ให้เข้าถึงชุมชน
5. การเชิญสื่อมวลชนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่โครงการฯ จัดเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจระหว่างวงวิชาการและสื่อมวลชนอันจะเป็นทางออกในการแก้ไขปัญหาที่ว่าสื่อมวลชนไม่ส่งเสริมการวิจารณ์ และทำให้โครงการฯ เข้าใจเหตุผลและหลักเกณฑ์ในการตีพิมพ์ของสื่อ นอกจากนั้น โครงการอาจใช้โอกาสที่พบปะกับสื่อในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของโครงการในการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยการวิจารณ์อาจสร้างการเปลี่ยนแปลง ทำให้สื่อหันมาสนับสนุนการวิจารณ์ก็เป็นได้ ซึ่งการแลกเปลี่ยนทัศนะกับสื่อมวลชนอาจนำไปสู่ทางออกของปัญหา แม้สื่อจะไม่สนใจ แต่โครงการฯ ก็ควรลงมือทำอะไรบ้างเพราะอย่างน้อยก็เห็นความพยายาม
6. ควรมีการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตให้เป็นประโยชน์ เช่น การทำเว็บไซต์เกี่ยวกับการวิจารณ์ เพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจ พร้อมทั้งมีการเปิดเว็บบอร์ดให้ผู้สนใจเข้ามาแสดงความคิดเห็นและเสนอผลงาน โดยที่มีบรรณาธิการงานที่นำเสนอ บทวิจารณ์ รวมทั้งความคิดเห็นต่างๆ ที่ได้อภิปรายกันมาตีพิมพ์เผยแพร่ หรือมีการถามตอบ ให้ความรู้ทางอินเทอร์เน็ต เพราะปัจจุบันอินเทอร์เน็ตเป็นสื่อที่มีประโยชน์ถ้ารู้จักใช้ กลุ่มคนที่อยู่ในวงการศึกษาคือเป็นกลุ่มเป้าหมายของโครงการฯ เข้าถึง ผู้ใช้อาจเข้ามาแสดงความคิดเห็นก็ได้หากสนใจ แม้จะไม่ได้ตั้งใจเข้ามาชมในตอนแรก สื่อประเภทนี้มีสื่อที่ให้ความสำคัญต่อการงานของปัญญาชนอยู่แล้ว จึงไม่มีความจำเป็นที่โครงการจะต้องกังวลกับเรื่องของสื่อมวลชนที่มุ่งผลทางธุรกิจ เว็บไซต์ที่โครงการฯ ควรให้ความสำคัญ อาทิ เว็บไซต์ www.bookcyber.com, thaiwriter.com ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ต่อโครงการฯ เป็นอย่างยิ่งเพราะเป็นสื่อที่ตรงกับเป้าหมายของโครงการฯ
7. การทำวารสารเพื่อการวิจารณ์ต่อไปเพื่อที่จะได้เกิดการแสดงความคิดเห็นอันเป็นการวิจารณ์งานสร้างสรรค์ต่อไป อาทิ *กลั้วทวนตะวัน ART RECORD*
8. ควรมีการจัดกิจกรรมที่เป็นการแสดงออกถึง "ศิลปะสองทางให้แก่กัน" ดังแผนภูมิการบูรณาการศิลปะแขนงต่าง ๆ ให้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันโดยมีละครเป็นตัวเชื่อมโยง

แผนภูมิการบูรณาการศิลปะแขนงต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

1. เวลากระชั้นเกินไปทำให้ผู้ฟังที่กำลังไตร่ตรองขาดโอกาสในการแสดงความคิดเห็น นอกจากนั้น การเสนอรายงานและการวิจารณ์เป็นช่วงที่มีความสำคัญแต่มีเวลาให้น้อยมาก เวลาในการแสดงความคิดเห็นน้อยเกินไป
2. ควรมีรายการการแสดงคั่นรายการ อาทิ ละคร ดนตรี หรือการอ่านกวีนิพนธ์ ฯลฯ เพื่อมีให้บรรยากาศเคร่งเครียดและร่าเริงเกินไป
3. นักวิจารณ์ยังคงกีดกันและเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นได้น้อย และมีการแสดงทัศนะที่แตกต่างจากผู้ประชุมที่แสดงความคิดเห็น จึงทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมไม่สามารถแสดงทัศนะต่อไป นั่นจึงเป็นผลเสีย ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมที่อาจมีประเด็นที่น่าสนใจไม่กล้านำเสนอทัศนะต่อไป
4. บรรยากาศยังเป็นการแบ่งแยกระหว่างผู้วิจัยและผู้เข้าร่วมประชุมอยู่ ซึ่งผู้ร่วมประชุมถือว่าเป็นบุคคลภายนอกที่ไม่ได้ศึกษางานวิจัยมาเท่าผู้วิจัยจึงไม่กล้าแสดงทัศนะลงไปในรายละเอียด
5. น่าจะมีการชี้ให้เห็นถึงข้อเสียของการวิจารณ์บ้าง เพราะในที่นี้เห็นเพียงแต่ประโยชน์ของการวิจารณ์เพียงด้านเดียว
6. ควรกระจายการวิจารณ์ไปสู่ศิลปะสาขาอื่น เพราะที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นงานของสายอักษรศาสตร์

ทัศนะต่อฝ่ายจัดการ

1. ควรกระจายข่าวสารให้มากกว่านี้ และเชิญชวนสื่อมวลชนให้เข้ามาร่วมกิจกรรมกับโครงการมากขึ้น
2. สถานที่โดยรวมดี แต่ที่ควรปรับปรุง คือ ห้องสุขา
3. อาหารว่างและอาหารมื้อหลักรสชาติดีและมากเพียงพอสำหรับผู้เข้าร่วมประชุม แต่ผู้เข้าร่วมประชุมบางคนเห็นว่ามากเกินไป กล่าวคือ ควรเป็นหลัก 5 หมู่ก็น่าจะเพียงพอ
4. โต๊ะขนาดเล็กเกินไป ไม่พอวางอาหารที่มีภาชนะใหญ่และมีจำนวนมาก
5. ป้ายชื่อวิทยากรมีสีสันสวยงามแต่ขนาดเล็กเกินไป

ผู้ตอบแบบสอบถามรายหนึ่งแสดงทัศนะว่า ไม่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการประชุมจากทางโครงการฯ ซึ่งแต่เดิมเคยได้รับทุกครั้ง

นางสาวศศิธร เหลืองจินดา

ผู้วิเคราะห์

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมเสนอผลการวิจัย

ผู้แทนสกว.

ชื่อ-นามสกุล	สังกัด/ที่อยู่
ดร.ธีระ นุชเปี่ยม	โครงการวิจัย สกว. "เอเชีย-ยุโรปศึกษา" ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 22 ถนนบรมราชชนนี คลังชัน กทม. 10170
นางปัทมากร บุลสถาพร	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย 14 อาคาร เอส เอ็ม ทาวเวอร์ คอนโดมิเนียม เลขที่ 979 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400

สื่อมวลชน

ชื่อ-นามสกุล	สังกัด/ที่อยู่
อนันต์ จรรยาจิตร	หนังสือพิมพ์เศรษฐกิจและการเมือง/ 40/2414 ประชาโนเวส 3 ต.ท่าทราย อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000

คณะผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	สังกัด/ที่อยู่
1. อาจารย์จักรพันธ์ วิลาสินกุล	คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ กทม. 10200
2. ศ.ดร. เจตนา นาควัชระ	ภาควิชาภาษาเยอรมัน คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000
3. อาจารย์ชัยภร แสงกระจ่าง	100/246 ซอย 3b ถนนกรุงเทพกรีฑา แขวงประเวศ เขตประเวศ กรุงเทพฯ 10250
4. อาจารย์ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์	1334 ซอยสุขุมพร ถนนกรุงเทพ-นนทบุรี เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ 10800
5. นายบรรพพงศ์ ตุกโสภาณ	องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย 63/1 ห้วยขวาง กรุงเทพฯ
6. อาจารย์ปาริชาติ จี๋วิวัฒนาภรณ์	คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
7. น.ส.พรทิพย์ เนติการัตนกุล	โครงการวิจัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
8. อาจารย์รังสิพันธุ์ แข็งขัน	โครงการจัดตั้งคณะศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์
9. รศ.ดร. ธีรฤทธิ์ สัจจพันธุ์	137/24 ถนนลาดพร้าว 41 ลาดยาว บางเขน กรุงเทพฯ 10900
10. น.ส.วันทนี ศรีพัฒนานันทกุล	คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ กทม. 10200
11. น.ส.วาสนา นิ่มนวล	927/4 ซอยพญานาค ถนนพญาไท ราชเทวี กรุงเทพฯ 10400
12. น.ส.ศศิธร เหลืองจินดา	245/32 เพชรเกษม ซอย 20 แขวงปากคลอง เขตภาษีเจริญ กทม. 10160
13. นายอดิสร จันทรสข	999/1 ซอยมิตรสงคราม ๓.งามวงศ์วาน ต.บางกระสอ อ. เมือง จ.นนทบุรี 11000
14. น.ส.อรพินท์ คำสอน	โครงการวิจัย สกว.(การวิจารณ์) มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000
15. น.ส.อุษณีย์ เอกอุษณีย์	โครงการวิจัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
16. น.ส.โอชนา พูนทองดีวัฒนา	184/66 ซอยสุขุมวิท 10 ถ. สุขุมวิท แขวงคลองเตย เขตคลองเตย กรุงเทพฯ 10110

แขกรับเชิญ

ชื่อ-นามสกุล		กลุ่มย่อย	สังกัด/ที่อยู่
1.	รศ.ดร.ดวงมน จิตรจำนงค์	วรรณศิลป์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี
2.	ผศ.ณัฏมิตร สอดสุข	วรรณศิลป์	ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ ม.ศิลปากร
3.	อาจารย์พริภา วัฒนรัชานกุล	วรรณศิลป์	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ 18/18 ถ.บางนา-ตราด กม.18 บางพลี จ.สมุทรปราการ
4.	ผศ.อิรวดี ไตลังคะ	วรรณศิลป์	ภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
5.	ศ.ดร.สดชื่น ชัยประสาธน์	วรรณศิลป์	คณะโบราณคดี ม.ศิลปากร วังท่าพระ
6.	น.ส.สุกัญญา ราชฤทธิ์	วรรณศิลป์	แผนกกงสุล สถานทูตแคนาดา ถนนพระรามสี่ กรุงเทพฯ 10500
7.	นายสุชาติ ทองสิมา	ทัศนศิลป์	27/1ม.4 หลักสอง บางแค กทม.
8.	ผศ.อิทธิพล ตั้งโฉลก	ทัศนศิลป์	คณะจิตรกรรมฯ มหาวิทยาลัยศิลปากร
9.	นายสุริยัน สุตศรีวงศ์	สังคีตศิลป์	49 ม. 12 ซ.จันทิมา 3 ถนนลาดพร้าว วังทองหลาง กรุงเทพฯ 10310

วิทยาการ

ชื่อ-นามสกุล		กลุ่มย่อย	สังกัด/ที่อยู่
1.	ผศ.สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร	วรรณศิลป์	The Foreign Teacher's Dormitory 5-25-11-112 Onahara-Higashi, Minoo-shi, Osaka 562-0031, Japan
2.	ผศ.กัญญรัตน์ เวชศาสตร์	วรรณศิลป์	คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์
3.	อาจารย์ดร.สายันห์ แดงกลม	ทัศนศิลป์	คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ
4.	อาจารย์ชเนศ อ้าวสินธุ์ศิริ	ทัศนศิลป์	คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ วิทยาเขตรังสิต
5.	อาจารย์ดร.จิรพร วิทยศักดิ์พันธุ์	ศิลปการละคร	ภาควิชาสื่อสารมวลชน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
6.	อาจารย์ปวีตร มหาสารนันท์	ศิลปะการละคร	ภาควิชาศิลปะการละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
7.	อาจารย์สดัมพิน รัตนเรือง	สังกัดศิลป์	สถานีวิจัยจุฬา กทม.
8.	ผศ.เอกศักดิ์ ยุกตะนันท์	สังกัดศิลป์	ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ใบลงทะเบียน ผู้สมัคร (นักศึกษา)

ชื่อ-นามสกุล	กลุ่มย่อย	สังกัด/ที่อยู่
1. Katsuyuki Takahashi	-	218 ห้อง 705 ซ.เจริญนคร 14 คลองสาน กทม. 10600
2. กษมา ศิรราชู	วรรณศิลป์	50/273 หมู่ 1 ต.โคกแย้ม อ.หนองแค จ.สระบุรี
3. กังวาล แสงศรี	ทัศนศิลป์	164 ตลาดไม้ม้วนน้ำลาดกระบัง ต. ลาดกระบัง อ. ลาดกระบัง กทม. 10520
4. กัญญารัตน์ พิมพ์สวัสดิ์	ศิลปะการละคร	777 ม.เสนาวิลล่า 84 แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กทม. 10240
5. คงศักดิ์ กุลกลางดอน	ทัศนศิลป์	คณะจิตรกรรม ม.ศิลปากร กรุงเทพฯ 10200
6. จิระศักดิ์ สุวรรณธาร	ทัศนศิลป์	127/108 ซ.วัดตมุลเหล็ก ต. บ้านช้างหล่อ อ. บางกอกน้อย จ. กรุงเทพฯ 10700
7. ฉัตรติยา ไทยภิรมย์สามัคคี	ศิลปะการละคร	178 ซ. สิรินคร 2 ถ. ศิรินคร บางพลัด กทม. 10700
8. จูติพล เทศเพ็ญ	ทัศนศิลป์	66/53 อ. บางกรวย จ.นนทบุรี
9. ณรงค์ศักดิ์ สอนใจ	วรรณศิลป์	78 หมู่ 8 ต.ดอนใหญ่ อ.บางแพ ราชบุรี 70160
10. ดลวัฒน์ บุญโย	ทัศนศิลป์	164 ตลาดไม้ม้วนน้ำลาดกระบัง ต. ลาดกระบัง อ. ลาดกระบัง กทม. 10520
11. เทวัญกานต์ มุ่งปั้นกลาง	วรรณศิลป์	678 หอพักชายจรสวัฒน์ ห้อง 27 ซ. พญานาค ถ. เพชรบุรี 10 กรุงเทพฯ 10400
12. ธนพล สีจาด	ทัศนศิลป์	164 ตลาดไม้ม้วนน้ำลาดกระบัง ต. ลาดกระบัง อ. ลาดกระบัง กทม. 10520
13. ปรีชายุทธ์ สิริทรัพย์ทวี	ทัศนศิลป์	23 ถ. จมื่นศรี ต. ท่าพี่เลี้ยง อ. เมือง จ.สุพรรณบุรี 72000
14. เปรม บุญศรีภักดิ์	ทัศนศิลป์	-- ไม่ระบุ --
15. พงษ์ศักดิ์ แซ่จัน	ทัศนศิลป์	177/7 ซ. พญานาค ถ. พระราม 6 แขวงอรุณรังษี ราชเทวี 10400
16. พรสวรรค์ จุลพันธ์	ทัศนศิลป์	98/11 หมู่ 19 แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กทม. 10170
17. พิษณุพันธ์ แซ่แต้	-	แผนกกงสุล สถานทูตแคนาดา อับดุลราฮิมเพลส ชั้น 15 กรุงเทพฯ 10500
18. พิทยวัฒน์ พันธะศรี	สังกัดศิลป์	481/8 หมู่ 1 ต. บ้านเขว้า อ. บ้านเขว้า จ. ชัยภูมิ
19. รณภพ เดชะวงศ์	ทัศนศิลป์	คณะจิตรกรรม ดึกศิลป์พิธีศรี 2 ม. ศิลปากร นครปฐม 73000
20. ระบิล บดิกาญจน์	ทัศนศิลป์	167/2 ถ. สะพานยาว อ. เมือง จ. นครศรีธรรมราช

นักศึกษาวิชาชีพ (ไม่เสียค่าลงทะเบียน)

ชื่อ-นามสกุล		กลุ่มย่อย	สังกัด/ที่อยู่
1.	กิตติรัตน์ ปลื้มจิตร	ศิลปะการละคร	34/197 ม.4 ซ.รามอินทรา 14 บางเขน กทม. 10230
2.	นัฐลีลา โกมลวานิช	ศิลปะการละคร	คณะศิลปกรรมศาสตร์ มศว.
3.	นันทสิทธิ์ ตอนโพธิ์งาม	ศิลปะการละคร	1098/51 ม.12 ซ.เซลิ้ง 1 ถ.บางนา – ตราด แขวงบางนา เขตพระโขนง กทม. 10260
4.	บุญพร พูลล้ำเลิศ	ศิลปะการละคร	562 ถ.หลวง เขตป้อมปราบฯ กทม. 10100
5.	บุษราคัม กัญยวงศ์หา	ทัศนศิลป์	หอพักเพชรรัตน์ 3 ม.ศิลปากร
6.	เพ็ญพุด นิตยวรรณะ	ศิลปะการละคร	32/50 สุขสันต์ 9 รัชดาภิเษก 32 จตุจักร กทม. 10900
7.	รัตนะ แซ่เตีย	ศิลปะการละคร	คณะศิลปกรรมศาสตร์ มศว.

21.	ลักษณะณ์ เกตุทัต	สังกัดศิลป์	41 แยกสุขุมวิท 36 คลองตัน คลองเตย กทม. 10110
22.	วิชัย จันทรสอน	วรรณศิลป์	94 หมู่ 1 บ. ท่าขนายก อ. กันทรวิชัย จ. มหาสารคาม
23.	ศิริพร สุภาพงษ์	วรรณศิลป์	481/8 หมู่ 1 ต. บ้านเขว้า อ. บ้านเขว้า จ. ชัยภูมิ
24.	ศศิธรณ์ วันเห่า	ทัศนศิลป์	108/29 ต.บางเสาธง กิ่งอำเภอบางเสาธง จ. สมุทรปราการ 10540
25.	สกวรัตน์ หาญกาญจน์สวัสดิ์	วรรณศิลป์	191/80 ต.บางมัญ อ.เมือง จ.สิงห์บุรี 16000 / ตู้ ปณ. 10 อ. เมือง จ. สิงห์บุรี
26.	ส่งภัก ชมชื่น	ทัศนศิลป์	-- ไม่ระบุ --
27.	สุริยา ปานทอง	ทัศนศิลป์	20/1 หมู่ 13 ต. ราชาทะเว อ. บางพลี จ. สมุทรปราการ
28.	สุวิทย์ ผลพินิจ	ทัศนศิลป์	-- ไม่ระบุ --
29.	อภิชาติ สารมาศ	-	123 ซ.สุนทราศรี ถ.ประชาอุทิศ ห้วยขวาง กทม. 10310
30.	อภิเชก บานแย้ม	ทัศนศิลป์	103/14 ถ. เวฬุวนาราม ต. สีกัน อ. ดอนเมือง กรุงเทพฯ 10201
31.	เอกชัย เจริญจันทร์	ทัศนศิลป์	164 ตลาดไม้ริมน้ำลาดกระบัง ต. ลาดกระบัง อ. ลาดกระ บัง กทม. 10520
32.	นันทวัลย์ สุนทรภาวระสฤตย์	วรรณศิลป์	344/6 เทอดไท 6 บางยี่เรือ ชนบุรี กทม. 10600
33.	ปรียารัตน์ เขาวลิตประพันธ์	วรรณศิลป์	-- ไม่ระบุ --
34.	ธนาวิ ไชติประดิษฐ์	ทัศนศิลป์	วิ.พี. จรัญแมนชั่น 457/213 ซ.จรัญฯ 35 ถนนจรัญสนิท วงศ์ เขตบางกอกน้อย กทม. 10700
35.	กิตติสรณ์ ภาพสุวรรณ	-	17 หอพักสงวนพันธุ์ ต.สนามจันทร์ ถ.ทรงพล อ.เมือง นครปฐม 73000
36.	เกรียงศักดิ์ ยวงสวัสดิ์	ศิลปะการละคร	สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ
37.	จันจิรา คูหะสุวรรณ	ศิลปะการละคร	สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ
38.	ชยาภรณ์ วันชัยสกิจ	ศิลปะการละคร	สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ
39.	ภมรี ปลื้มชูศักดิ์	ศิลปะการละคร	สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ
40.	อุบลวรรณ ช่วยประคอง	ศิลปะการละคร	สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ
41.	วาสนา ภาคิบัว	ศิลปะการละคร	สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ
42.	ขวัญชนก เกิดปั้น	ศิลปะการละคร	สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้สมัคร (ทั่วไป)

	ชื่อ-นามสกุล	กลุ่มย่อย	สังกัด/ที่อยู่
1.	กรรณิกา จรรย์แสง	วรรณศิลป์	ภาควิชาภาษาฝรั่งเศส คณะอักษรศาสตร์ ม.ศิลปากร นครปฐม
2.	ผศ. กฤษณวรรณ บุญมี	ทัศนศิลป์	โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000
3.	กาญจนา วิมุกตานนท์	วรรณศิลป์	โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย รังสิต หมู่บ้านศุภาลย์บุรี ถ.รังสิต-นครนายก ปทุมธานี
4.	ผศ.การุณันท์ รัตนแสนวงษ์	วรรณศิลป์	มหาวิทยาลัยศรีปทุม 61 ถ. พหลโยธิน จตุจักร กรุงเทพฯ 10900
5.	ขจรศักดิ์ ธีระพานิช	ทัศนศิลป์	มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ซ.รามคำแหง 24 หัวหมาก บางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
6.	อาจารย์จตุพร มีสกุล	วรรณศิลป์	ชั้น 9 ตึก 5 ม.ธุรกิจบัณฑิต ถ.ประชาชื่น หลักสี่ กทม. 10210
7.	จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา	ศิลปะการละคร	ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ ม.ขอนแก่น
8.	จุฑารัตน์ เบญจฤทธิ์	วรรณศิลป์	ภาควิชาภาษาฝรั่งเศส คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร จ. นครปฐม 73000
9.	เจือจันทร์ ไหวพริบ	วรรณศิลป์	สถาบันราชภัฏภูเก็ต อ. เมือง จ. ภูเก็ต
10.	ผศ.ชมนาด กิจจันทร์	ศิลปะการละคร	49/2 หมู่ 1 ถนนนนทบุรี 1 ต. สวนใหญ่ อ.เมือง จ. นนทบุรี 11000
11.	ชมพูนุช ตั้งพินิจการ	วรรณศิลป์	607/2 ซ. พัฒนาการ 5 ถ. พัฒนาการ สวนหลวง กทม. 10250
12.	ชวลิต ผู้ภักดี		สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ถนนอิสรภาพ กรุงเทพฯ 10600
13.	ตรีดาว อภัยวงศ์	ศิลปะการละคร	ภาควิชาศิลปะการละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลง กรณ์มหาวิทยาลัย
14.	ผศ.ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร	วรรณศิลป์	ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
15.	เดกิง พัฒโนภาส	ทัศนศิลป์	ภาควิชาออกแบบอุตสาหกรรม คณะสถาปัตยกรรม ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

16.	ธณินท์ มีเพียร	วรรณศิลป์	215/30 ซ.เฉลิมสุข ถ.พหลโยธิน จตุจักร กทม. 10900
17.	เชียรชัย อิศเรศ	ศิลปะการละคร	คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต อ. เมือง จ.ปทุมธานี 12000
18.	นรินทร์ รัตนจันทร์	ทัศนศิลป์	คณะจิตรกรรมฯ มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ กรุงเทพฯ
19.	ปิ่นทิพย์ พิมพ์า	ศิลปะการละคร	โรงเรียนห้วยเก็งพิทยาคาร อ.กุมภวาปี จ.อุดรธานี 41110
20.	ประทีป พงษ์ภากิจ	วรรณศิลป์	สถาบันราชภัฏเทพสตรี ลพบุรี
21.	ประทีป เหมือนนิล	วรรณศิลป์	สถาบันราชภัฏเทพสตรี ลพบุรี
22.	บุษยากร ตีระพุดติกุลชัย	วรรณศิลป์	โปรแกรมวิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏภูเก็ต
23.	ประชา แสงสายัณห์	ทัศนศิลป์	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาฯ
24.	ประภัสสร เจริญสุข	วรรณศิลป์	9/49 ซอยนนทบุรี 31 ถนนสนามบินหน้า นนทบุรี 11000
25.	ประเสริฐ พิษยะสุนทร	ทัศนศิลป์	ภาควิชาเครื่องเคลือบดินเผา คณะมัณฑนศิลป์
26.	ปริญญ์ ดันติสุข	ทัศนศิลป์	คณะจิตรกรรมฯ มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ กรุงเทพฯ
27.	ปิยลดา เทวกุลทวีปรั้งสีพร	ทัศนศิลป์	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
28.	ผศ.ผดุง ศิริรัตน์	ทัศนศิลป์	คณะศิลปกรรมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา กทม.
29.	อาจารย์พงษ์ภิญโญ แม่นโกศล	วรรณศิลป์	77/301 หมู่ 12 ซ.รามอินทรา 14 ลาดพร้าว กทม. 10230
30.	พรธาดา สุวัชนวนิช	วรรณศิลป์	2442 ซอยอุดมทรัพย์ ถ.กรุงเทพ-นนทบุรี บางซื่อ กรุงเทพฯ 10800
31.	พันธุ์ชนะ สุนทรพิพิธ	-	73/2 ซ.ศุภราช ถ.พหลโยธิน สามเสนใน พญาไท กทม.
32.	อาจารย์ ดร.ภัค ศิลวิภาพร	วรรณศิลป์	ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์
33.	อาจารย์ภัทร ทิยะบุรินทร์	ศิลปะการละคร	ภาควิชานาฏยสังคีต มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราช วังสนามจันทร์ นครปฐม 73000
34.	มารศรี สอทิพย์	วรรณศิลป์	ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคม ศาสตร์ ม.ขอนแก่น
35.	ยุคล เพียรเสมอ	สังคีตศิลป์	199 ม. 6 ม.เกษตรศาสตร์ ศรีราชา จ. ชลบุรี 20230
36.	ยุทธนา กัลยาณพงศ์	ทัศนศิลป์	96/32 ซ. พิชยนันท์ 19 ต.ตลาดขวัญ อ.เมือง จ.นนทบุรี

37.	ยุทธศักดิ์ รัตนปัญญา	ทัศนศิลป์	10 เรือนอนรินทร์คอร์ท ถนนอรุณอมรินทร์ แขวงอรุณอมรินทร์ กทม.
38.	ยุติกร คำแก้ว	ทัศนศิลป์	คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏภูเก็ต
39.	ผศ.ลินจง จันทรวราภิตย์	วรรณศิลป์	สถาบันราชภัฏนครปฐม อ. เมือง จ. นครปฐม 73000
40.	ลินดา เกณฑ์มา	วรรณศิลป์	สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ถนนอิสรภาพ กรุงเทพฯ 10600
41.	วราวุฒิ บุลกุล	ศิลปะการละคร	4400 ตึกช้าง ตึก A ชั้น 4 303 ถ. พหลโยธิน ลาดยาว จตุจักร 10900
42.	อาจารย์ ดร.วรุณี อุดมศิลป์	วรรณศิลป์	ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
43.	วิวัฒน์พันธุ์ กรทะเสน	ทัศนศิลป์	คณะมัณฑนศิลป์ ม.ศิลปากร วังท่าพระ กทม. 10200
44.	รศ.วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์	ทัศนศิลป์	สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์ อ. เมือง จ.เพชรบูรณ์ 67000
45.	วิมลมาศ ปดุงกุล	วรรณศิลป์	ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ ม. สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
46.	วิโรจน์ เอี่ยมสุข	สังคีตศิลป์	สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ ถ. จิระ ต. ในเมือง อ. เมือง จ. บุรีรัมย์ 31000
47.	ผศ.วีรจักร วรรณดี	วรรณศิลป์	ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000
48.	วีรวัฒน์ อ่ำพันธุ์	ศิลปะการละคร	คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต อ.เมือง จ.ปทุมธานี 12000
49.	วีรเดช พนมวัน ณ อยุธยา	ทัศนศิลป์	หอศิลป์ ม.ศิลปากร วังท่าพระ กทม. 10200
50.	ผศ.ศรวณีย์ สุขุมวาท	วรรณศิลป์	ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
51.	ศักดิ์ชัย อุทธิโท	ทัศนศิลป์	ภาควิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
52.	ศิริณีย์ ติรุจิเจริญ	ทัศนศิลป์	136/3 สุขุมวิท 64 บางจาก พระโขนง กทม. 10110
53.	ศิริลักษณ์ สิงหาภัญญ์	-	--ไม่ระบุ--
54.	ศิลปชัย กงตาล	สังคีตศิลป์	สถาบันราชภัฏนครปฐม อ.เมือง จ.นครปฐม 73000
55.	อาจารย์สกนธ์ ภู่งามดี	ศิลปะการละคร	คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น ถ. วิภาวดีรังสิต ลาดพร้าว จตุจักร กทม.
56.	สมใจ โลหะพุนตระกูล	วรรณศิลป์	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ 18/18 ถ. บางนา-ตราด กม.18 สมุทรปราการ
57.	สมบัติ มะลิตอง	วรรณศิลป์	93/31 ม. 3 ถ.พุทธมณฑลสาย 5 ต.ศาลายา จ. นครปฐม
58.	สมโภชน์ เกตุแก้ว	ศิลปะการละคร	ภาควิชาประวัติศาสตร์และศิลปะ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

59.	สมหญิง เมืองแมน	ศิลปะการละคร	โรงเรียนเดชะปัตตนาอนุกุล อ. เมือง จ. ปัตตานี 94000
60.	สรตี ใจสะอาด	วรรณศิลป์	ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ม.ขอนแก่น
61.	รศ.ดร.สรณี วงศ์เปี้ยสัจจ์	ศิลปะการละคร	ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
62.	สายวรุณ น้อยนิมิตร	วรรณศิลป์	ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 73000
63.	สายสมร สุระแสง	ทัศนศิลป์	หอศิลป์ ม.ศิลปากร วังท่าพระ กทม. 10200
64.	อาจารย์สาวิตรี ทองอุไร	วรรณศิลป์	ภาควิชาภาษาเยอรมัน คณะอักษรศาสตร์ ม.ศิลปากร
65.	สิขณันเสก ย่านเดิม	สังคีตศิลป์	277/2 ซอยสาทร 11 ถ. ยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพฯ 10120
66.	ว่าที่พันตรีสิบลูก อ่อนสัมพันธ์	ทัศนศิลป์	ศูนย์ศิลปะและการช่างไทย สถาบันศิลปกรรมกรรมศิลปากร
67.	สุคนธ์จิต วงษ์เผือก	ศิลปะการละคร	ภาควิชาภาษาไทยสังคีต อักษรศาสตร์ มศก.
68.	สุตาวรรณ สินธุประมา	ทัศนศิลป์	ภาควิชาภาษาเยอรมัน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 50200
69.	สุนีย์ เลียงเพ็ญวงษ์	วรรณศิลป์	ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ม.ขอนแก่น
70.	สุพรพงศ์ สุวรรณรัตน์	ศิลปะการละคร	โรงเรียนเดชะปัตตนาอนุกุล อ. เมือง จ. ปัตตานี 94000
71.	เสาวภา ธานีรัตน์	วรรณศิลป์	สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช อ.เมือง นครศรีธรรมราช 80280
72.	อดุลย์ บุญดำ	ทัศนศิลป์	ภาควิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
73.	อรวิภา ชินพันธ์	ศิลปะการละคร	โปรแกรมนาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา เขตดุสิต กทม.
74.	อัครวิทย์ เรืองรอง	วรรณศิลป์	สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ถนนอิสรภาพ กรุงเทพฯ 10600
75.	อัญชลี ชัยวรพร	ศิลปะการละคร	สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท
76.	อารยา ราษฎร์จำเริญสุข	ทัศนศิลป์	คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 50200
77.	อุษณีย์ ศิริสุนทรไพบุลย์	ศิลปะการละคร	โปรแกรมวิชานาฏศิลป์ คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏภูเก็ต
78.	เปรมจิต ชนวงศ์	วรรณศิลป์	สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช
79.	ว่าที่ ร.ต.หญิงปัทมน์ คำฝอย		ภาควิชาศิลปกรรม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
80.	สมโภชน์ ศรีวรรณ	ทัศนศิลป์	ภาควิชาศิลปกรรม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
81.	วินัย ผู้นำพล	ทัศนศิลป์	ภาควิชาทัศนศิลป์ คณะอักษรศาสตร์ ม.ศิลปากร